

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ: «ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ
ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΜΕ ΤΙΣ
ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΑΥΤΟΥ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ».

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: ΣΤΕΡΓΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ/
ΣΤΕΡΓΙΟΥΛΗ ΘΩΜΑΗ
Α.Μ.: 1100/11192
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΙΤΣΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε θερμά τον Επιβλέποντα Καθηγητή μας κ. Παναγιώτη Κίτσο για την πολύτιμη και υποδειγματική καθοδήγηση του, τις συμβουλές του καθώς και το χρόνο που αφιέρωσε. Η συμβολή του υπήρξε καθοριστική και χωρίς τη βοήθεια του θα ήταν αδύνατη η ολοκλήρωση της πτυχιακής μας εργασίας.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα θέλαμε να εκφράσουμε σε όλους όσους μας στήριξαν με την αγάπη, την ανιδιοτέλεια και την υπομονή τους και ιδιαίτερα στους γονείς και φίλους μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος αυτής της εργασίας είναι να αναλυθεί το θέμα του διαζυγίου. Η εργασία αποτελείται από δύο ενότητες, αυτήν που ασχολείται με τα νομικά ζητήματα του διαζυγίου κι αυτήν που σχολιάζει τα ζητήματα που είναι σχετικά με τη ψυχολογία του παιδιού μετά το διαζύγιο των γονέων του. Στο πρώτο μέρος αναφέρονται οι έννοιες του διαζυγίου, των περιουσιακών στοιχείων, της διατροφής, και της γονικής μέριμνας όπως επίσης και οι νέες διατάξεις για το συναινετικό διαζύγιο. Συγκεκριμένα αναλύονται τα είδη και οι τρόποι με τους οποίους πραγματοποιούνται οι παραπάνω έννοιες αλλά και πως συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ζωής των διαζευγμένων. Ακόμα παρατίθενται ποικίλα παραδείγματα που βοηθούν στη κατανόηση των νομικών προϋποθέσεων που ορίζουν ένα διαζύγιο. Στο δεύτερο και ψυχολογικό μέρος της εργασίας τονίζεται το διαζύγιο από την πλευρά των παιδιών όσο και από την πλευρά των γονέων. Γίνεται αναφορά στις αντιδράσεις των παιδιών και στο πως θα γίνει πιο εύκολη η προσαρμογή τους σε αυτήν την κατάσταση. Λόγος γίνεται επίσης και στην στάση που πρέπει να κρατήσουν οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί απέναντι σε μία τέτοια κατάσταση. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα προβλήματα που μπορούν να προκύψουν στην επικοινωνία μεταξύ των γονέων με τα παιδιά τους. Τέλος, αναφερόμαστε στους παράγοντες που επηρεάζουν την ψυχική υγεία των παιδιών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	σελ.1-4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ.5-8

Α' ΜΕΡΟΣ: ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΥ ΟΡΙΖΕΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ, ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΔΙΑΖΕΥΞΕΩΣ.....</u>	<u>σελ.9</u>
---	--------------

1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.....	σελ.9
1.1 ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΔΙΑΖΥΓΙΩΝ.....	σελ.9-10
1.2 ΠΟΤΕ «Η ΛΥΣΗ ΕΝΟΣ ΓΑΜΟΥ» ΔΕΝ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.....	σελ.10
2. ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ.....	σελ.10-12
3. ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.....	σελ.12-19
4. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.....	σελ.20-21
5. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΔΙΑΖΕΥΞΕΩΣ.....	σελ.22-24

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΟΙ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΧΩΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ.....</u>	<u>σελ.25</u>
---	---------------

1. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.....	σελ.25-26
2. Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.....	σελ.27
2.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ.....	σελ.27
2.2 ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ.....	σελ.27-28
2.3 Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.....	σελ.28
2.4 ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ.....	σελ.28-29
2.5 ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΞΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ.....	σελ.30

2.6 ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΠΩΣ ΟΡΙΖΕΤΑΙ Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΠΟΥ ΑΠΟΔΙΔΕΙ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΥ.....σελ.31	σελ.31
2.7 ΠΟΤΕ ΠΕΡΙΟΡΙΖΕΤΑΙ ΚΑΙ ΜΕ ΠΟΙΟ ΤΡΟΠΟ ΚΑΤΑΒΑΛΛΕΤΑΙ Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ.....σελ.32-33	σελ.32-33
2.8 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ.....σελ.33-35	σελ.33-35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η ΓΟΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ ΚΑΙ Η ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΑΖΥΓΙΑ.....σελ.35

1.ΓΟΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ.....σελ.35	σελ.35
2.ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ.....σελ.36-41	σελ.36-41

Β' ΜΕΡΟΣ: ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο :ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ.....σελ.42-44

1.Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.....σελ.44-45	σελ.44-45
2.ΜΕΡΙΚΕΣ ΤΥΠΙΚΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗ ΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.....σελ.45-46	σελ.45-46
2.1ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΤΟΥΣ.....σελ.46-47	σελ.46-47
2.2ΑΝΗΣΥΧΗΤΙΚΑ ΣΗΜΑΔΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.....σελ.47-48	σελ.47-48
2.3ΑΠΟ ΤΙ ΕΞΑΡΤΩΝΤΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.....σελ.48	σελ.48
3.ΑΓΧΟΣ ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΥ.....σελ.49-50	σελ.49-50
4.ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.....σελ.50-51	σελ.50-51
5.ΣΤΕΝΟΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....σελ.51-53	σελ.51-53
6.ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.....σελ.53-54	σελ.53-54
7.ΠΟΤΕ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΒΟΗΘΕΙΑ ΑΠΟ ΚΑΠΟΙΟ ΕΙΔΙΚΟ.....σελ.54-56	σελ.54-56
7.1ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΕΙΔΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΜΑΛΟΤΕΡΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.....σελ.56-57	σελ.56-57

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΜΙΛΩΝΤΑΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΧΩΡΙΣΜΟ..... σελ.57

1. ΠΩΣ ΝΑ ΤΟ ΠΕΙΤΕ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ..... σελ.57-58
2. ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΤΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ σελ.59-60
3. ΠΟΤΕ ΝΑ ΤΟ ΠΕΙΤΕ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ σελ.61
4. ΑΠΛΟΠΟΙΗΣΤΕ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ σελ.62
5. ΜΙΛΩΝΤΑΣ ΣΕ ΒΡΕΦΗ ΚΑΙ ΣΕ ΝΗΠΙΑ..... σελ.63
6. ΜΙΛΩΝΤΑΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ(ΤΡΙΩΝ ΕΩΣ ΠΕΝΤΕ ΕΤΩΝ)
..... σελ.64-65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΧΩΡΙΣΜΕΝΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΧΩΡΟ. σελ.66

1. ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΧΩΡΟ σελ.66-67
2. ΣΧΕΣΗ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΟΥ - ΠΑΙΔΙΟΥ. σελ.67-68
- 2.1 ΣΧΕΣΗ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΟΥ - ΓΟΝΕΩΝ..... σελ.68-70

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΓΟΝΕΩΝ – ΠΑΙΔΙΩΝ.. σελ71

1. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ..... σελ.71-72
2. ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΚΑΙ ΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ σελ.72-74
3. ΠΟΣΟ ΕΠΙΒΑΡΥΝΟΝΤΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΩΛΕΙΑ ΕΠΑΦΗΣ ΜΕ ΕΝΑ ΓΟΝΕΑ σελ.74
4. ΑΝ Η ΕΠΑΦΗ ΑΝΑΣΤΑΤΩΝΕΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ σελ.75
5. ΤΙ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΟΤΑΝ Ο ΑΠΩΝ ΓΟΝΕΑΣ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΤΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΠΟΥ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ σελ.76
6. ΟΤΑΝ Η ΕΠΑΦΗ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΙΑΚΟΠΕΙ..... σελ.76-77
7. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ σελ.78-80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ..... σελ.81

1. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ..... σελ.81-82
2. ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ..... σελ.82-84

3. ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΝΑ ΞΕΠΕΡΑΣΤΕΙ ΤΟ

<i>ΔΙΑΖΥΓΙΟ.....</i>	<i>σελ.84-85</i>
<i>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....</i>	<i>σελ.86</i>
<i>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....</i>	<i>σελ.87-88</i>

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανθρώπινη ύπαρξη σηματοδοτείται από μια σειρά χωρισμών. Άλλοι γίνονται σταδιακά, συμβάλλοντας στην αυτονόμηση του ατόμου και άλλοι με τρόπο βίαιο, διαταράσσοντας την ισορροπία του. Το διαζύγιο αποτελεί έναν από τους δεύτερους τύπους χωρισμού. Στις δυτικές κοινωνίες έχουν πραγματοποιηθεί πολλές δομικές αλλαγές. Σε αυτό το πλαίσιο, υποστηρίζεται η άποψη ότι η θέσπιση του συναινετικού διαζυγίου συνέβαλε στη ραγδαία αύξηση των διαζυγίων, αφού μειώθηκε κατά πολύ το κόστος. Είναι εύλογο ότι η απλοποίηση της διαδικασίας του διαζυγίου επηρεάζει τις κοινωνικές αλλαγές και παράλληλα τις προκαλεί (Ishida, J., 2001). Η αύξηση των διαζυγίων ενδεχομένως να οφείλεται στις αλλαγές που συντελούνται στον οικονομικό τομέα, αφού η σταθερότητα του γάμου εξαρτάται από πολλούς οικονομικούς παράγοντες. Οι Becker et al. (1977) υποστηρίζουν ότι η αύξηση στα εισοδήματα των γυναικών και η αυξημένη παρουσία τους στον εργασιακό τομέα τείνουν να μειώσουν την αξία του θεσμού του γάμου, αφού παρέχει στις γυναίκες πολλές βιώσιμες εναλλακτικές επιλογές.

Είναι γεγονός ότι η αύξηση των διαζυγίων στην Ελλάδα επικυρώνει τις θέσεις πολλών κοινωνιολόγων για τις καθοριστικές αλλαγές που συντελούνται στην δομή και έννοια της οικογένειας: η μετάβαση από την εκτεταμένη στην πυρηνική οικογένεια έχει σχεδόν ολοκληρωθεί και ο μονογονεϊκός τύπος τείνει να γίνει κοινωνικά αποδεκτός τουλάχιστον στα αστικά κέντρα. Κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες παρόλα αυτά, οδηγούν σε μια πολύσημη κατάσταση. Στον Ελλαδικό χώρο συνυπάρχουν και οι τρεις μορφές οικογένειας ή αναβιώνουν μορφώματα προηγούμενων ιστορικών φάσεων, μεταλλαγμένων εξαιτίας των σύγχρονων συνθηκών. Η δομή της πυρηνικής οικογένειας παραμένει ισχυρή, τα οικογενειακά δίκτυα είναι ο κύριος φορέας κοινωνικοποίησης, επαγγελματικής αποκατάστασης και πρόσβασης στις πληροφορίες (Χτούρης. Σ, Παπάνης. Σ, Ρόντος. Κ, Δεσινιώτη. Μ, Δήμου. Μ, Ρενταρή. Μ, Γιαννοπούλου. Σ, 2004). Επί δεκαετίες, οι συνέπειες του διαζυγίου στην προσωπικότητα, την κοινωνική προσαρμογή, την μαθησιακή ετοιμότητα, τις συναισθηματικές αντιδράσεις και την ευφυΐα των παιδιών θεωρούνταν καταστροφικές. Τα πιθανά προβλήματα που ενδεχομένως θα προκύψουν μπορούν να διακριθούν σε κοινωνικά, ψυχολογικά και οικονομικά. Η αντίδραση του παιδιού στο χωρισμό είναι αλληλεπίδραση των παραγόντων αυτών, του χαρακτήρα του και του «εκκλύομενου συναισθήματος» κατά την διαδικασία του χωρισμού, καθώς και από την παρέμβαση ή υποστήριξη των συγγενικών- οικογενειακών δικτύων. Οι πιθανές τραυματικές καταστάσεις απορρέουν από τη γονεϊκή απώλεια, την οικονομική δυσχέρεια που ενδεχομένως να ανακύψει, την αύξηση του άγχους (Slater and Haber, 1984), την έκθεση σε γονεϊκές προστριβές, την έλλειψη γονεϊκών προτύπων και των δεξιοτήτων- ικανοτήτων του γονέα που εγκαταλείπει την

οικογενειακή εστία και τέλος από την αντιμετώπιση του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου και την ύπαρξη ή μη κράτους πρόνοιας.(βάλε παραδείγματα ερευνών).

Συνήθως, τα πρωτότοκα παιδιά των χωρισμένων γονιών είναι πιο ευάλωτα σε ψυχικές διαταραχές και συχνά καταφεύγουν σε συμβουλευτική. Δεν βρέθηκε όμως στατιστικώς σημαντική διαφορά στη συχνότητα εμφάνισης των ψυχικών διαταραχών σε σχέση με τα αντίστοιχα πρωτότοκα παιδιά των οποίων οι γονείς δεν έχουν χωρίσει.

Το κύριο κίνητρο για αναζήτηση συμβουλευτικής στα παιδιά των χωρισμένων γονιών ήταν η εκδήλωση διαταραχών στη συμπεριφορά, στο χαρακτήρα και η κακή σχολική επίδοση (μαθησιακές δυσκολίες). Οι διαταραχές στη συμπεριφορά προκαλούνται προφανώς επειδή τα παιδιά θεωρούν ότι τα ίδια είναι υπεύθυνα για το χωρισμό των γονιών τους. Επίσης, οι απόπειρες αυτοκτονίας είναι συχνότερες σε παιδιά χωρισμένων γονιών.

Οι περιπτώσεις κατάθλιψης είναι επίσης συχνές στα παιδιά χωρισμένων γονιών. Το διαζύγιο συνδέεται συχνά με μείωση του οικογενειακού εισοδήματος και αύξηση των ευθυνών από την πλευρά του γονέα. Το νέο οικογενειακό πλαίσιο που διαμορφώνεται προκαλεί αύξηση του άγχους και στη συνέχεια, διαταραχές κατάθλιψης στα παιδιά.

Βρέθηκε ότι η εκδήλωση βραχυπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων ψυχικών διαταραχών είναι πιο συχνή στα παιδιά που έχουν βιώσει το διαζύγιο των γονιών τους. Αντιθέτως η εκδήλωση των εν λόγω φαινομένων σε μακροπρόθεσμο επίπεδο ήταν η ίδια για τα παιδιά των χωρισμένων γονιών ή μη.

Αν και πολλές έρευνες στηρίζουν τις προαναφερθείσες αρνητικές συνέπειες, ένας μεγάλος αριθμός εμπειρικών μελετών αναιρεί τις διαπιστώσεις αυτές. Επί παραδείγματι, η θεωρία της γονεϊκής απώλειας διατείνεται ότι η έλλειψη του γονέα θα δημιουργήσει ένα φτωχό σε ερεθίσματα και πρότυπα περιβάλλον για τα παιδιά δυσχεραίνοντας την ομαλή τους ανάπτυξη. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση των ορφανών παιδιών.

Ευρήματα άλλων ερευνών υποδεικνύουν ότι δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στα αποτελέσματα των τεστ αυτοεκτίμησης ανάμεσα στα παιδιά που προέρχονται από χωρισμένες οικογένειες και σε αυτά από μη χωρισμένες οικογένειες (Durm et al., 1997; Hofmann and Zippco, 1986; Gonzales et al., 1995). Η ψυχολογική κατάσταση των παιδιών επηρεάζεται από τη σταθερότητα των γονέων πριν επέλθει ο χωρισμός και η δυστοκία στις σχέσεις τους. Σε σύνολο 15 ερευνών που έχουν γίνει αναφορικά με το θέμα, 13 έχουν διαπιστώσει ότι υπάρχει θετική συνάφεια μεταξύ της ψυχικής υγείας των γονέων και των παιδιών. Παρόλα αυτά, οι συναφειακές μελέτες δεν αποτελούν αιτιατή απόδειξη.

Συμπεράσματα ερευνών συγκλίνουν στο εύρημα ότι αμέσως μετά το διαζύγιο μεταλλάσσεται η ικανότητα των χωρισμένων να φέρονται ως γονείς, γεγονός το

οποίο προσδιορίζει την μετέπειτα περίοδο ανισορροπίας στον ψυχικό κόσμο του παιδιού.

Εν κατακλείδι, η θεωρία του «εκπεφρασμένου συναισθήματος» είναι ο καλύτερος προγνωστικός παράγοντας για την ψυχολογική και κοινωνική κατάσταση των παιδιών μετά τον χωρισμό. Οι οικογένειες στις οποίες υπάρχει έντονη και διηλεκτής έκφραση αρνητικών και συγκρουσιακών συναισθημάτων μεταβιβάζουν βάσει των αρχών της θεωρίας των προτύπων τις αδόκιμες δομές προσαρμογής, επηρεάζοντας όχι μόνο τον ψυχισμό των παιδιών κατά την περίοδο του χωρισμού, αλλά και τις μελλοντικές στοχοθεσίες τους αναφορικά με την έννοια της οικογένειας

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι σχέσεις των παιδιών με τον πατέρα μετά το διαζύγιο, δυσχεραίνουν (Healy et al., 1990, Amato and Heith, 1991, Iafrate, 1996b), και αυτό συμβαίνει διότι συνήθως την κηδεμονία των παιδιών την έχει η μητέρα, με αποτέλεσμα ο πατέρας να είναι κατά πολύ λιγότερο διαθέσιμος στο παιδί (Seltzer, 1991), αφού δεν έχει εύκολα την δυνατότητα πρόσβασης προς το παιδί (Simons et al., 1994, Cigoli et al., 1997). Προβλήματα παρουσιάζονται και στην επικοινωνία μεταξύ μητέρας και παιδιών. Μετά το διαζύγιο, η μητέρα αναλαμβάνει επιπλέον ευθύνες και επιβαρύνεται με επιπλέον δουλειά, λόγω των οικονομικών αναγκών που προκύπτουν (Duncan and Hoffman, 1985, Hetherington et al., 1993) με αποτέλεσμα να μειώνεται κατά πολύ ο διαθέσιμος χρόνος και τελικά και η επικοινωνία μεταξύ μητέρας και παιδιών.

Οι συνέπειες του χωρισμού των γονέων στην προσωπικότητα των παιδιών, δεν είναι πλέον τόσο δραματικές, όσο υποστηρίζεται από την κοινή αντίληψη ή παλαιότερες έρευνες. Ουσιαστικά, αποτυπώνεται η εσωτερίκευση των επιπτώσεων του διαζυγίου από τα ίδια τα παιδιά μετά από χρόνια και εφόσον είχαν καταλαγιάσει οι έντονες στιγμές του χωρισμού των γονέων. Σε γενικές γραμμές θεωρούμε ότι το διαζύγιο δεν επέδρασε καταλυτικά στη συμπεριφορά των παιδιών.

Τα παιδιά των χωρισμένων γονιών βιώνουν περισσότερο τραυματικές τις καταστάσεις που οδηγούν στο διαζύγιο απ' ό τι το διαζύγιο αυτό καθαυτό και ανακαλούν αρνητικά συναισθήματα, που αναφέρονται στην περίοδο που προηγήθηκε του χωρισμού. Το διαζύγιο πολλές φορές παρουσιάζεται ως εξιλέωση από μια τραυματική προγενέστερη κατάσταση.

Αντίθετα, φαίνεται πως το χρονικό διάστημα που έπεται επουλώνει τις αρνητικές εμπειρίες και αναδεικνύει τα χαρακτηριστικά εκείνα της προσωπικότητας, που κάνουν τα παιδιά πιο ανεξάρτητα και συνεπή αλλά και που τους προσδίδουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση.

Αναγνωρίζεται ωστόσο ότι η εμπειρία του χωρισμού τα έχει κάνει πιο επιφυλακτικά στην επιλογή του συντρόφου και πιο επιδεκτικά στην ιδέα ενός πιθανού δικού τους διαζυγίου. Αυτός που επιβίωσε συναισθηματικά από ένα διαζύγιο γνωρίζει πως και σε μια παρόμοια περίπτωση θα αντεπεξέλθει εξίσου καλά. Εφόσον το πρότυπο επίλυσης προβλημάτων περιλαμβάνει μια τόσο δραστική μέθοδο όπως

εκείνη του διαζυγίου, η συμπεριφορά αυτή έχει αυξημένες πιθανότητες να επαναληφθεί.

Είναι προφανές ότι η στάση του συζύγου που αναλαμβάνει την κηδεμονία είναι καθοριστική, δεδομένου ότι καλείται να επαναφέρει την απολεσθείσα ισορροπία σε μια ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα νοσηρών αλληλεπιδράσεων. Η ικανότητα του κηδεμόνα να αναδομήσει τη δυναμική της οικογένειας και να αντικαταστήσει τις ιδιότητες του γονέα που απομακρύνθηκε, απαλύνει τις συνέπειες του χωρισμού στα παιδιά.

Εντούτοις, προκύπτει ότι εξίσου καθοριστικής σημασίας είναι η στάση που κρατούν και οι δύο γονείς μετά το διαζύγιο, καθώς μπορεί να συμβάλει είτε σε έναν ανώδυνο είτε σε έναν επώδυνο χωρισμό. Συνήθως μετά την διάσπαση του οικογενειακού σχήματος οι γονείς απευθύνονται στα παιδιά, κατηγορώντας ο ένας τον άλλον είτε για να κερδίσουν ενδεχομένως την εύνοιά τους, είτε κατά κάποιο τρόπο για να απενοχοποιηθούν μεταθέτοντας έτσι τις ευθύνες τους. Αυτό το φορτίο της μετάθεσης φαίνεται μάλλον να επιβαρύνει τα παιδιά και να τα επηρεάζει αρνητικά, καθώς εμμέσως πλην σαφώς τους ζητείται να πάρουν θέση υπέρ του ενός ή του άλλου γονέα κάτι που αναπόφευκτα τα διχάζει.

Αντίθετα, εάν ο γονιός που αναλαμβάνει την κηδεμονία τηρεί αξιοπρεπή στάση απέναντι στο γονέα που απομακρύνθηκε, χτίζει τα θεμέλια για μια ομαλότερη προσαρμογή των παιδιών.

Πολλές φορές τα παιδιά των χωρισμένων γονιών κινητοποιούν αμυντικούς μηχανισμούς, όπως την εκλογίκευση, την άρνηση ή την απόθεση, για να επαναφέρουν την εικόνα μιας οικογενειακής αρμονίας ή για να μειώσουν το άγχος που τους προκαλεί η ανάμνηση των οικογενειακών προβλημάτων και το πένθος του χωρισμού.

Η συμπεριφορά και οι αντιδράσεις του πατέρα στο διαζύγιο βιώνονται συνήθως πιο έντονες και εκρηκτικές απ' ό,τι εκείνες της μητέρας. Επιπλέον φαίνεται πως τα παιδιά εσωτερικεύουν το χωρισμό ως εθελούσια απομάκρυνση και αδιαφορία του πατέρα

Σε γενικές γραμμές, τα παιδιά από χωρισμένους γονείς έχουν θετική εικόνα για την παραδοσιακή οικογένεια και τον θεσμό του γάμου, αν και συνήθως την ερμηνεύουν ως ενοχική προσπάθεια αποφυγής παρόμοιας εμπειρίας διαζυγίου στην προσωπική τους ζωή. Παρόλα αυτά, τίποτα δεν εγγυάται ότι τελικά θα μπορέσουν να αποφύγουν μια τέτοια κατάληξη. (www.blogger.com)

Α' ΜΕΡΟΣ: ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΥ ΟΡΙΖΕΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ, ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΔΙΑΖΕΥΞΕΩΣ.

1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

Το διαζύγιο είναι η διακοπή ενός γάμου ενώ και οι δύο σύζυγοι βρίσκονται εν ζωή. Η πρωτοβουλία για να παρθεί ένα διαζύγιο μπορεί να είναι είτε του ενός, είτε και των δύο συζύγων ή ακόμα μπορεί να υπάρξει δικαστική απόφαση, για ορισμένους προβλεπόμενους λόγους που θα μελετηθούν παρακάτω στα αίτια ενός διαζυγίου.

1.1 ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΔΙΑΖΥΓΙΩΝ

Τα είδη των διαζυγίων είναι δύο : α) το κατά αντιδικία διαζύγιο, και β) το συναινετικό διαζύγιο. Στο πρώτο είδος υπάρχει διαφωνία μεταξύ των δύο συζύγων και για αυτό το λόγο καταλήγουν στη λύση του γάμου τους, ενώ στο δεύτερο και οι δύο σύζυγοι συναινούν για το χωρισμό τους

Έτσι σχετικά με το πρώτο είδος του διαζυγίου θα πρέπει να αναφέρουμε ότι όταν η σχέση των δύο συζύγων έχει υποστεί ισχυρό κλονισμό, τότε αυτοί καταφεύγουν στη λύση του γάμου τους με το διαζύγιο κατά αντιδικία. Ως ισχυρός κλονισμός ενός γάμου ορίζεται η κατάσταση εκείνη κατά την οποία η σχέση των δύο συζύγων γίνεται αφόρητη εξαιτίας κάποιας συμπεριφοράς ή κάποιου γεγονότος που θεωρείται μείζων και που οδηγεί στη λήξη του γάμου. Κάποιες από αυτές μπορεί να είναι η προσβολή της ηθικής του ενός συζύγου από τον άλλον, η εγκατάσταση του ενός συζύγου σε άλλη οικία, ο ξυλοδαρμός, η αποκάλυψη επαγγελματικών μυστικών, οι σοβαρές κολλητικές ασθένειες ή ακόμα και ο εθισμός του ενός συζύγου σε διάφορες ουσίες. Εάν λοιπόν ένας σύζυγος κατηγορείται για κάποιο από αυτά τα γεγονότα όπως επίσης και για περιπτώσεις διγαμίας, μοιχείας και επιβολής της ζωής του άλλου συζύγου και

δεν μπορεί να αποδείξει το αντίθετο, τότε αναφερόμαστε στην περίπτωση της αγωγής του διαζυγίου κατά αντιδικία.

Αναφορικά με το δεύτερο είδος του διαζυγίου, το συναινετικό, θα πρέπει να τονίσουμε ότι για να εκδοθεί είναι απαραίτητη η κοινή συμφωνία των δύο συζύγων. Ακόμα, θα πρέπει να αναφέρουμε και στο ότι το συναινετικό διαζύγιο καλύπτει και τις περιπτώσεις του θρησκευτικού και τις περιπτώσεις του πολιτικού γάμου. Ακόμα μία σημαντική προϋπόθεση για την έκδοσή του είναι ότι ο γάμος πρέπει να έχει πραγματοποιηθεί τουλάχιστον ένα χρόνο πριν την αίτηση του διαζυγίου. Τέλος, η δήλωση της συμφωνίας των συζύγων θα πρέπει να γίνει σε δύο διαφορετικές συνεδριάσεις του Δικαστηρίου, οι οποίες πρέπει να απέχουν μεταξύ τους τουλάχιστον έξι μήνες. Η δήλωση αυτή γίνεται από τους συζύγους είτε αυτοπροσώπως στο Δικαστήριο είτε με ειδικό συμβολαιογραφικό πληρεξούσιο το οποίο συντάσσεται ενώπιον Συμβολαιογράφου μέσα στον τελευταίο μήνα πριν από κάθε συνεδρίαση. Αν από την πρώτη συνεδρίαση του Δικαστηρίου περάσουν δύο χρόνια, η δήλωση της συμφωνίας παύει να ισχύει. Αφού λοιπόν πραγματοποιηθεί αυτή η διαδικασία τότε μπορεί να εκδοθεί και το συναινετικό διαζύγιο. (Ι.Σ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ,2006).

1.2 ΠΟΤΕ «Η ΛΥΣΗ ΕΝΟΣ ΓΑΜΟΥ» ΔΕΝ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.

Στην περίπτωση που ένας εκ των δύο συζύγων πεθάνει τότε ο γάμος λύεται αυτόματα και αυτονόητα και έτσι δεν υπάρχει κάποια ιδιαίτερη νομική ρύθμιση. Ακόμα το διαζύγιο είναι ανυπόστατο όταν δεν υπάρχει ληξιαρχική πράξη γάμου.(Ι.Σ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ,2006)

2.ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Αρχικά το διαζύγιο οριζόταν από το δίκαιο του Αστικού Κώδικα (Α Κ) ως η κύρωση στα παραπτώματα του ενός συζύγου. Δηλαδή «η αρχή της υπαιτιότητας» ήταν διάχυτη στο νομοθετικό πλαίσιο του διαζυγίου. Για παράδειγμα, κάποια από τα αίτια για τη λύση ενός γάμου ήταν τα παραπτώματα του ενός συζύγου (η μοιχεία, η διγαμία, η εγκατάλειψη), αλλά και κάποιοι αναίτιοι λόγοι όπως οι ανίατες αρρώστιες ή η ανικανότητα.

Όμως στη συνέχεια το διαζύγιο πήρε μια άλλη διάσταση και χρησιμοποιήθηκε ως ένα εργαλείο για τη λύση των γάμων που ήταν αποτυχημένοι, δηλαδή που είχαν κλονιστεί. Έτσι έχουμε την εισαγωγή ενός νέου όρου στο δίκαιο, αυτού του « αντικειμενικού κλονισμού ενός γάμου», ο οποίος καθορίζει ακριβώς το γεγονός ότι ο έγγαμος βίος μετατρέπεται σε αφόρητη κατάσταση για τον ένα από τους δύο συζύγους, συνήθως για τον ενάγοντα.

Επομένως ακολούθησαν οι εξής δύο τροποποιήσεις του νομοσχεδίου που οδήγησαν στην τελική σημερινή μορφή του:

- 1) «το 1976 είχε καταρτισθεί από τον καθηγητή Α. Γαζή σχέδιο νόμου «περί τροποποίησης των περί διαζυγίου διατάξεων του Α Κ », το οποίο καθιέρωνε τον αντικειμενικό κλονισμό ως λόγο διαζυγίου και τροποποιούσε επιτυχώς σε πολλά σημεία το δίκαιο του διαζυγίου του Α Κ .Το σχέδιο αυτό κατατέθηκε στη βουλή, αλλά δεν προχώρησε η σχετική διαδικασία ψηφίσεώς του.»
- 2) «Το 1979 ψηφίστηκε ο νόμος προσωρινής ισχύος – ο ν. 868/1979- που καθιέρωνε ως λόγο διαζυγίου την εξαιτη διάσταση των συζύγων.»(Ι.Σ. Σπυριδάκης 2006).

Συνεπώς και κατόπιν αυτών των δύο τροποποιήσεων το νέο δίκαιο με την επιμέλεια της Ειδικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής(Ε Ν Ε) ορίζει ότι:

Α) Ο ισχυρός κλονισμός είναι ο κύριος λόγος διαζυγίου ο οποίος συμπεριλαμβάνει όλους τους λόγους διαζυγίου του Α Κ εκτός της αφάνειας.

Β) Διαφοροποιείται η υπαιτιότητα του αρχικού δικαίου από τον ισχυρό κλονισμό, αλλά προβλέπεται ότι ο λόγος του κλονισμού πρέπει να αφορά το πρόσωπο του εναγόμενου.

Γ) Η διετής διάσταση είναι αμάχητο τεκμήριο ισχυρού κλονισμού και το δικαίωμα διαζεύξεως αναγνωρίζεται και στους δύο συζύγους. Οπότε και η τετραετής διάσταση ανάγεται σε αυτοτελή, απόλυτο και αναίτιο λόγο διαζυγίου

Δ) Η υπαιτιότητα για τη λύση ενός γάμου διατηρεί μια κάποια σημασία, μικρότερης αξίας από ότι παλιότερα.

Τέλος, αξίζει να σταθούμε λίγο περισσότερο στην τελευταία μεταρρύθμιση του Α Κ , αυτήν που αφορά στο λεγόμενο «συναινετικό διαζύγιο». Η Ε Ν Ε καθιέρωσε αυτόν τον όρο, δηλαδή τη δυνατότητα της λύση ενός γάμου, με την απλή δήλωσή του

στο δικαστήριο. Η κύρια ιδέα του συναινετικού διαζυγίου είναι ότι ένας γάμος είναι σωστό να λύεται όταν δεν υπάρχει κοινή επιθυμία για συμβίωση και ότι όταν ένα ζευγάρι θέλει να χωρίσει τότε ο νόμος θα πρέπει να το υποστηρίζει. Αντίθετα με το νέο δίκαιο, στον Α Κ δεν προβλεπόταν αυτού του είδους η διακοπή ενός γάμου και γι' αυτό το λόγο τα ζευγάρια που ήθελαν να χωρίσουν χωρίς κάποια υπαιτιότητα, κατέφευγαν σε άλλες αθέμιτες ενέργειες.

Παραδείγματος χάριν, γινόταν μια εικονική δίκη στην οποία δικαζόταν ο ένας από τους δύο συζύγους για μία εκ των προτέρων συμφωνημένη υπαιτιότητα και με κάποιους ψευδομάρτυρες αποδεικνυόταν η έκδοση του διαζυγίου. Γι' αυτό συμπεραίνουμε ότι με την καθιέρωση του συναινετικού διαζυγίου έπαψε και ο γλευσμός του συστήματος, αν και κάποιοι σύζυγοι προτιμούν ακόμα τέτοιου είδους τρόπους για να επισπεύσουν τη διαδικασία διαζεύξεώς τους. (Ι.Σ. Σπυριδάκης 2006).

3.ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.

Ο λόγος του διαζυγίου είναι το γεγονός ή η κατάσταση ή ο συνδυασμός αυτών που θεμελιώνουν νομικά το δικαίωμα ενός συζύγου να ζητήσει τη λύση του γάμου του. Παρακάτω θα αναφερθούμε αρχικά επιγραμματικά και στη συνέχεια διεξοδικά στους λόγους αυτούς και στα επιμέρους κριτήριά τους.

Επομένως γενικά θα λέγαμε ότι οι τρεις κύριοι λόγοι του διαζυγίου είναι 1) ο ισχυρός κλονισμός, 2) η διετής διάσταση και 3) η αφάνεια. Ο ισχυρός κλονισμός του έγγαμου βίου είναι η τόσο σοβαρή διατάραξη των συζυγικών σχέσεων, ώστε η συμβίωση να καθίσταται αφόρητη για τον ενάγοντα σύζυγο. Ακόμα αυτός εμπερικλείει τα μαχητά τεκμήρια ενός διαζυγίου (αυτά δηλαδή που δέχονται ανταπόδειξη), όπως είναι η μοιχεία ή η διγαμία του εναγόμενου, δηλαδή σύμφωνα με τον Α Κ τους πέντε υπαιτίους λόγους του διαζυγίου, αλλά και τους τρεις ανυπαίτιους (φρενοβλάβεια, λέπρα, ανικανότητα). Ο δεύτερος ξεχωριστός λόγος διαζυγίου είναι η διετής διάσταση ενός ζευγαριού, η οποία παράλληλα τελεί και το μοναδικό αμάχητο τεκμήριο ισχυρού κλονισμού της λύσης ενός γάμου και δεν χρήζει

ανταποδείξεως. Τέλος η αφάνεια είναι ο λόγος διαζυγίου εκείνος κατά τον οποίο αν ένας εκ των δύο συζύγων έχει κηρυχτεί ως άφαντος, τότε ο άλλος μπορεί να ζητήσει διαζύγιο. (Ι.Σ. Σπυριδάκης, 2006).

1. ΙΣΧΥΡΟΣ ΚΛΟΝΙΣΜΟΣ

Κατά τη διάρκεια της έγγαμης συμβίωσης δεν αποκλείεται η ψυχική αρμονία μεταξύ των συζύγων να διαταραχθεί ανεπανόρθωτα λόγω γεγονότων ή καταστάσεων που αφορούν είτε την μεταξύ τους σχέση είτε τη συμπεριφορά του ενός εξ αυτών, με συνέπεια την δικαιολογημένη απώλεια της διάθεσης του έτερου συζύγου να συνεχίσει τον έγγαμο βίο και να τηρήσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τον γάμο.

Παρακάτω θα προχωρήσουμε στην αναφορά των επιμέρους χαρακτηριστικών του πρώτου λόγου του διαζυγίου, του ισχυρού κλονισμού. Αυτά είναι κυρίως τρία : α) «η συμπεριφορά (γενικότερα η κατάσταση), η οποία συνδέεται με το πρόσωπο του ενός συζύγου συνήθως του εναγόμενου ή και των δύο, η κλονιστική του γάμου.», β) Κλονισμός της έγγαμης σχέσης ισχυρός.» , γ) « Αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ κλονιστικής συμπεριφοράς και κλονισμού.».

Το πρώτο χαρακτηριστικό, δηλαδή η κλονιστική συμπεριφορά για έναν γάμο, είναι αυτή η συμπεριφορά που οδηγεί σε συντριβή του ζευγαριού και κατάρρευση του γάμου. Ακόμα ένα γεγονός ή μία κατάσταση χαρακτηρίζεται κλονιστική όταν αφορά κάθε έγγαμη σχέση και όχι μόνο αυτή των συγκεκριμένων συζύγων, για την οποία έχει γίνει η αγωγή. Τέλος αν το κλονιστικό γεγονός αφορά μόνο τον ενάγοντα δεν δημιουργείται λόγος διαζυγίου. Κάποια παραδείγματα κλονιστικών συμπεριφορών είναι η προσβολή της συζυγικής πίστης ή της υποχρέωσης της συμβίωσης, η παραμέληση της φροντίδας της συζυγικής στέγης ή η απόκλιση από τα συζυγικά καθήκοντα και τέλος η ανήθικη και ανέντιμη συμπεριφορά.

Το δεύτερο χαρακτηριστικό αναφέρεται στο γεγονός κατά το οποίο όχι μόνο μία συμπεριφορά είναι κλονιστική αλλά μπορεί να προκαλέσει και ισχυρό κλονισμό της συγκεκριμένης έγγαμης σχέσης. Αυτό σημαίνει πως χάρη στην κλονιστική συμπεριφορά, η έγγαμη συμβίωση έχει γίνει αφόρητη για τον ενάγοντα σύζυγο. Όμως δεν φτάνει μόνο η υποκειμενική κρίση του ενός συζύγου για να κριθεί η έγγαμη σχέση αφόρητη, αλλά πρέπει να υπάρχουν και αντικειμενικά κριτήρια που να

επαληθεύουν το γεγονός. Ένα αντικειμενικό κριτήριο μπορεί να είναι η αντοχή του μέσου ανθρώπου και συζύγου ή του κάθε μέσου ανθρώπου, ο οποίος έχει το ίδιο πνευματικό, πολιτιστικό και κοινωνικό επίπεδο με τον ενάγοντα σύζυγο.

Τέλος, το τρίτο χαρακτηριστικό επισημαίνει ότι πρώτα θα πρέπει να συμβεί το κλονιστικό γεγονός και στη συνέχεια να επέλθει ο κλονισμός της έγγαμης συμβίωσης. Έτσι αν κατά την περίοδο που υποτίθεται ότι το κλονιστικό γεγονός είχε συμβεί διαπιστωθεί πως ο κλονισμός προϋπήρχε, τότε ο αιτιώδης σύνδεσμος αυτών των δύο αποκλείεται ως χαρακτηριστικό. Ακόμα, η αιτιώδης σχέση ανάμεσα στο γεγονός και τον κλονισμό πρέπει να είναι ευκρινής σε οποιαδήποτε έγγαμη σχέση και όχι μόνο σε αυτή για την οποία γίνεται η αγωγή.

Επιπρόσθετα, θα απαριθμήσουμε τα μαχητά τεκμήρια του κλονισμού, τα οποία εμπρικλείονται στον ισχυρό κλονισμό της έγγαμης συμβίωσης. Αυτά είναι η μοιχεία, η διγαμία, η επιβουλή της ζωής του ενάγοντα και η εγκατάλειψη. Θα πρέπει αρχικά να αναφέρουμε ότι σε όλα τα παραπάνω τεκμήρια αρκεί ο ενάγοντας να αποδείξει ότι ο εναγόμενος τα έχει διαπράξει ώστε να αποδειχθεί αυτόματα και ο ισχυρός κλονισμός του γάμου. Στην αντίθετη περίπτωση, εάν δηλαδή ο εναγόμενος αποδείξει τη μη συμμετοχή του στις κατηγορίες τότε ο ισχυρός κλονισμός δεν θα ισχύσει και έτσι η αίτηση διαζυγίου θα ακυρωθεί. Αυτός είναι και ο λόγος άλλωστε που τα τεκμήρια αυτά τίθενται ως μαχητά.

Έτσι πιο συγκεκριμένα αναφερόμαστε αρχικά στη διγαμία όπου ορίζεται ως : «η τέλεση άλλου γάμου πρώτου λυθεί ή ακυρωθεί αμετάκλητα ο υφιστάμενος γάμος.». Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι στο ισχύων δίκαιο η διγαμία θεωρείται τεκμήριο κλονισμού ακόμα και αν έχει γίνει από αμέλεια. Ακόμα, αυτή θεωρείται και ποινικό αδίκημα και έτσι αν τελούνται δύο δίκες ταυτόχρονα τότε το πολιτικό δικαστήριο μπορεί να ζητήσει αναβολή του αστικού. Επίσης, το τεκμήριο του ισχυρού κλονισμού μπορούν να το επικαλεσθούν οι σύζυγοι και των δύο γάμων. Για παράδειγμα αν ο Α είναι παντρεμένος με τη Β και ενώ ο γάμος τους υφίσταται αυτός παντρευτεί και με τη Γ, τότε οι δύο γάμοι είναι άκυροι. Αλλά ακόμα και αν δεν ακυρωθούν, τότε οι Β και Γ μπορούν να κάνουν αγωγή διαζυγίου χρησιμοποιώντας το μαχητό τεκμήριο ισχυρού κλονισμού, τη διγαμία.

Η δεύτερη περίπτωση είναι αυτή της μοιχείας που αναγράφεται ως : « κάθε εξώγαμη σαρκική επαφή με άλλο πρόσωπο (και ομοφυλόφιλο) με την οποία επιτεύχθηκε ή επιδιώχθηκε σεξουαλική ικανοποίηση.». Σε περίπτωση που η κοινή συμβίωση των συζύγων έχει διακοπεί, η μοιχεία θεωρείται ακόμα τεκμήριο ισχυρού κλονισμού, εκτός και αν υπάρχει συναίνεση του άλλου συζύγου. Αντιθέτως, η τεχνητή γονιμοποίηση και οι περιπτώσεις του βιασμού αλλά και οι καταστάσεις ανάγκης ή ασυνειδησίας δεν θεωρούνται μοιχεία.

Μία άλλη περίπτωση μαχητού τεκμηρίου του ισχυρού κλονισμού είναι αυτή της εγκατάλειψης του ενός συζύγου, κατά την οποία η συμβίωση των συζύγων διακόπτεται με ή χωρίς πρόθεση διάσπασης του γάμου. Κάποιες μορφές εγκατάλειψης είναι η αποχώρηση από την οικογενειακή στέγη, η αποπομπή από αυτήν αλλά και η διακοπή της συμβίωσης πάρα τη συστέγαση των δύο συζύγων. Γενικά αποδεχόμαστε ότι η εγκατάλειψη θα πρέπει να έχει κάποια χρονική διάρκεια και να μην είναι μία απλή άρση της συγκατοίκησης παραδείγματος χάρις λόγω σπουδών.

Η τελευταία περίπτωση είναι αυτή της επιβουλής της ζωής του ενός συζύγου από τον άλλον. Εδώ κάθε πράξη ή κάθε έμπρακτη εκδήλωση με πρόθεση να θανατωθεί ο/η σύζυγος θεωρείται ισχυρό τεκμήριο κλονισμού. Ακόμα και αν μια τέτοια πράξη τελεσθεί από κάποιον τρίτο, ο οποίος χρησιμοποιείται από τον σύζυγο, ή αν παραμείνει απόπειρα δεν παύει να θεωρείται τέτοιο τεκμήριο. Μόνο σε περιπτώσεις άμυνας ή συναίνεσης του άλλου συζύγου ή αμοιβαίας επιβουλής το τεκμήριο αυτό είναι άκυρο. (Ι.Σ. Σπυριδάκης, 2006).

2. Η ΔΙΕΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Εφόσον συμπεριλάβουμε όλα τα βασικά στοιχεία του πρώτου λόγου του διαζυγίου θα προχωρήσουμε σε μία εκτενή αναφορά των επιμέρους στοιχείων του δεύτερου λόγου, της διετούς διάστασης, η οποία είναι και το μοναδικό αμάχητο τεκμήριο ισχυρού κλονισμού του έγγαμου βίου. Έτσι θα ορίσουμε ως διάσταση «τη φυσική και ψυχική απομάκρυνση του ενός συζύγου από τον άλλον με τη θέληση να μην έχουν πια κοινωνία βίου.». Τα αίτια της διάστασης μπορεί να ποικίλλουν ανάλογα με την υπαιτιότητα αυτής , αφού μπορεί να ευθύνονται και οι δύο σύζυγοι, μόνο ο ένας, κάποιος τρίτος ή και κανένας.

Ένας βασικός λόγος της ισχύος της διάστασης είναι ότι αυτή πρέπει να εκδηλώνεται εσωτερικά και εξωτερικά. Τότε μόνο θεωρείται έγκυρη, όταν και τα δύο αυτά στοιχεία συνυπάρχουν. Όταν αναφερόμαστε στην εσωτερική εκδήλωση την διάστασης επικεντρωνόμαστε στη βούληση των δύο συζύγων να μην ζουν σαν ζευγάρι, ενώ η «εξωτερική» διάσταση είναι η εντύπωση που δημιουργείται στους τρίτους ότι το ζευγάρι δεν επιθυμεί να συμβιώνει, δηλαδή λόγου χάριν στην περίπτωση που αυτοί εγκαθίστανται σε διαφορετικά σπίτια. Ακόμα, κάθε περίπτωση διάστασης εξαρτάται και από το κοινωνικό υπόβαθρο των συζύγων αλλά και από την ιδιαίτερη κατάσταση της κάθε συμβίωσης.

Παρακάτω θα υπογραμμίσουμε τις μορφές της διάστασης σύμφωνα με τα αίτια που την προκαλούν και οι οποίες είναι οχτώ : α) Αρχική ανυπαρξία έγγαμης συμβίωσης , β) Διάσταση με κοινή απόφαση, γ) «Μονομερής» διάσταση, δ) Διακοπή συμβίωσης (εγκατάλειψη ή αποπομπή) όταν η αξίωση της συμβίωσης αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος, ε) Εγκατάλειψη, όχι κακόβουλη, στ) Εγκατάλειψη, κακόβουλη, ζ) Διάσταση και παράλληλη διατήρηση ορισμένων εξωτερικών στοιχείων της έγγαμης συμβίωσης ,η) Διάσταση και συνοίκηση των συζύγων.

Συγκεκριμένα η πρώτη μορφή, η αρχική ανυπαρξία της έγγαμης συμβίωσης, αναφέρεται στην περίπτωση που οι δύο σύζυγοι ουσιαστικά δεν συμβίωσαν ποτέ, όπως γίνεται στους εικονικούς γάμους ή σε κάποιες περιπτώσεις που δεν επιτεύχθηκε η συμβίωση για οικονομικούς, επαγγελματικούς ή προσωπικούς λόγους. Αυτή η

περίπτωση καλύπτεται νομικά γιατί θεωρείται λογικό, εφόσον προβλέπεται η λύση του γάμου όταν υπάρχει διετής διάσταση, να προβλέπεται και η αρχική διάσταση σαν «βαρύτερη» περίπτωση.

Στη δεύτερη μορφή, τη διάσταση με κοινή απόφαση, διαπραγματευόμαστε το γεγονός κατά το οποίο οι σύζυγοι δεν συμβιώνουν άλλα και δεν επιθυμούν να διαζευχτούν και κατά τη διάρκεια του οποίου αντί οι σχέσεις τους να αναθερμανθούν κάποιος εκ των δύο ή και οι δύο επιθυμούν να χωρίσουν. Έτσι είτε χωρίζουν με συναινετικό διαζύγιο, είτε λόγω ισχυρού κλονισμού.

Στην τρίτη περίπτωση, τη μονομερή διάσταση, συναντούμε την εξωτερική διακοπή της συμβίωσης και την επιθυμία μόνο του ενός συζύγου για διακοπή αυτής, γεγονός όμως που καθιστά τη διάσταση αναμφίβολη. Δηλαδή, ακόμα και αν μόνο ο ένας από τους δύο συζύγους επιθυμεί να διακόψει τη συμβίωση και συνεπώς τον έγγαμο βίο, τότε η διάσταση είναι υπαρκτή και συνυπολογίζεται ως τεκμήριο ισχυρού κλονισμού.

Ακόμα, διάσταση υφίσταται και στην τέταρτη περίπτωση, δηλαδή την διακοπή της συμβίωσης όταν η αξίωση αυτής αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος, όπου ο ένας σύζυγος μπορεί να διακόψει τη συμβίωση, εάν ο άλλος καταχράται το δικαίωμα αυτής. Αυτό μπορεί να συμβεί εάν ο σύζυγος εγκαταλείψει ή αποπέμψει τον άλλο σύζυγο.

Επίσης, στις επόμενες δύο περιπτώσεις της εγκατάλειψης είτε αυτή δεν είναι κακόβουλη, δηλαδή είναι μόνο εξωτερική, είτε είναι και εσωτερική, δηλαδή εάν κάποιος σύζυγος εσκεμμένα εγκαταλείψει τη συζυγική στέγη, τότε ο εγκαταλελειμμένος σύζυγος έχει δικαίωμα να ζητήσει διαζύγιο λόγω διάστασης.

Τέλος, δύο τελευταίες μορφές διάστασης, η διάσταση με παράλληλη διατήρηση ορισμένων εξωτερικών στοιχείων την έγγαμης συμβίωσης και η διάσταση με την συνοίκηση των συζύγων, αναφέρονται στο ότι αν η βούληση του ζευγαριού για διακοπή της συμβίωσής τους είναι ξεκάθαρη τότε κάποια εξωτερικά στοιχεία

διατήρησης της έγγαμης ζωής τους δεν είναι ανασταλτικοί παράγοντες για τη διάσταση.

Ολοκληρώνοντας λοιπόν της μορφές της διάστασης θα περάσουμε στην οριοθέτηση της ανάλογα με τη χρονική διάρκειά της. Έτσι, αρχικά πρέπει να τονίσουμε ότι θα πρέπει να έχει διάρκεια δύο ετών ώστε να θεωρείται αμάχητο τεκμήριο ισχυρού κλονισμού. Ειδικότερα πρέπει να καταγράψουμε ότι η διάρκειά της ξεκινά όταν συνυπάρχουν το εξωτερικό και το εσωτερικό στοιχείο της διακοπής της συμβίωσης και ότι αν ένα ζευγάρι διακόπτει τη συμβίωσή του για κάποια διαστήματα τότε το άθροισμα αυτών δεν αποτελεί διάσταση αλλά μόνο η διάρκεια της τελευταίας διακοπής. Ακόμα η διακοπή μπορεί να είναι οριστική ή προσωρινή, οπότε και στη δεύτερη περίπτωση οι προσπάθειες τους ζευγαριού για επανασύνδεση ή οι τυχαίες συναντήσεις τους δεν θεωρούνται ως αναστολή της διάστασης. Τέλος, η διετία της διάστασης θα πρέπει να έχει συμπληρωθεί έως την πρώτη αγωγή στο δικαστήριο.

3. ΑΦΑΝΕΙΑ

Ο τελευταίος λόγος του διαζυγίου είναι η αφάνεια του ενός συζύγου. Αν ο θάνατος ενός πρόσωπου απλώς πιθανολογείται βάσιμα, λόγω εξαφάνισής του ενόσω βρισκόταν σε κίνδυνο ζωής ή λόγω απουσίας του για μεγάλο διάστημα χωρίς ειδήσεις, το δίκαιο δεν σπεύδει να τον αποδεχτεί αβίαστα, αλλά εξομοιώνει τον εξαφανισθέντα με νεκρό μόνο δια της κήρυξής του σε αφάνεια με δικαστική απόφαση, που εκδίδεται ύστερα από αίτηση όποιου έχει σχετικό έννομο συμφέρον.

Σε αυτήν την περίπτωση ο γάμος δεν λύεται λόγω θανάτου του άφαντου συζύγου, γιατί ο πρότερος χειρισμός ορίζει το σεβασμό στα συναισθήματα του άλλου συζύγου. Γι' αυτό ουσιαστικά και στην περίπτωση αυτή κλονίζεται η έγγαμη σχέση και ο γάμος διακόπτεται. Βασική προϋπόθεση για να αποτελέσει η αφάνεια απόλυτο λόγο διαζυγίου είναι ο ένας σύζυγος να κηρυχτεί αμετάκλητα και τελεσίδικα σε κατάσταση αφάνειας.

Κάποιες ειδικότερες περιπτώσεις που χρήζουν περεταίρω προσοχής είναι πρώτον αυτή που το δικαστήριο δεν δέχεται την αφάνεια του ενός συζύγου και προβαίνει σε έρευνα, δεύτερον αυτή που ενώ η απόφαση του δικαστηρίου είναι αμετάκλητη η επανεμφάνιση του άφαντου δεν έχει καμία σημασία και τέλος η αποβίωση του άφαντου που καθιστά άκυρη την αίτηση διαζυγίου.

Ανακεφαλαιώνοντας, μπορούμε εύκολα να συμπεράνουμε ότι οι λόγοι του διαζυγίου διακρίνονται σε απόλυτους και σχετικούς, ανάλογα με το αν για την έκδοση του διαζυγίου το δικαστήριο αρκεί να διαπιστώσει την κατάσταση που αποτελεί το λόγο του διαζυγίου ή αν πρέπει επιπλέον να εκτιμήσει και την επίδραση που είχε η κατάσταση αυτή στο γάμο. Από τους παραπάνω λόγους ο ισχυρός κλονισμός είναι σχετικός , ενώ η διετής διάσταση και η αφάνεια απόλυτος. (Ι.Σ. Σπυριδάκης, 2006).

4.Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

Σε αυτήν την ενότητα θα σχολιάσουμε τη διαδικασία του διαζυγίου γενικότερα, αλλά και κάποια επιμέρους χαρακτηριστικά της που θεωρούνται σημαντικά. Έτσι, αρχικά θα πρέπει να αναφέρουμε ότι παρόλο που στο παλαιότερο δίκαιο αυτή περιελάμβανε τρία στάδια και ήταν αυτό της προσπάθειας της συνδιαλλαγής ενώπιον του αρμόδιου θρησκευτικού λειτουργού ή του προέδρου πρωτοδικών, αυτό της διαδικασίας στο δικαστήριο και τελευταίο αυτό της πνευματικής λύσης του γάμου, σύμφωνα με το νέο δίκαιο τα στάδια παρέμειναν βασικά δύο. Αυτά είναι α) σε περίπτωση πολιτικού γάμου και σε περίπτωση που κανένας από τους δύο συζύγους δεν είναι χριστιανός ορθόδοξος, η διαδικασία στο δικαστήριο και β) σε περίπτωση θρησκευτικού γάμου και αν ένας από τους δύο συζύγους είναι χριστιανός ορθόδοξος, η διαδικασία στο δικαστήριο και η πνευματική λύση του γάμου, σημειώνοντας ότι η δεύτερη δεν είναι υποχρεωτική. Αυτή η τροποποίηση έγκειται στο γεγονός κατά το οποίο καθιερώθηκε ο πολιτικός τύπος γάμου και σύμφωνα με τον οποίο δεν μπορεί να απαιτείται η πνευματική λύση του.

Ένα κύριο συστατικό της διαδικασίας του διαζυγίου είναι αυτό της αγωγής του διαζυγίου. Τα δύο κύρια χαρακτηριστικά της είναι ότι είναι διαπλαστική και ότι ορίζει ως ενάγοντα σύζυγο αυτόν που έχει το δικαίωμα διαζεύξεως. Για παράδειγμα, όταν ο λόγος διαζυγίου είναι η αφάνεια τότε ο εναγόμενος σύζυγος είναι αυτός που έχει κηρυχτεί άφαντος. Ειδικότερα το περιεχόμενο της αγωγής θα πρέπει να περιλαμβάνει μία σαφή έκθεση των γεγονότων που θεμελιώνουν το δικαίωμα διαζεύξεως. Έτσι, αν ο λόγος διαζυγίου είναι η αφάνεια στην αγωγή θα πρέπει να αναφέρεται η κήρυξη αυτής. Ακόμα, αν ως λόγος διαζυγίου αναφέρεται ο ισχυρός κλονισμός τότε θα πρέπει να καταγραφούν όλα εκείνα τα περιστατικά τα οποία συντελούν στο να γίνει αφόρητη η έγγαμη συμβίωση για τον ενάγοντα και τα οποία θα πρέπει να είναι εξειδικευμένα. Στην περίπτωση του ισχυρού κλονισμού λόγω διγαμίας ή μοιχείας ή οποιουδήποτε άλλου μαχητού τεκμήριου ισχυρού κλονισμού θα πρέπει να αναφέρονται τα περιστατικά που συνιστούν τις παραπάνω καταστάσεις. Τέλος, αν λόγος διαζυγίου είναι η διετής διάσταση τότε στην αγωγή θα πρέπει να καταγράφεται το χρονικό σημείο της έναρξης της διαστάσεως.

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε ένα σημαντικό στοιχείο της διαδικασίας του διαζυγίου, αυτό της άμυνας του εναγόμενου. Ο εναγόμενος μπορεί να αμυνθεί με δύο τρόπους, με το να αρνηθεί την αγωγή και με το να κάνει ενστάσεις. Στην πρώτη περίπτωση ο εναγόμενος αρνείται ότι συνέβησαν όλα εκείνα τα γεγονότα που θεμελίωσαν το δικαίωμα διαζεύξεως ανάλογα κάθε φορά και με το λόγο του διαζυγίου. (ισχυρός κλονισμός, μαχητά τεκμήρια, διετής διάσταση, αφάνεια).

Σχετικά τώρα με τις ενστάσεις του εναγόμενου αυτές είναι τριών ειδών : α) η ένσταση αποσβέσεως του δικαιώματος διαζεύξεως, όπου ο εναγόμενος ζητά να μην παρθεί υπόψη το δικαίωμα αυτό και καταθέτει πλήρη αναφορά με τους λόγους για τους οποίους αυτό είναι εφικτό, β) η ένσταση καταχρηστικής ασκήσεως του δικαιώματος διαζεύξεως, στην οποία γίνεται προφανής η άτοπη και δόλια χρήση του δικαιώματος αυτού και γ) η ένσταση σχετικά με τα μαχητά τεκμήρια του ισχυρού κλονισμού όπου αποδεικνύει ότι δεν επήλθε κλονισμός στην έγγαμη συμβίωση παρά την πραγματοποίηση αυτών των γεγονότων.

Ακόμα, σημαντική είναι και η ανταγωγή του διαζυγίου, κατά την οποία ο εναγόμενος μπορεί να εκθέσει τους δικούς του πιθανούς λόγους διαζυγίου. Εφόσον λοιπόν το δικαστήριο εξετάσει τα επιμέρους χαρακτηριστικά κάθε αγωγής, τότε καλείται να πάρει μία απόφαση. Η απόφαση αυτή είναι διαπλαστική και πρέπει να αναφέρει τα πραγματικά γεγονότα που θεμελιώνουν το δικαίωμα διαζεύξεως . Επίσης, μόνο όταν είναι αμετάκλητη επέρχεται το διαζύγιο και για να αρθεί πρέπει ένας εκ των δύο συζύγων να παραιτηθεί από τα ένδικα μέσα.

Κλείνοντας αυτήν την αναφορά στη διαδικασία του διαζυγίου θα πρέπει να σταθούμε και στην προαιρετική πνευματική λύση ενός γάμου, καθώς λαμβάνει χώρα και αυτή μόνον εάν ο γάμος είναι θρησκευτικός. Επομένως αναφέρουμε ότι αυτή « γίνεται από τον αρμόδιο επίσκοπο, στον οποίο αποστέλλεται από τον αρμόδιο εισαγγελέα η αμετάκλητη δικαστική απόφαση που απαγγέλει το διαζύγιο, και αποτελεί τυπική βεβαίωση λύσεως του γάμου («διαζευκτήριο»). Η πνευματική λύση του γάμου είναι υπόλειμμα της παλαιάς αρμοδιότητας των εκκλησιαστικών δικαστηρίων σε θέματα διαζυγίου.» (Ι.Σ. Σπυριδάκης, 2006).

5.ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΔΙΑΖΕΥΞΕΩΣ

Στην τελευταία ενότητα αυτού του κεφαλαίου θα αναφερθούμε στο δικαίωμα διαζεύξεως και θα προσπαθήσουμε να καταγράψουμε όλα εκείνα τα στοιχεία που το απαρτίζουν. Έτσι , αρχικά θα επικεντρωθούμε στη γένεσή του και στη φύση του , ενώ στη συνέχεια θα υπογραμμίσουμε τους δικαιούχους του, πότε ασκείται και πότε αποσβήνεται

Το δικαίωμα διαζεύξεως δημιουργείται όταν δημιουργηθεί κάποιος λόγος διαζυγίου. Συγκεκριμένα ,αν ο λόγος διαζυγίου είναι ο ισχυρός κλονισμός τότε το δικαίωμα διαζεύξεως αρχίζει να υφίσταται εφόσον προκληθεί αυτή η συμπεριφορά που ορίζεται ως κλονιστική για την έγγαμη συμβίωση. Ακόμα, όταν ο λόγος διαζυγίου είναι κάποιο από τα μαχητά τεκμήρια του ισχυρού κλονισμού (μοιχεία, διγαμία, εγκατάλειψη, επιβουλή ζωής) το δικαίωμα γεννιέται όταν ο σύζυγος πληροφορηθεί κάποια από αυτές τις ενέργειες. Στην περίπτωση της διευτούς διάστασης το δικαίωμα αρχίζει να ισχύει με τη συμπλήρωση της διετίας της διακοπής της έγγαμης συμβίωσης και σε αυτήν της αφάνειας όταν η απόφαση του δικαστηρίου γίνει αμετάκλητη για τοβ κηρυχθέντα ως άφαντο σύζυγο. Σχετικά με τη φύση του δικαιώματος αυτού επισημαίνουμε ότι τα δύο κύρια χαρακτηριστικά του είναι η διαπλαστικότητα του και ότι είναι απόλυτα προσωποπαγές. Δηλαδή, το δικαίωμα αυτό μπορεί να εξαχθεί ,κάθε φορά ανάλογα με την αιτία του διαζυγίου και δεν μπορεί να ασκηθεί ούτε από τους δανειστές ούτε από τους κληρονόμους του άμεσα ενδιαφερόμενου.

Συνεχίζοντας θα προχωρήσουμε στον ορισμό του δικαιούχου του δικαιώματος διαζεύξεως. Αυτός είναι ο σύζυγος υπέρ του οποίου έχει δημιουργηθεί λόγος διαζυγίου. Δηλαδή στην περίπτωση του ισχυρού κλονισμού είναι αυτός για τον οποίο η έγγαμη συμβίωση έχει καταστεί αφόρητη, στην περίπτωση των μαχητών τεκμηρίων είναι αυτός που πληροφορείται ότι ο άλλος σύζυγος είναι είτε δίγαμος , είτε μοιχός , είτε τον έχει εγκαταλείψει ή έχει πρόθεση να τον θανατώσει. Ενώ όταν λαμβάνει χώρα η διετής διάσταση δικαιούχοι του δικαιώματος είναι και οι δύο σύζυγοι, όταν έχει κηρυχθεί άφαντος ο ένας σύζυγος μόνο ο άλλος κατέχει το δικαίωμα.

Επιπρόσθετα, αξίζει να αναφερθεί ότι «η άσκηση του διαπλαστικού δικαιώματος διαζεύξεως γίνεται με διαπλαστική αγωγή». Αυτό σημαίνει ότι το δικαίωμα καθώς είναι φύσει διαπλαστικό μπορεί να ασκηθεί, με μία ανάλογη κάθε φορά, διαμορφωμένη αγωγή. Ακόμα είναι αξιοσημείωτη η πρόβλεψη του νόμου σχετικά με την επίκληση του δικαιώματος. Προβλέπεται λοιπόν ότι το δικαίωμα είναι επικαλείτο και από τρίτους ως επίκληση του πραγματικού γεγονότος που δημιούργησε το δικαίωμα αυτό.

Κατά το νέο δίκαιο το δικαίωμα διαζεύξεως αποσβένεται κυρίως για πέντε λόγους, ενώ παλιότερα προβλεπόταν μόνο ένας. Αυτοί οι λόγοι είναι : α)ο θάνατος ενός συζύγου ή η αφάνεια του δικαιούχου , β) η παραίτηση του δικαιούχου, γ)η

παροχή συγγνώμης από το δικαιούχο στον άλλο σύζυγο, δ) η συναίνεση του δικαιούχου στην κλονιστική συμπεριφορά του άλλου συζύγου και ε)η πάροδος χρόνου από τη γένεση του δικαιώματος. Στην πρώτη περίπτωση το δικαίωμα αποσβήνεται , αφού όταν ο ένας σύζυγος αποβιώνει ή κηρύσσεται επίσημα άφαντος τότε ο γάμος λύεται και αν αποβιώσει ο δικαιούχος τότε

ο προσωποπαγής χαρακτήρας του δικαιώματος το ακυρώνει. Στην επόμενη περίπτωση το δικαίωμα παύει να ισχύει αν ο δικαιούχος παραιτηθεί. Αυτή η παραίτησή του μπορεί να πραγματοποιηθεί πριν ή και μετά την κατάθεση της αγωγής στο δικαστήριο. Η τρίτη περίπτωση αναφέρεται στο γεγονός της μετανόησης του δικαιούχου και παρόμοια περίπτωση είναι και η επόμενη, όπου ο δικαιούχος αποδέχεται την κλονιστική συμπεριφορά. Τέλος , η πάροδος του χρόνου μπορεί να συνυπολογισθεί κατά την έρευνα του κλονισμού και να οδηγήσει σε απόρριψη της αγωγής του διαζυγίου.(Ι.Σ. Σπυριδάκης, 2006)

Ολοκληρώνοντας θα πρέπει να τονίσουμε ότι το δικαίωμα διαζεύξεως μπορεί να ασκηθεί καταχρηστικά. Όταν τα συμφέροντα των δύο συζύγων είναι συγκρουόμενα και οι μεταξύ τους διαμάχες δεν μπορούν να λυθούν ούτε μετά τη λύση του γάμου τους, τότε το δικαστήριο αρνείται να εκδώσει το διαζύγιο γιατί θεωρεί τη διατήρηση του γάμου ως μοναδική διέξοδο στο πρόβλημα. Σε αυτές λοιπόν τις περιπτώσεις ακυρώνεται και το δικαίωμα διαζεύξεως, παρόλη την ύπαρξη λόγου διαζυγίου και γι' αυτό και ο νομοθέτης προβλέπει και απαγορεύει την ενέργεια αυτή, δηλαδή την κατάκτηση του δικαιώματος και την απόρριψη της αγωγής.

Με την ολοκλήρωση του πρώτου κεφαλαίου επιδιώκουμε να έχουμε συμπεριλάβει όλα τα βασικά στοιχεία που είναι σχετικά με τα αίτια ενός διαζυγίου, τη διαδικασία του άλλα και την εξέλιξη του όπως επίσης και την προσαρμογή του στα δεδομένα της σημερινής κοινωνίας. Γι' αυτό το λόγο επισημάναμε τους λόγους που οδηγούν δύο συζύγους στη λύση του γάμου τους, τα κύρια βήματα της διαδικασίας που χρειάζεται να ακολουθήσουν για να το επιτύχουν αλλά και το πώς, κάθε φορά, ο νομοθέτης προσπαθεί να συναινέσει στην προσπάθειά τους με τις επιμέρους μεταρρυθμίσεις και διατάξεις. Παρακάτω στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναφερθούμε γενικότερα στο χωρισμό των περιουσιακών στοιχείων των συζύγων αλλά και ειδικότερα στη διατροφή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΟΙ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΧΩΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ.

1.ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στον τρόπο με τον οποίο ένα ζευγάρι, μετά τη λύση του γάμου του, έχει τη δυνατότητα να χωρίσει όλα τα περιουσιακά στοιχεία του, ανεξάρτητα αν αυτά αποκτήθηκαν πριν ή μετά το γάμο τους.

Αρχικά θα πρέπει να τονίσουμε ότι αν η λύση του γάμου είναι απόρροια του θανάτου ενός εκ των δύο συζύγων, τότε ο άλλος σύζυγος δεν έχει κανένα δικαίωμα να διαχειρίζεται την περιουσία του εκλιπόντος. Όμως, αν δύο σύζυγοι αποφασίσουν να πάρουν διαζύγιο, τότε ο καθένας δικαιούται να παραλάβει όλα τα κινητά περιουσιακά στοιχεία που ισχυρίζεται ότι του ανήκουν, με βασικές προϋποθέσεις πρώτον να μην μπορεί ο άλλος σύζυγος να αποδείξει ότι ανήκουν και σε αυτόν και δεύτερον αυτά τα περιουσιακά στοιχεία να μην είναι απαραίτητα για τις ανάγκες του άλλου συζύγου. Σε περίπτωση που κάποιος από τους δύο συζύγους αρνείται να δώσει κάποια αντικείμενα στον άλλον τότε ο πρώτος μπορεί να τα διεκδικήσει με τρεις τρόπους : α) τις εμπράγματες αγωγές, β) τις αγωγές περί νομής και γ) τις ενοχικές αγωγές. Ακόμα, τα περιουσιακά στοιχεία που αποκτήθηκαν από κοινού κατά τη διάρκεια του έγγαμου βίου ή αυτά που απέκτησε ο ένας εκ των δύο όσο ήταν δεσμευμένος χωρίζονται με δύο τρόπους : α) με τη λήξη της κοινοκτημοσύνης και β) με τη γέννηση αξίωσης συμμετοχής στα αποκτήματα. Παρακάτω θα προβούμε σε μία ανάλυση των τριών τρόπων διεκδίκησης των κινητών περιουσιακών στοιχείων και των δύο περιπτώσεων σύμφωνα με τις οποίες χωρίζονται τα κοινά περιουσιακά στοιχεία των συζύγων.(www.διαζύγιο.gr)

Επομένως, οφείλουμε να ορίσουμε τις έννοιες της εμπράγματης αγωγής, της αγωγής περί νομής και αυτή της ενοχικής αγωγής. Η εμπράγματη αγωγή είναι αυτή η αγωγή που έχει ως αντικείμενο μία αξίωση της οποίας έχει προσβληθεί η φυσική της

εξουσία, την οποία κατέχει ο δικαιούχος της. Δηλαδή, αναφέρεται σε γεγονότα κατά τα οποία ο ένας από τους δύο σύζυγους ισχυρίζεται ότι του ανήκει κάποιο αντικείμενο που στην πραγματικότητα ανήκει στον άλλον. Η αγωγή περί νομής έχει ως κύριο άξονά της το γεγονός κατά το οποίο ένας σύζυγος μπορεί να ασκεί τέτοια φυσική εξουσία σε ένα αντικείμενο, ίδια με τον πραγματικό κύριο του αντικειμένου, δηλαδή τον άλλον σύζυγο. Στην πραγματικότητα υποστηρίζει ότι αν ένα αντικείμενο χρησιμεύει τόσο στον ένα όσο και στον άλλον σύζυγο, τότε και οι δύο έχουν το δικαίωμα να το διεκδικούν (Α.Κ. Εμπράγματο Δίκαιο).

Τέλος, η ενοχική αγωγή σχετίζεται με την υποχρέωση που έχει ο κάθε σύζυγος προς τον άλλον να του παρέχει κάποια αγαθά και η οποία μπορεί να συμπεριλαμβάνει και κάποια κοινά περιουσιακά στοιχεία.

Αφού λοιπόν οριοθετήσαμε τις αγωγές σύμφωνα με τις οποίες οι σύζυγοι μπορούν να διεκδικήσουν την περιουσία τους θα προχωρήσουμε στο σχολιασμό των τρόπων που διευκολύνουν ένα ζευγάρι να χωρίσει τα περιουσιακά του στοιχεία, εκείνα που αποκτήθηκαν μετά το γάμο τους. Συγκεκριμένα θα πρέπει να αναφέρουμε ότι μετά το διαζύγιο γενάτε η αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα των συζύγων. Αυτό σημαίνει ότι αν η περιουσία του ενός συζύγου αυξηθεί μετά το γάμο και ο άλλος σύζυγος έχει συμβάλει στην αύξηση αυτή, τότε ο δεύτερος δικαιούται το μερίδιό της αύξησης που προήλθε από τη δική του συμβολή. Επίσης, θα πρέπει να εμμείνουμε και στη λήξη της κοινοκτημοσύνης. Σε αυτή την περίπτωση η αρχική συμφωνία των συζύγων, με συμβολαιογραφικό έγγραφο, που μεταβιβάζει στον καθένα το μισό κάθε περιουσιακού στοιχείου που έχει ενταχθεί στο σύστημα της κοινοκτημοσύνης πάυει να ισχύει μετά το διαζύγιο. Ωστόσο, στην Ελλάδα ισχύει κυρίως το σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων, όπου ο κάθε σύζυγος είναι κύριος της ατομικής του περιουσίας ανεξάρτητα από το πότε αποκτήθηκε (πριν ή μετά το γάμο).

2.Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.

2.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

Η διατροφή είναι όλες εκείνες οι παροχές που δίνονται από κάποιον (τον υπόχρεο της διατροφής) σε κάποιον άλλο(τον δικαιούχο της διατροφής) , για να αντιμετωπίσει τις βιοτικές του ανάγκες. Αν οι παροχές αυτές χρηματικές, πρόκειται για διατροφή σε χρήμα. Αν οι παροχές αυτές δεν είναι χρηματικές, πρόκειται για διατροφή σε είδος (συμπεριλαμβανομένων των αγαθών και των υπηρεσιών που μπορεί να παρέχονται). Επίσης η διατροφή μπορεί να είναι εν μέρει σε χρήμα και εν μέρει σε είδος. Το περιεχόμενο της διατροφής είναι όχι μόνο όσο είναι απαραίτητα για τη φυσική συντήρηση κάποιου, άλλα και όσο χρειάζονται για την ανατροφή, εκπαίδευση, κοινωνική παράσταση και την ψυχαγωγία του. Σχετικά με τον όρο «διατροφή» θα πρέπει να αναφέρουμε ότι χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει τρία αντικείμενα σχολιασμού και αυτά είναι : α) η έννομη σχέση, από την οποία απορρέει το δικαίωμα και η αντίστοιχη υποχρέωση την διατροφής , δηλαδή η σχέση της διατροφής, β) το περιεχόμενο της διατροφής, δηλαδή η οφειλόμενη παροχή από τον υπόχρεο στον δικαιούχο της και γ) η αξίωση της διατροφής, η αξίωση δηλαδή που έχει ο δικαιούχος κατά του υπόχρεου. (Μ.Ι. Σπυριδάκης, 2006).

2.2 ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

Η διατροφή διαφοροποιείται σύμφωνα με κάποια κριτήρια όπως ο τρόπος που καταβάλλεται, το περιεχόμενό της, ο χρόνος καταβολής της , τα πρόσωπα που την καταβάλλουν και τον λόγο για τον οποίο καταβάλλεται. Έτσι λοιπόν σχετικά με τον τρόπο καταβολής της διατροφής μπορούμε να διακρίνουμε δύο είδη, την χρηματική διατροφή και την διατροφή σε είδος όπως επίσης και τον συνδυασμό αυτών. Ακόμα, μπορούμε να απαριθμήσουμε κάποια είδη της ανάλογα με το περιεχόμενό της και αυτά είναι τα εξής : α) η πλήρης ή ανάλογη διατροφή, η οποία περιλαμβάνει όλα όσα χρειάζεται ο δικαιούχος για να ζήσει άλλα και τα επιπλέον έξοδα για την ανατροφή και την επαγγελματική και γενική εκπαίδευσή του, β) η ελαττωμένη ή στοιχειώδης διατροφή, που περιορίζεται στην παροχή των απολύτως απαραίτητων αγαθών για τη συντήρηση του δικαιούχου και τέλος γ) η εύλογη διατροφή που είναι κάτι ενδιάμεσο των δύο προηγούμενων. Επίσης υπάρχει η περιοδικά καταβαλλόμενη διατροφή και η

διατροφή που καταβάλλεται εφάπαξ, κάτι που σπανίζει ως φαινόμενο. Μία άλλη περίπτωση διαχωρισμού των ειδών διατροφής είναι αυτή που σχετίζεται με τα πρόσωπα που τη δίνουν και που την δικαιούνται. Αυτά μπορεί να είναι σύζυγοι, προϊστάμενοι και υφιστάμενοι και τέλος αδέρφια. Τέλος η διατροφή μπορεί να καταναμηθεί ανάλογα με τον λόγο που δημιουργήθηκε, δηλαδή η διατροφή που πηγάζει από δικαιοπραξία, αυτή της αδικοπραξίας και αυτή που προήλθε από το νόμο. (Μ.Ι. Σπυριδάκης, 2006).

2.3 Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.

Σε αυτήν την ενότητα θα τονίσουμε την καθιέρωση της διατροφής μετά το διαζύγιο ανάμεσα στους δύο συζύγους καθώς το συγκεκριμένο θέμα έχει άμεση σχέση με τις συνθήκες διαβίωσης των διαζευγμένων. Για αυτό το λόγο λοιπόν πρέπει να καταγράψουμε ότι οι τέως σύζυγοι έχουν δικαίωμα για διατροφή και όταν

διακόπτεται η συμβίωσή τους. Ενώ φυσιολογικά μετά τη λήξη του γάμου τους οι δύο σύζυγοι θα έπρεπε να μην έχουν αυτό το δικαίωμα, ο νόμος ορίζει ότι κάτι τέτοιο είναι εφικτό. Η συγκεκριμένη πρόβλεψη από το νομοθέτη πηγάζει από το γεγονός κατά το οποίο ένας εκ των δύο συζύγων μπορεί να μην

έχει την ικανότητα να ζήσει αξιοπρεπώς μετά τη λήξη του γάμου του παρόλο που καταναλώνει τα δικά του περιουσιακά στοιχεία. Αυτή είναι και μία από τις κυριότερες προϋποθέσεις για την διατροφή, άλλα όχι και η μοναδική. Επομένως παρακάτω θα αναφερθούμε διεξοδικά στις προϋποθέσεις της υποχρέωσης της διατροφής και σε αυτές της αξίωσης της διατροφής. (Μ.Ι. Σπυριδάκης, 2006).

2.4 ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

Σε αυτή την ενότητα θα σχολιάσουμε όλες εκείνες τις προϋποθέσεις που υποχρεώνουν κάποιον και ειδικότερα έναν σύζυγό, να παρέχει διατροφή σε κάποιον άλλον, δηλαδή στον τέως σύζυγό του. Η βασική προϋπόθεση που υποχρεώνει κάποιον να παρέχει διατροφή σε κάποιον άλλον είναι το γεγονός ότι ο πρώτος είναι τόσο εύπορος ώστε να δίνει τη διατροφή χωρίς να κινδυνεύει η δική του

αυτοσυντήρηση. Σύμφωνα με αυτήν την προϋπόθεση δεν μπορεί να επιβληθεί διατροφή σε κάποιον υπέρ κάποιου άλλου, όταν η κατάσταση αυτή είναι ζημιογόνα για τον υπόχρεο της διατροφής.

Για αυτό το λόγο θα πρέπει να εκτιμήσουμε την ευπορία του υπόχρεου της διατροφής ώστε να είμαστε σε θέση να καταλάβουμε πότε αυτός πρέπει να την παρέχει. Η ευπορία κάποιου εκτιμάται ανάλογα με την περιουσία του, τα εισοδήματά του αλλά και τις υποχρεώσεις που τον βαρύνουν. Ειδικότερα πρέπει να αναφέρουμε ότι τα εισοδήματα που προέρχονται από τα περιουσιακά στοιχεία κάποιου είναι αυτά που εισπράττει από την εκμετάλλευσή τους ,ανεξάρτητα αν είναι κινητά ή ακίνητα, όπως και από την αξιοποίηση αυτών. Τα εισοδήματα που εισπράττει κάποιος από την εργασία του είναι η αμοιβή που λαμβάνει ασκώντας μία εργασία που είναι κατάλληλη για την ηλικία του, την κατάσταση της υγείας του και των λοιπών βιοτικών του συνθηκών. Στην περίπτωση που κάποιος κατέχει μόνο περιουσία χωρίς να εργάζεται η ευπορία του εκτιμάται σύμφωνα με τη δυνατότητα της ρευστοποίησης της περιουσία του. Οι υποχρεώσεις κάποιου, οι οποίες συνυπολογίζονται για την διατροφή, μπορεί να ποικίλουν με μοναδική εξαίρεση την διατροφή σε κάποιο πρόσωπο με το οποίο ο υπόχρεος ζει σε ελεύθερη ένωση. Σημαντικό είναι και το γεγονός ότι η αξία της διατροφής υπολογίζεται κυρίως σύμφωνα με το εισόδημα του υπόχρεου, έτσι αυτός δεν χρειάζεται να ρευστοποιήσει την περιουσία του για να παρέχει μεγαλύτερης αξίας διατροφή.

Αν όμως ο υπόχρεος της διατροφής δεν είναι αρκετά εύπορος πάντα αναφορικά με τα παραπάνω κριτήρια, τότε η υποχρέωση της διατροφής περιορίζεται ή ακόμα και αποκλείεται. Ακόμα, αν αυτός δεν είναι εύπορος κατά το διάστημα που γεννάται το δικαίωμα της διατροφής, τότε η αξίωση της διατροφής δεν γεννάται και αν αυτός πάψει να είναι εύπορος μετά την γέννηση της αξίωσης παύει η εφεξής υποχρέωσή του για διατροφή. Τέλος το γεγονός της ανεπαρκούς ευπορίας του υπόχρεου μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον ίδιο ως ένσταση για τη διατροφή. (Μ.Ι. Σπυριδάκης, 2006).

2.5 ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΞΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

Συνεχίζοντας θα πρέπει να εκτιμήσουμε τις συνθήκες κατά τις οποίες κάποιος σύζυγος είναι άξιος να λάβει διατροφή από τον πρώην σύζυγό του. Οι προϋποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες κάποιος έχει το δικαίωμα για διατροφή είναι κυρίως πέντε και είναι οι εξής : α) η αδυναμία κάποιου για αυτοδιατροφή, δηλαδή η απορία του, β) η ηλικία ή η κατάσταση της υγείας κάποιου, οι οποίες είναι ακατάλληλες για την άσκηση κάποιου επαγγέλματος, γ) η επιμέλεια ενός τέκνου που δεν επιτρέπει τη άσκηση κάποιου επαγγέλματος, δ) η αδυναμία εύρεσης κατάλληλης σταθερής εργασίας ή η ανάγκη επαγγελματικής εκπαίδευσης και τέλος ε) η ύπαρξη λόγων επιείκειας. Επομένως , ειδικότερα πρέπει να αναφέρουμε ότι ως απορία του δικαιούχου της διατροφής ορίζεται η κατάσταση κατά την οποία αυτός δεν μπορεί να αυτοσυντηρηθεί, γιατί οι αποδοχές από την εργασία του και τα περιουσιακά του στοιχεία δεν επαρκούν. Επίσης, πρέπει να καθορίσουμε ότι ακατάλληλη ηλικία κάποιου για να εργασθεί είναι συνήθως η μεγάλη ηλικία, αλλά και σε κάποιες περιπτώσεις και η μικρή, δηλαδή ο δικαιούχος μπορεί να είναι σε ηλικία συνταξιοδότησης ή ανήλικος. Ακόμα, όταν αναφερόμαστε σε ακατάλληλη υγεία για εργασία εννοούμε την σωματική και την ψυχική. Τέλος, το κατάλληλο επάγγελμα για κάποιον ορίζεται από το κοινωνικό υπόβαθρό και την μόρφωσή του. Η τρίτη περίπτωση, αυτή της επιμέλειας ενός τέκνου, είναι γενεσιουργός λόγος διατροφής όταν ο δικαιούχος της διατροφής δεν μπορεί να εργαστεί αφού έχει υπό την επιμέλειά του το τέκνο που προήλθε από το γάμο των δύο συζύγων. Τέλος, στην επόμενη περίπτωση, δηλαδή αυτήν της ύπαρξης λόγων επιείκειας, ο χρόνος που θα οριστεί το διαζύγιο είναι κρίσιμος αφού αυτοί θα πρέπει να ισχύσουν μετά από την αμετάκλητη απόφαση του δικαστηρίου για το διαζύγιο και επίσης όσον αφορά την αδυναμία εύρεσης κατάλληλης εργασίας από τον δικαιούχο θα πρέπει να πούμε ότι είναι ένας σημαντικός παράγοντας που μπορεί να οδηγήσει στην επιβολή της διατροφής. (Μ.Ι. Σπυριδάκης, 2006).

2.6 ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΠΩΣ ΟΡΙΖΕΤΑΙ Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΠΟΥ ΑΠΟΔΙΔΕΙ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΥ.

Το περιεχόμενο της διατροφής ορίζεται κυρίως από το ποιες και πόσες είναι οι ανάγκες του δικαιούχου της. Έτσι ο νέος νόμος καταγράφει πως η διατροφή πρέπει να καλύπτει όσα είναι αναγκαία για την συντήρηση του δικαιούχου, δηλαδή όλες τις υλικές και πνευματικές του ανάγκες. Σε αυτές αρχικά συμπεριλαμβάνονται η τροφή, η ενδυμασία, η οίκηση, η νοσήλια, η αναψυχή του, τα ταξίδια άλλα και άλλες ανάγκες. Για παράδειγμα, η ανατροφή του δικαιούχου και η εν γένει εκπαίδευσή του είναι κάποιες ακόμα ανάγκες που πρέπει να καλύπτονται από την διατροφή. Με τον όρο εν γένει εκπαίδευση εννοούμε όχι μόνο την κατώτερη και τη μέση εκπαίδευση, αλλά και κάθε είδος εκπαίδευσης όπως την εκμάθηση μίας ξένης γλώσσας ή το φροντιστήριο. Ακόμα, η επαγγελματική εκπαίδευση, η μετεκπαίδευση και η εκμάθηση άλλου επαγγέλματος περιλαμβάνονται στις ανάγκες του δικαιούχου.

Σε αυτό το σημείο θα ήταν σκόπιμο να σχολιάσουμε και την ποιότητα με την οποία καλύπτονται οι παραπάνω ανάγκες, καθώς αυτή ορίζει και το μέτρο της διατροφής. Όταν αναφερόμαστε στην ποιότητα των αναγκών εννοούμε ότι αυτές ποικίλλουν ανάλογα με τον τρόπο ζωής του, δηλαδή σύμφωνα με την ηλικία του, τον τόπο κατοικίας του και την πνευματική του ανάπτυξη. Όμως η κοινωνική του θέση δεν αποτελεί συντελεστή του μέτρου της διατροφής. Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζει και το αν θα ληφθούν υπόψη για το μέτρο της διατροφής οι συνθήκες ζωής του δικαιούχου πριν ή μετά την απορία του, δηλαδή αν αυτός θα λάβει τη διατροφή που καλύπτει μόνο τις ανάγκες που του δίνουν το δικαίωμα για να λαμβάνει διατροφή. (Μ.Ι. Σπυριδάκης, 2006).

2.7 ΠΟΤΕ ΠΕΡΙΟΡΙΖΕΤΑΙ ΚΑΙ ΜΕ ΠΟΙΟ ΤΡΟΠΟ ΚΑΤΑΒΑΛΛΕΤΑΙ Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ.

Υπάρχει περίπτωση, κάτω από ορισμένες συνθήκες, η διατροφή να περιοριστεί και κατά συνέπεια να αποκλειστεί. Στη συνέχεια θα καταγράψουμε πότε συμβαίνει αυτό όπως επίσης και το πώς και σε ποια χρονικά διαστήματα καταβάλλεται η διατροφή.

Αρχικά παρατηρούνται τρεις κύριοι λόγοι περιορισμού της διατροφής και αυτοί είναι η μικρή διάρκεια του γάμου, του οποίου η λήξη γέννησε το δικαίωμα της διατροφής, η υπαιτιότητα του διαζυγίου και η θεληματική πρόκληση της απορίας του δικαιούχου της διατροφής. Όλοι αυτοί οι λόγοι εντάσσονται στην ύπαρξη «σπουδαίου λόγου» ο οποίος επιβάλλει τον αποκλεισμό της διατροφής.

Όταν μιλάμε για τη μικρή διάρκεια ενός γάμου δεν αναφερόμαστε μόνο στη νομική διάρκειά του αλλά και στην πραγματική διάρκεια της συμβίωσης των δύο συζύγων. Έτσι, όταν αυτοί δεν έχουν συμβιώσει για αρκετό χρονικό διάστημα, τότε δεν υπάρχει το δικαίωμα της διατροφής. Η υπαιτιότητα του διαζυγίου, αφού δεν συγκαταλέγεται στους κύριους λόγους του διαζυγίου, δεν είναι και λόγος για την λήψη της διατροφής. Αυτό συμβαίνει για να μην μπορεί ο κάθε σύζυγος που είναι υπαίτιος του κλονισμού του γάμου του να εισπράττει και διατροφή. Τέλος, αν κάποιος σύζυγος προκαλέσει την απορία του και αυτό μπορεί να αποδειχθεί τότε δεν δικαιούται τη διατροφή.

Στη συνέχεια θα προχωρήσουμε στην οριοθέτηση του χρονικού διαστήματος καταβολής της διατροφής. Η διατροφή καταβάλλεται κυρίως κάθε μήνα. Όμως υπάρχουν περιπτώσεις που μπορεί να καταβληθεί και αλλιώς. Έτσι, αν οι δύο σύζυγοι το συμφωνήσουν μπορεί να δίνει ο ένας στον άλλον το πόσο ανά δίμηνο ή ετήσια. Ακόμα μία περίπτωση είναι και αυτή της εφάπαξ καταβολής της διατροφής που ορίζεται με έγγραφη συμφωνία των μερών ή με δικαστική απόφαση. Ωστόσο σε κάποιες περιπτώσεις το δικαίωμα της διατροφής παύει να ισχύει. Αυτό συμβαίνει όταν ο δικαιούχος ξαναπαντρευτεί ή αν συζεί μόνιμα με κάποιον άλλον όπως επίσης και στην περίπτωση που αυτό αποβιώσει. Εάν όμως αποβιώσει ο υπόχρεος της

διατροφής το δικαίωμα αυτής συνεχίζει να υφίσταται και οι κληρονόμοι του καλούνται να δίνουν τη διατροφή.

Αφού λοιπόν έχουμε συμπεριλάβει όλα τα βασικά στοιχεία της διατροφής, δηλαδή τον ορισμό της, το περιεχόμενό της, το χρόνο καταβολής της αλλά και όλες τις προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες ισχύει ή αποκλείεται θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε κάποια από αυτά με μερικά παραδείγματα. (Μ.Ι. Σπυριδάκης, 2006).

2.8 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ

Σχετικά με την αξίωση της διατροφής μπορούμε να παραθέσουμε το εξής παράδειγμα με τις επιμέρους διαφοροποιήσεις του : μία περίπτωση είναι μία σύζυγος ετών 16 να διαζευχτεί από τον σύζυγό της και να έχει εναντίον του αξίωση διατροφής ως άπορος, αλλά και ο σύζυγός της να είναι υπόχρεος διατροφής επειδή εκείνη βρίσκεται σε ακατάλληλη ηλικία για να εργασθεί. Στο περιεχόμενο της συγκεκριμένης αγωγής περιλαμβάνονται και δαπάνες για την ανατροφή αλλά και για την επαγγελματική εκπαίδευση της συζύγου. Αν όμως στο παραπάνω παράδειγμα η σύζυγος διέδιδε ψευδείς κατηγορίες για τον σύζυγό της, όπως για παράδειγμα ότι είναι παιδεραστής, τότε αυτός θα μπορούσε να ζητήσει τον περιορισμό της διατροφής για «σπουδαίο λόγο», δηλαδή τη δυσφήμισή του. Ωστόσο, σε περίπτωση που αποδεικνυόταν στο δικαστήριο ότι η σύζυγος έπασχε από μυθομανία, τότε η διατροφή δεν θα περιοριζόταν για λόγους επιείκειας.

Επιπρόσθετα μπορούμε να αναφέρουμε μία περίπτωση για να σχολιάσουμε την αδυναμία κάποιου διαζευγμένου να εργασθεί σε κατάλληλη εργασία και πως αυτό το γεγονός τον κάνει άξιο για να λάβει διατροφή. Έστω λοιπόν ότι οι α και β, ηλικίας 40 ετών, χωρίς παιδιά, πήραν διαζύγιο. Ο α εργάζεται ως λογιστής στην εταιρία της β και μετά την απόλυση του, δεν μπορεί να βρει ανάλογη εργασία αλλού. Τότε η β υποχρεούται να δώσει διατροφή στον α. Ακόμα και αν ο α εργαζόταν στην εταιρία και μετά το διαζύγιο τους και παράλληλα γινόταν δεκτός για μετεκπαίδευση σε πανεπιστήμιο άλλης πόλης, τότε η β θα έπρεπε να του παρέχει διατροφή. Επίσης, σε

περίπτωση που για λόγους υγείας, μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, ο α δεν μπορεί να εργαστεί στην εταιρία της β, τότε ο α έχει την αξίωση της διατροφής.

Ένα τελευταίο παράδειγμα που αφορά στην αξίωση της διατροφής και ειδικότερα στην αδυναμία εύρεσης εργασίας λόγω της επιμέλειας ενός τέκνου είναι το εξής: οι α και β έχουν κοινό τέκνο γ, την επιμέλεια του οποίου έχει η β ήδη από το διάστημα της διάστασης των δύο συζύγων. Τότε αυτή έχει δικαίωμα να λάβει διατροφή. Ακόμα και στην περίπτωση που το παιδί ήταν της β από προηγούμενο γάμο, πάλι θα ήταν άξια διατροφής. Όμως, αν η β απέκτησε το παιδί κατά το διάστημα της διάστασης με κάποιον άλλον και όχι τον σύζυγό της τότε δεν έχει το δικαίωμα για διατροφή.

Εφόσον έχουμε αναφερθεί σε κάποιες περιπτώσεις που αποδεικνύουν ότι ο ένας σύζυγος έχει δικαίωμα για να λάβει την διατροφή ή όχι, στη συνέχεια θα παραθέσουμε συνθήκες υπό τις οποίες ένας σύζυγος έχει την υποχρέωση να δίνει την διατροφή.

Μία περίπτωση είναι αυτή κατά την οποία ο ένας σύζυγος έχει εισόδημα από τη εργασία του 100, οι υποχρεώσεις του είναι ύψους 20 και για τις προσωπικές του ανάγκες χρειάζεται 50. Τότε θεωρείται εύπορος και υποχρεούται να δώσει διατροφή ύψους 30 στη σύζυγό του. Ακόμα αν ο ίδιος σύζυγος δεν είχε εισοδήματα, αλλά η περιουσία του ανερχόταν στα 1000 και η οικεία του κόστιζε 100.000 και είχε τις ίδιες ανάγκες, τότε και πάλι θα έπρεπε να καταβάλει διατροφή. Αν όμως το εισόδημα του συγκεκριμένου συζύγου μειωθεί για κάποιο λόγο ή αν τα περιουσιακά του στοιχεία είναι μικρότερης αξίας, τότε παύει να ισχύει η υποχρέωσή του για διατροφή.

Με την παράθεσή αυτών των παραδειγμάτων στοχεύουμε στην αποσαφήνιση των επιμέρους συνθηκών που συντελούν στην απόδοση διατροφής σε κάποιον σύζυγο. Σίγουρα δεν μπορούμε να αναφέρουμε όλες τις πιθανές περιπτώσεις, αλλά αρκούμαστε στις βασικότερες.

Ολοκληρώνοντας το δεύτερο κεφάλαιο αυτής της αναφοράς, είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τι ακριβώς συμβαίνει με το χωρισμό των περιουσιακών στοιχείων ενός διαζευγμένου ζευγαριού όπως επίσης και τους παράγοντες που συντελούν στην λήψη της διατροφής από κάποιον σύζυγο. Χωρίς να επεκταθούμε αρκετά και μην έχοντας

εξετάσει κάθε άτοπη πληροφορία για τα δύο αυτά αντικείμενα, γιατί στόχος μας είναι ένα ευανάγνωστο και κατανοητό κείμενο θα προχωρήσουμε στην παράθεση των όρων της επιμέλειας των τέκνων των διαζευγμένων συζύγων, αλλά και στο σχολιασμό κάποιων νέων διατάξεων που αφορούν την ευκολότερη λήψη του διαζυγίου (Μ.Ι. Σπυριδάκης, 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η ΓΟΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ ΚΑΙ Η ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΑΖΥΓΙΑ

1.ΓΟΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ

Η γονική μέριμνα αποτελεί καθήκον και δικαίωμα των γονιών οι οποίοι την ασκούν από κοινού. Αυτή περιλαμβάνει την επιμέλεια του παιδιού, την διοίκηση της περιουσίας του και την εκπροσώπησή του σε κάθε υπόθεση ή δίκη ή δικαιοπραξία που αφορά το παιδί ή την περιουσία του.

Με το διαζύγιο η άσκηση της γονικής μέριμνας ρυθμίζεται από το δικαστήριο . Μπορεί να ανατεθεί είτε στον ένα γονέα είτε και στους δύο (αν τελικά αυτοί συμφωνήσουν και ορίσουν συγχρόνως τον τόπο διαμονής του παιδιού) είτε ακόμη και σε τρίτον, αναλόγως των συμφερόντων του παιδιού και της καταλληλότητας των γονιών . Ο γονέας όμως στον οποίο δεν έχει ανατεθεί η άσκηση της γονικής μέριμνας δικαιούται να ζητάει πληροφορίες σχετικά με το παιδί και την περιουσία του. Σε περίπτωση θανάτου του ενός γονέα μετά το διαζύγιο, τότε αυτοδικαίως η άσκηση της γονικής μέριμνας περιέρχεται στον άλλο γονέα.

Η ρύθμιση της άσκησης γονικής μέριμνας συνήθως γίνεται με την απόφαση του διαζυγίου, χωρίς να αποκλείεται όμως να γίνει με ξεχωριστή απόφαση . Η απόφαση που διατάσει την ρύθμιση της γονικής μέριμνας μπορεί στην συνέχεια να μεταβληθεί εφόσον αλλάξουν τα δεδομένα (π.χ. σοβαρή ασθένεια του συζύγου που την ασκεί , κακή και αμελή συμπεριφορά του απέναντι στο παιδί κ.α.). Εφόσον όμως υπάρχει επείγουσα περίπτωση, αυτή μπορεί να διαταχθεί με την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων. (Α.Κ. άρθρο 1510)

2.ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Η επιμέλεια του παιδιού περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, την μόρφωση, την εκπαίδευση του και τον προσδιορισμό του τόπου διαμονής του

Οι γονείς είναι υποχρεωμένοι να φροντίζουν και να ενισχύουν την ανάπτυξη της προσωπικότητας, της ψυχικής και σωματικής υγείας του παιδιού τους. Επίσης να επιβλέπουν τις κοινωνικές του συναναστροφές, να το προτρέπουν να καλλιεργηθεί πνευματικά, πέραν της σχολικής του εκπαίδευσης, να το προσανατολίζουν επαγγελματικά αναλόγως με τις προσωπικές ικανότητες και κλήσεις του κάθε παιδιού, και να το βοηθήσουν να αναπτύξει μια υγιή και σωστή προσωπικότητα απέναντι στο κοινωνικό σύνολο, απαλλαγμένο από φυλετικές ή άλλου είδους διακρίσεις. Να επιμελούνται της σωματικής υγείας του παιδιού τους, προσέχοντας την διατροφή, την υγιεινή του και την ιατρική του περίθαλψη.

Με την απαγγελία του διαζυγίου συνήθως ρυθμίζεται και το θέμα της άσκησης της γονικής μέριμνας, επιμέλειας και επικοινωνίας του ανηλίκου τέκνου. Μετά τη λύση του γάμου με διαζύγιο το δικαστήριο ρυθμίζει την άσκηση της γονικής μέριμνας με τους εξής τρόπους:

- α) Ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας στον ένα από τους γονείς,
- β) Ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας στους δύο γονείς από κοινού,
- γ) Κατανομή της άσκησης της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων και
- δ) Ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας σε τρίτο.

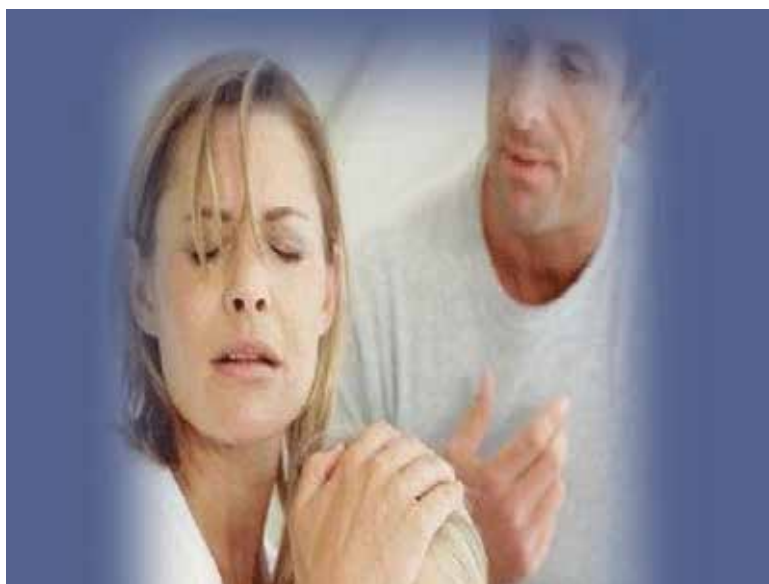
Όσον αφορά την υποχρέωση των γονέων για διατροφή των ανηλίκων τέκνων τους, τα οποία δεν έχουν εισοδήματα από εργασία τους ή από περιουσία τους ή αυτά που έχουν δεν επαρκούν για την διατροφή τους, αυτή (υποχρέωση) εξακολουθεί να υφίσταται και μετά τη λύση του γάμου με διαζύγιο. Στο συναινετικό διαζύγιο, εφόσον υπάρχουν τέκνα, οι γονείς υποχρεούνται με ιδιωτικό συμφωνητικό να ρυθμίζουν το θέμα της επιμέλειας.

Ακόμα ένας τρόπος διαχωρισμού της επιμέλειας των παιδιών είναι αυτός που τη χωρίζει νομικά και φυσικά. Η ανάθεση της νομικής επιμέλειας σε ένα γονέα ή και στους δύο σχετίζεται με τη νομική ευθύνη των γονέων ανάμεσα στα παιδιά τους, δηλαδή με το δικαίωμα που έχουν να παίρνουν σημαντικές αποφάσεις για τη ζωή τους. Από την άλλη μεριά η ανάθεση της φυσικής επιμέλειας ενός παιδιού στο γονέα αναφέρεται στη λήψη αποφάσεων όπως: ποιος θα είναι ο τόπος κατοικίας τους και πιο θα είναι το πρόγραμμα τους. Αφού λοιπόν αναφέραμε επιγραμματικά και αυτό το διαχωρισμό της επιμέλειας θα προχωρήσουμε σε μία εκτενέστερη έκθεση του. Αρχικά θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι όταν το δικαστήριο αναθέτει τη νομική επιμέλεια του παιδιού στον ένα γονέα αυτομάτως τον χρίζει υπεύθυνο για τη λήψη όλων των σημαντικών αποφάσεων της ζωής του. Όταν αυτή (νομική επιμέλεια) αναθέτεται «κοινά», τότε σημαίνει πως οι αποφάσεις παίρνονται και από τους δύο γονείς από κοινού. Μία άλλη περίπτωση είναι αυτή της ανάθεσης της φυσικής επιμέλειας του παιδιού στον ένα γονέα. Σ' αυτή τη περίπτωση, ο γονέας στον οποίο ανατίθεται είναι αυτός που διαμένει περισσότερο χρόνο με τα παιδιά. Εάν όμως, η φυσική επιμέλεια ανατεθεί από κοινού, τότε και δύο γονείς μοιράζονται ισότιμα το χρόνο με τα παιδιά τους.

Παρακάτω θα πρέπει να τονίσουμε τί συμβαίνει στη περίπτωση που οι σχέσεις των δύο τέως συζύγων δεν είναι ιδανικές και πως αυτό το γεγονός επηρεάζει την κοινή επιμέλεια. Σε αυτή τη περίπτωση λοιπόν κανένας από τους δυο γονείς δεν πρέπει να θεωρήσει τη συνάντησή του με τον άλλο, για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τα παιδιά, ως ένα καταναγκαστικό έργο. Γιατί ακόμα κι αν η νομική επιμέλεια ανατεθεί σε έναν από τους δύο οι σχέσεις των συζύγων δεν αποκόπτονται ολοκληρωτικά. Ουσιαστικά τα μοναδικά θέματα για τα οποία θα πρέπει οι δύο γονείς να συζητούν είναι: α) η ιατρική περίθαλψη, β) η εκπαίδευση, και γ) η θρησκευτική παιδεία των τέκνων τους. Σε καμία περίπτωση, ακόμα κι αν οι δύο σύζυγοι νοιώθουν οργή και θυμό, δεν πρέπει να υπονομεύουν και να προσπαθούν να αλλάξουν ο ένας τη γνώμη και τη θέση, για κάποιο ζήτημα, του άλλου. Ακόμα, δεν πρέπει να φαίνεται στον ένα γονέα δελεαστικό το γεγονός της ανάθεσης της νομικής επιμέλειας στο πρόσωπο του, γιατί πάντα θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη και τη βούληση του άλλου γονέα. (Α.Κ. άρθρο 1518)

Σημαντικό είναι και το γεγονός ότι με το πέρασμα των χρόνων η κοινή νομική και φυσική επιμέλεια των παιδιών έχει εδραιωθεί. Για την ακρίβεια παλαιότερα η ιδέα αυτή αντιμετωπιζόταν ως μία καινοτομία και το δικαστήριο δεν προέβαινε συχνά σε τέτοια απόφαση. Όμως, τα τελευταία χρόνια το να αποφασίζουν από κοινού οι δύο διαζευγμένοι γονείς για τα παιδιά τους είναι συνηθισμένη περίπτωση. Αυτό συμβαίνει γιατί με αυτόν τον τρόπο οι δύο γονείς νιώθουν πιο δεμένοι με τα παιδιά τους παρόλο που ο γάμος τους έχει λήξει. Αντίθετα αν η επιμέλεια ήταν μονομερής, ο γονέας που δεν θα είχε επαφή με τα παιδιά του θα αισθανόταν παραγκωνισμένος και θα προσπαθούσε με δόλιους τρόπους να ανακτήσει επαφή με το παιδί του. Βέβαια η κοινή επιμέλεια των παιδιών, αν και προτιμάται, απαιτεί περισσότερη προσπάθεια και από τους δύο γονείς, γιατί χρειάζεται να συνεργάζονται αρμονικά και να τηρούν το πρόγραμμα των παιδιών ώστε να μην τα αποδιοργανώνουν. Για την καλύτερη

κατανόηση των περιπτώσεων της επιμέλειας των παιδιών, κοινής ή όχι, οφείλουμε να παραθέσουμε κάποια παραδείγματα. Μια περίπτωση θα ήταν να ανατεθεί κοινή φυσική επιμέλεια στους δύο γονείς αν και εφόσον το διαζύγιο τους έχει

συνεργατικό χαρακτήρα. Έτσι λοιπόν αν οι διενέξεις των δύο γονέων είναι άσχετες με τα παιδιά τους, εκείνα επωφελούνται αφού θα περνούν και με τους δυο τους ισότιμο χρόνο. Μια άλλη περίπτωση θα ήταν το διαζύγιο των δύο γονέων να διακατέχεται από συναισθήματα τα οποία δεν αφήνουν τους γονείς να αποστασιοποιηθούν. Το γεγονός αυτό σίγουρα θα ήταν επιβλαβές για τα παιδιά τους και για αυτό το λόγο η επιμέλεια εδώ θα έπρεπε να δινόταν στον έναν γονέα. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά δεν θα ήταν μάρτυρες έκρυθμων καταστάσεων. Τέλος, υπάρχει και περίπτωση, παρόλο που οι γονείς είναι τυπικοί στις μεταξύ τους σχέσεις, να υπάρχουν διενέξεις σχετικά με τις αποφάσεις για τη ζωή των παιδιών. Για αυτό και η κοινή επιμέλεια πρέπει να ανατίθεται έχοντας λάβει υπόψη όλες τις επιμέρους παραμέτρους. (Robert E. Emery, 2007)

Αφού λοιπόν αναφερθήκαμε στο πως ο νομοθέτης ορίζει την επιμέλεια των τέκνων των διαζευγμένων, θα συνεχίσουμε σχολιάζοντας το άρθρο που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «τα νέα» και έχει ως θέμα τις μεταρρυθμίσεις που έγιναν στον νόμο, ώστε το συναινετικό διαζύγιο να εκδίδεται ευκολότερα.

Στο συγκεκριμένο άρθρο λοιπόν γίνεται λόγος για διαζύγια «εξ πρεσ» .Ο συγκεκριμένος όρος χρησιμοποιείται για να δηλώσει το πόσο γρήγορα πλέον μπορεί ένα ζευγάρι να χωρίσει. Ειδικότερα αναφέρει πως ο υπουργός δικαιοσύνης καθιέρωσε τη δυνατότητα έκδοσης διαζυγίου μόνο με την υπογραφή ενός συμφωνητικού. Το συμφωνητικό αυτό θα υπογράφεται ανάμεσα στους δύο συζύγους που βρίσκονται σε διάσταση με την παρουσία των δικηγόρων τους, στο ληξιαρχείο που έχει δηλωθεί και ο γάμος τους. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούν οι δύο σύζυγοι να πάρουν το διαζύγιό τους εύκολα και γρήγορα, χωρίς να χρειάζεται να περιμένουν να εκδικαστεί η υπόθεση.

Αυτή η νέα συνθήκη όμως δεν ευνοεί μόνο τους δύο συζύγους, αλλά και τη δικαστική αρχή. Αυτό συμβαίνει γιατί θα αποφεύγονται οι δίκες για τα συναινετικά διαζύγια και έτσι θα αποσυμφορηθούν οι αίθουσες των δικαστηρίων όπως και τα προγράμματα των δικαστών. Για αυτό το λόγο στο άρθρο υπογραμμίζεται και η θετική στάση των δικαστών απέναντι στο μέτρο.

Παρόλα αυτά στο συγκεκριμένο άρθρο, που παρατίθεται παρακάτω, δεν αναφέρονται κάποιες αρνητικές συνέπειες που μπορεί να επέλθουν από το μέτρο. Κάποιες από αυτές θα μπορούσε να είναι η μετανόηση των δύο συζύγων για τη γρήγορη απόφασή τους να χωρίσουν και τελικά η άσκοπη προσφυγή τους στη λύση του γάμου τους. Γιατί μπορεί μεν η διαδικασία να είναι γρήγορη, αλλά δεν παύει να σημαίνει ότι οι άνθρωποι αυτοί θα πρέπει να πάνε να συμβιώνουν και να ζήσουν μόνοι τους με ότι αυτή η κατάσταση συνεπάγεται. Κάποια από τα κολλήματα τους θα μπορούσαν να είναι ο χωρισμός των περιουσιακών στοιχείων τους ή η επιμέλεια των παιδιών τους, όμως και πάλι στην περίπτωση που η απόφαση είναι συνειδητοποιημένη, τότε κανένα πρόβλημα δεν θα προέκυπτε και για αυτό και η μεταρρύθμιση αυτή μόνο θετικά σχόλια έχει λάβει.

Ας δούμε όμως τι ακριβώς αναφέρεται στο άρθρο:

« Διαζύγια εξπρές καθιερώνει ο Υπουργός Δικαιοσύνης»

Με μία υπογραφή σε ιδιωτικό συμφωνητικό που θα καταθέτουν οι εν διαστάσει σύζυγοι στο ληξιαρχείο παρουσία των δικηγόρων τους θα μπορούν πολύ σύντομα να εκδίδονται τα συναινετικά διαζύγια. Νομοθετική πρόβλεψη για διαζύγια εξπρές, καθώς και άλλες 80 προτάσεις περιλαμβάνονται στο πολυνομοσχέδιο για την επιτάχυνση στην απονομή της δικαιοσύνης, που παρουσίασε χθες ο αρμόδιος υπουργός Μιλτιάδης Παπαϊωάννου...

Η ΥΠΟΔΟΧΗ. Οι πρώτες αντιδράσεις από πλευράς δικαστών φαίνεται να είναι θετικές, καθώς ο υπουργός πριν κωδικοποιήσει τις αλλαγές είχε κατ' επανάληψη συναντηθεί με εκπροσώπους της ηγεσίας της Δικαιοσύνης, δικαστικών ενώσεων, δικηγόρων και δικαστικών υπαλλήλων.

«Θα κάνουμε τις προτάσεις μας όταν το νομοσχέδιο τεθεί σε δημόσια διαβούλευση. Κατ' αρχήν όμως, έχει θετικές διατάξεις που αφορούν τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ενώ διατηρούμε επιφυλάξεις για τον Οργανισμό των Δικαστηρίων», δήλωσε ο πρόεδρος της Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων Χαράλαμπος Αθανασίου επισημαίνοντας ότι «στόχος όλων είναι το νομοσχέδιο να μην έχει μόνο τον κατ' επίφαση τίτλο, αλλά να κινηθεί προς την ουσιαστική επίτευξη της επιτάχυνσης της δικαιοσύνης».

Μία από τις καινοτομίες που έχει το νομοσχέδιο είναι ο νέος τρόπος της έκδοσης συναινετικών διαζυγίων, ώστε να ξεστοκάρουν τα Πρωτοδικεία στα οποία εκκρεμούν 4.000 αιτήσεις. Με τις προωθούμενες ρυθμίσεις οι ενδιαφερόμενοι, αντί να ταλαιπωρούνται ασκόπως με τη μεσολάβηση δύο συζητήσεων που απαιτούσαν περισσότερο από έναν χρόνο, θα μπορούν με ένα ιδιωτικό συμφωνητικό που θα υπογράψουν στο ληξιαρχείο να παίρνουν στα χέρια τους και το διαζύγιο. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η παράσταση δικηγόρου, ένας για την πλευρά κάθε συζύγου και η θεώρηση του γνησίου της υπογραφής από τον πρόεδρο του Δικηγορικού Συλλόγου. Έκδοση συναινετικών διαζυγίων στο ληξιαρχείο με υποχρεωτική παράσταση δικηγόρων». (Μίνα Μουστάκα, [Τα ΝΕΑ, 9/12/2011](#))

Ολοκληρώνοντας το πρώτο μέρος της εργασίας μας ευελπιστούμε να έχουμε συμπεριλάβει τις βασικότερες πληροφορίες του νομικού πλαισίου σχετικά με το διαζύγιο. Πιο συγκεκριμένα αναφερθήκαμε στην έννοια του διαζυγίου, στους λόγους που οδηγούν ένα ζευγάρι στο χωρισμό, στη διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσει ένα ζευγάρι για να πάρει διαζύγιο, στο πως μπορεί να χωρίσει τα περιουσιακά του στοιχεία και πότε κάποιος σύζυγος πρέπει να λάβει ή να δώσει διατροφή στον άλλο και τέλος με ποιους τρόπους καθορίζεται η επιμέλεια των παιδιών τους. Στο δεύτερο μέρος αυτής της εργασίας θα γίνει εκτενής αναφορά στον τρόπο με τον οποίο επιδρά το διαζύγιο στο παιδί, τι συμπτώματα μπορεί να παρουσιάσει αυτό και από ποια πρόσωπα μπορεί να δεχτεί υποστήριξη. Ακόμα, θα δώσουμε ιδιαίτερη βαρύτητα στις αντιδράσεις του παιδιού στο σχολείο και στις σχέσεις που αυτό αναπτύσσει με τους εκπαιδευτικούς. Επιπλέον, θα τονίσουμε τη σχέση γονέων παιδιών όταν οι γονείς δεσμεύονται με κάποιο τρίτο πρόσωπο και πως αυτοί μπορούν να το χειριστούν. Τέλος, γίνεται αναφορά στους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την ψυχική υγεία του εκάστοτε παιδιού

Β' ΜΕΡΟΣ: ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο :ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΟ ΠΑΙΔΙ

Κάποιες φορές η εξέλιξη της συντροφικής σχέσης και του γάμου όταν κυριαρχεί και τελικά επικρατεί ο ανταγωνισμός, ο θυμός, τα αισθήματα εχθρότητας και η αδυναμία λειτουργικής επικοινωνίας, καταλήγει στο διαζύγιο. Το διαζύγιο αποτελεί πάντα ένα επώδυνο γεγονός τόσο κατά τη φάση της κορύφωσης του χωρισμού, όσο και στο διάστημα που έχει προηγηθεί και χαρακτηρίζεται από τις μάταιες προσπάθειες διάσωσης της σχέσης στις οποίες εμπεριέχεται μεγάλη ένταση, καθώς όμως και στο διάστημα που ακολουθεί το διαζύγιο. Ένα επώδυνο γεγονός, πρώτα για το ζευγάρι που κάποτε ξεκίνησε με όνειρα και προσδοκίες για μια κοινή όμορφη πορεία, αλλά ιδιαίτερα επίσης επώδυνο για τα παιδιά που έχουν έρθει στην οικογένεια.

Για τα παιδιά μάλιστα βιώνεται ακόμα πιο επώδυνο, αφού για αυτά οι γονείς αποτελούν τον κόσμο τους και τα πιο σημαντικά πρόσωπα της ζωής τους. Δεν θέλουν να χάσουν την οικογένεια όπως τη ζουν ακόμα και στις περιπτώσεις που υπάρχει μεγάλη ένταση και καβγάδες ανάμεσα στους γονείς. (www.wordpress.com)

Τα παιδιά συχνά αντιλαμβάνονται τις καταστάσεις με διαφορετικό τρόπο και δίνουν τις δικές τους υπερβολικές και λανθασμένες ερμηνείες. Η επίδραση που θα έχει ένα διαζύγιο στο παιδί εξαρτάται από κάποιους σημαντικούς παράγοντες. Οι κυριότεροι από αυτούς είναι:

- Ø Η ηλικία και η γνωστική ανάπτυξη του παιδιού.
- Ø Ο ρόλος του απόντος γονέα, κυρίως το φύλο του που θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη του παιδιού.
- Ø Ο τρόπος με τον οποίο οι γονείς χειρίστηκαν το διαζύγιο, ο τρόπος με τον οποίο το ανακοίνωσαν στο παιδί και αν του παρέιχαν συναισθηματική ασφάλεια.

- Ø Αν υπάρχουν και άλλα αδέρφια στην οικογένεια.
- Ø Τέλος, τι εικόνα δίνει ο γονέας για το γονιό που λείπει και το αντίστροφο .

Τα παιδιά δεν αντιμετωπίζουν το διαζύγιο σαν ένα απλό στιγμιαίο γεγονός. Πολλές φορές, αποτελεί το τέλος μια μακρόχρονης σχέσης μέσα από καβγάδες και αυτό είναι που προκαλεί τις περισσότερες δυσκολίες στα παιδιά, όχι η διάλυση της οικογένειας αλλά οι δραματικές καταστάσεις που βιώνει το παιδί και η γρήγορη ανασύνθεση της.

Όταν τα παιδιά προσχολικής ηλικίας καλούνται να προσαρμοστούν σε μια νέα οικογενειακή κατάσταση βιώνουν έντονα την ανασφάλεια. Ωστόσο, εμφανίζουν κι άλλα συμπτώματα όπως εφιάλτες και προβλήματα ύπνου, φόβο του θανάτου, κατάθλιψη, ανορεξία, άρνηση για παιχνίδι, υπερκινητικότητα, ξεσπάσματα θυμού, επιθετικότητα, αδυναμία συγκέντρωσης της προσοχής. Ωστόσο, αν παρατηρήσουμε κάτι από όλα αυτά δεν σημαίνει απαραίτητα ότι έχει διαταραχθεί και ο ψυχικός κόσμος του παιδιού γιατί αυτά τα συναισθήματα μπορούμε να τα συναντήσουμε και σε παιδιά που τους παρέχονται ασφάλεια και στοργή.

Αν παρατηρηθεί ότι η προσαρμογή των παιδιών είναι δύσκολη και διαρκεί πολύ τότε κρίνεται απαραίτητη η παρέμβαση κάποιου ειδικού προκειμένου να μελετήσει τα συμπτώματα του παιδιού που μπορεί να είναι παροδικά. Η εκτίμηση ενός ειδικού είναι σημαντική και λαμβάνει υπόψη όλους τους εξωτερικούς παράγοντες καθώς και το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζει το παιδί.

Πολλές φορές, κατάθλιψη που έχει παρατηρηθεί στα παιδιά ή και άλλα προβλήματα συμπεριφοράς προϋπήρχαν αλλά δεν είχαν γίνει αντιληπτά από τους γονείς. Οι ερευνητές μέχρι τώρα ήταν στραμμένοι στο χρονικό διάστημα μετά το διαζύγιο και όχι στο τι συνέβαινε πριν. Αυτή η περίοδος, λοιπόν, είναι το ίδιο σημαντική και πολύ πιο επώδυνη από το διαζύγιο και την απουσία του ενός γονέα. Κατά την περίοδο του διαζυγίου πολλές αντιδράσεις των παιδιών αποδίδονται σ' αυτό χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία ενώ είναι γνωστό από τη ψυχανάλυση ότι κάθε σύμπτωμα έχει κι άλλες αιτίες που δεν φαίνονται. Δεν είναι λίγες οι φορές που οι ψυχικές εκδηλώσεις των παιδιών καθρεφτίζουν τους φόβους των γονέων οι οποίοι προβάλλονται στο παιδί. Έτσι, ο ίδιος ο γονιός απευθύνεται σε κάποιο ειδικό να

ζητήσει βοήθεια για το παιδί του ενώ στη πραγματικότητα υπάρχουν θέματα που απασχολούν τον ίδιο Συνήθως ένα διαζύγιο είναι αυτό που φέρνει στο φως παλιές αγωνίες και φόβους των παιδιών ή αυτό που θα δράσει θετικά φέρνοντας νέες ισορροπίες. Εάν, τα συμπτώματα συνεχιστούν αυτό δείχνει ότι προϋπήρχαν άλλοι παράγοντες που αφορούν είτε τη σχέση του παιδιού με τους γονείς είτε τη σχέση του με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.(Δήμητρα Κογκίδου, 1995).

1.Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Τα παιδιά μισούν το διαζύγιο. Δεν μπορούν να κατανοήσουν γιατί ο μπαμπάς και η μαμά δεν αγαπιούνται πια, γιατί πρέπει να ζήσουν χωριστά. Έτσι λοιπόν, νιώθουν πληγωμένα, φοβισμένα, απογοητευμένα.

Θυμώνουν με τους γονείς τους αλλά και με τον εαυτό τους, αφού συχνά πιστεύουν πως εκείνα προκάλεσαν το χωρισμό και πως αν συμπεριφέρονταν καλύτερα, οι γονείς τους δε θα θύμωναν, δε θα μάλωναν κλπ. Μακροπρόθεσμα, αυτή η ενοχή, μπορεί να έχει καταστροφικά αποτελέσματα. Μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλή αυτοεκτίμηση, κατάθλιψη και χρόνια κακή συμπεριφορά.

Ένα παιδί διαζευγμένων γονιών μπορεί ακόμη να νιώσει ντροπή και κατωτερότητα σε σχέση με τα άλλα παιδιά. Σ' αυτήν την τρυφερή ηλικία μάλιστα, τα παιδιά μπορούν γίνουν πολύ σκληρά με τις ερωτήσεις τους, όπως «σήμερα είναι η μέρα του πατέρα, εσύ δεν έχει πατέρα,» που φέρνουν το παιδί αντιμέτωπο για ακόμη μια φορά με τη σκληρή πραγματικότητα του διαζυγίου.

Δεν είναι λίγα τα παιδιά που μετά από ένα διαζύγιο δεν εμπιστεύονται πλέον κανέναν, αφού πληγώθηκαν από τους ανθρώπους που εμπιστεύονταν και αγαπούσαν περισσότερο από καθετί στον κόσμο.

Άλλα παιδιά, εκδηλώνουν τη στενοχώρια τους για το διαζύγιο των γονιών τους με αντικοινωνική συμπεριφορά, άλλα πάλι με οξυθυμία και επιθετικότητα ανάλογα με το χαρακτήρα τους. Κοινός παρονομαστής όμως σε κάθε αντίδραση, είναι η θλίψη που νιώθει κάθε παιδί σε ανάλογες καταστάσεις.

Σημαντικός λοιπόν, είναι ο ρόλος των γονέων οι οποίοι καλούνται να προετοιμάσουν το έδαφος για τον επικείμενο χωρισμό μιλώντας στο παιδί τους και να το βοηθήσουν να αντιμετωπίσει τις νέες αλλαγές στη ζωή του. (www.0-6.gr)

2.ΜΕΡΙΚΕΣ ΤΥΠΙΚΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗ ΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

-Άρνηση

Δεν θα χωρίσουν. Απλά ο μπαμπάς θα μένει στο διπλανό σπίτι. Σε λίγο θα είμαστε πάλι μαζί. -

Φόβος Εγκατάλειψης

Τα παιδιά αισθάνονται ότι όταν οι γονείς τους χωρίσουν δεν θα υπάρχει κανείς να τα φροντίζει και να τα νοιάζεται. -

Θυμός και επιθετικότητα

Τα παιδιά μπορεί να εκφράσουν επιθετικότητα και θυμό απέναντι στα αδέρφια, τους συνομήλικους, τους συγγενείς ή τους γονείς (ιδιαίτερα ενάντια στο γονιό στον οποίο το παιδί καταλογίζει το φταίξιμο

Ενοχή

Συχνά αισθάνονται ότι φταίνε αυτά για τις συγκρούσεις των γονιών τους. Μπορεί να πιστεύουν ότι στη ρίζα των γονικών συγκρούσεων βρίσκονται κάποια δικά τους λάθη. Αυτή η πεποίθηση ενισχύεται ιδιαίτερα όταν οι γονείς συγκρούονται μπροστά στα παιδιά και μάλιστα με αφορμή την αντιμετώπιση των προκλητικών συμπεριφορών των παιδιών.

- Κατάθλιψη

Υπνηλία, διαταραχή του ύπνου ή της διατροφής, τάσεις απομόνωσης.

- Ανωριμότητα

Νυχτερινή ενούρηση, έχουν τη τάση να μιλούν σαν μωρά ή υπερωριμότητα (φροντίδα του αδύνατου γονιού).

-Προσπάθειες

συμφιλίωσης

Ακόμη μπορεί να αρνούνται να αλλάξουν σπίτι τις μέρες που ορίζει ο διακανονισμός ή να αρνούνται με κάθε τρόπο να μιλήσουν ή συναντήσουν τον ένα από τους δύο γονείς.

Να συμμαχήσουν με τον "αδύνατο" ή "αδικημένο" γονιό και να εναντιώνονται, να κακολογούν ή να απορρίπτουν τον άλλο -

Ανάγκη για ενημέρωση

Τα παιδιά ρωτούν συχνά και απαιτούν να μαθαίνουν λεπτομέρειες για το τι συμβαίνει και για τις συνέπειες που θα έχουν επάνω τους οι εξελίξεις. Είναι σημαντικό οι πληροφορίες που παίρνουν από τους δύο γονείς να είναι εναρμονισμένες και όχι αλληλοσυγκρουόμενες. (<http://www.iatronet.gr>)

2.1 ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΤΟΥΣ

Οι παρακάτω είναι φυσιολογικές αντιδράσεις των παιδιών και εμφανίζονται στην περίοδο του χωρισμού και για περίπου ένα χρόνο κατά την προσαρμογή στο διαζύγιο. Μερικές από αυτές μπορεί να επιμένουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

- *Θυμός*: για τους δύο γονείς, για τον εαυτό τους, τα αδέρφια (μπορεί να είναι κρυμμένος θυμός ή να εκφράζεται με λέξεις ή με τη συμπεριφορά), και συχνές σκηνές αδερφικής αντιζηλίας ή καυγάδες. -

Άρνηση: Κάνουνε σαν να μην υπήρξε το διαζύγιο ή σαν να μην τα έχει επηρεάσει καθόλου ή προσπαθούνε να ενώσουν τους γονείς. -

Φόβος: Στενοχωριούνται για τη δική τους ή την ασφάλεια άλλων, εκφράζουν φόβους για την υγεία τους και για το ποιος θα τα προσέχει / φροντίζει στο μέλλον, γκρινιάζουν, και αναζητούν συνεχώς προσοχή και διαβεβαίωση ότι όλα είναι εντάξει.

- *Ενοχές και αυτοκατηγορίες*: Πολλές αναφορές «αν όμως δεν χωρίζατε», ρωτάνε συνεχώς γιατί, ζητάνε διαβεβαίωση και ανακούφιση, κατηγορούν τον εαυτό τους

με άμεσους ή καλυμμένους τρόπους, κάνουν σαν να επιζητούν (υποσυνείδητα) κάποια τιμωρία. -

Αλλαγές ύπνου / υγείας: παράπονα σχετικά με την υγεία τους, αλλαγές στην όρεξη, αλλαγές στον ύπνο, άσχημα όνειρα, φόβος να κοιμηθούνε μόνα τους.

- *Ανασφάλεια:* Κρέμονται συνεχώς από τον/την γονιό, αρνούνται να πάνε στο σχολείο, έχουν αυξημένη κτητικότητα για ανθρώπους, ζώα και αντικείμενα, τραβάνε τα πράγματα στα όριά τους και ελέγχουν τα όρια που θέτουν οι γονείς, ειδικά όταν πάνε από το σπίτι του/της ενός γονιού στο σπίτι του/της άλλης, αναζητούνε υποκατάστατα των γονιών (παππούς, γιαγιά κλπ) για ανακούφιση.

- *Προστασία των γονιών:* Φέρονται σαν να είναι ενήλικες, κρύβουν τη λύπη τους ώστε να ανακουφίσουν και να παρηγορήσουν τον/την γονιό.

- *Παλινδρόμηση:* Επιστρέφουν σε προηγούμενο στάδιο λειτουργικότητας: - ζητάνε κάποιο αγαπημένο αντικείμενο για να κοιμηθούν, πχ κουβέρτα, αρκουδάκι, πιπίλα κλπ μετά από κάποιο διάστημα που δεν το χρειαζότανε, 'βρέχονται' την νύχτα κλπ. Αυτά συνήθως υποχωρούν με αρκετή διαβεβαίωση, και χωρίς κατηγορίες και κριτική. - *Λύπη:* Μπορεί να φαίνονται λυπημένα συνεχώς ή κατά διαστήματα, να κλαίνε, να είναι κουρασμένα ή υπερκινητικά ή αποσυρμένα. (<http://www.iatronet.gr>)

2.2 ΑΝΗΣΥΧΗΤΙΚΑ ΣΗΜΑΔΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.

- Όταν τα παιδιά εκφράζουν απόγνωση: Ίσως θα έπρεπε απλά να σκοτωθώ, ώστε να μην μαλώνετε εξαιτίας μου.
- Όταν τα παιδιά γίνονται περισσότερο επιρρεπή σε ατυχήματα από ότι συνήθως. Αν αρχίσουν να μοιράζουν τα πράγματά τους σε άλλους, σαν να πρόκειται να φύγουν.
- Αν αρχίσουν να αποσύρονται σε σημείο απομόνωσης.
- Αν εμφανίσουν εκτεταμένες αλλαγές στις συνήθειες του ύπνου (να κοιμούνται υπερβολικά πολύ ή σχεδόν καθόλου) και / ή στην διατροφή τους (να τρώνε υπερβολικά πολύ ή σχεδόν καθόλου).
- Σημαντική απώλεια ή αύξηση βάρους σώματος.
- Συχνοί εφιάλτες.

- Έντονη ενασχόληση με την πιθανότητα να αρρωστήσουν τα ίδια ή / και κάποιος άλλος. Προβλήματα στο σχολείο (με τα άλλα παιδιά, επιθετικότητα, απόσυρση κλπ), ενώ πριν ήταν όλα καλά.
- Να λένε ψέματα ενώ πριν δεν το συνήθιζαν.
- Να καταστρέφουν πράγματα δικά τους ή άλλων.
- Σημαντική αλλαγή στον χαρακτήρα τους (πχ ένα πολύ ήσυχο παιδί γίνεται υπερκινητικό ή ένα πρόσχαρο γίνεται αποσυρμένο).
- Άρνηση να μείνουν με ενήλικες τους οποίους εμπιστεύονταν και τους άρεσε η συντροφιά τους.
- Εκρηκτική συμπεριφορά (φωνές, καυγάδες, ασυγκράτητες εκρήξεις θυμού).
- Αν αρχίσουν να κάνουν κλοπές.
- Αν αρχίσουν να φεύγουν από το σπίτι χωρίς την άδεια των γονιών τους.
- Συχνές ενοχλήσεις σε σχέση με την υγεία τους (πονοκέφαλοι, στομαχόπονοι, διάρροιες, δυσκοιλιότητα κλπ).
- Έντονοι και μη βάσιμοι / μη ρεαλιστικοί φόβοι. (<http://www.iatronet.gr>)

2.3 ΑΠΟ ΤΙ ΕΞΕΡΤΩΝΤΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΑΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ:

- Συγκρότηση και ψυχοσυναισθηματική ωριμότητα του παιδιού.
- Ποιότητα της σχέσης που είχε το παιδί με του γονείς του πριν το διαζύγιο.
- Ποιότητα των σχέσεων του παιδιού με παππούδες, φίλους, δάσκαλους και άλλα σημαντικά πρόσωπα με τα οποία έρχεται σε επαφή.
- Δυνατότητα ή όχι ψυχολογικής στήριξης του παιδιού από κάποιον ειδικό ιδιαίτερα στην εφηβική ηλικία.
- Ένταση κατά τη διάρκεια των γονικών συγκρούσεων.
- Ικανότητα των γονιών να ανταποκριθούν στις ανάγκες του παιδιού στη φάση του διαζυγίου. (<http://www.iatronet.gr>)

3. ΑΓΧΟΣ ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΥ

Το άγχος του αποχωρισμού αποτελεί μέρος της φυσιολογικής ανάπτυξης του παιδιού έτσι η κατάσταση γίνεται δυσκολότερη όταν η ανάπτυξη του διαταράσσεται

από ένα διαζύγιο. Κάθε ηλικία αντιδρά διαφορετικά απέναντι στον αποχωρισμό. Ωστόσο για τα παιδιά που οι γονείς τους χώρισαν όταν ήταν δύο ή τριών ετών μία προβλέψιμη συμπεριφορά που είναι η εξής:

- Ø Στην αρχή, το στάδιο της «διαμαρτυρίας» όπως ονομάζεται στο οποίο τα παιδιά αντιδρούν στο διαζύγιο και απαιτούν να γυρίσει η μητέρα τους. Το στάδιο αυτό διαρκεί αρκετές μέρες.
- Ø Στο επόμενο στάδιο τα παιδιά είναι πιο ήσυχα, εμφανίζουν μία ανησυχία όμως για την επιστροφή της μητέρας στο σπίτι αν και δεν είναι πολύ αισιόδοξα.
- Ø Έπειτα βρισκόμαστε στη φάση της «απόγνωσης». Στο στάδιο αυτό τα παιδιά αμφιταλαντεύονται ανάμεσα στην απόγνωση και την ελπίδα.
- Ø Το τελευταίο στάδιο είναι αυτό της «αδιαφορίας» που τα παιδιά φαίνεται να ξεχνούν τη μητέρα τους, να μην την αναζητούν και να μην τις δίνουν σημασία όταν την βλέπουν.

Κατά τη διάρκεια όλων αυτών των φάσεων τα παιδιά παρουσιάζουν εκρήξεις οργής και επεισόδια καταστροφικής συμπεριφοράς. Είναι πιθανό μετά την επανασύνδεση των γονιών τους να μην έχουν απαιτήσεις και να μην ανταποκρίνονται. Η διάρκεια του αποχωρισμού και οι συχνές επισκέψεις θα καθορίσουν σε τι βαθμό και για ποσό χρονικό διάστημα θα συμβεί αυτό. Εάν για παράδειγμα τα παιδιά έχουν στερηθεί τους γονείς τους για αρκετές εβδομάδες και έχουν στο τελευταία στάδιο αυτό της αδιαφορίας είναι πιθανό τα παιδιά να αργήσουν να ανταποκριθούν από λίγες ώρες έως και αρκετές

μέρες. Μετά από τη κατάσταση αυτή τα παιδιά εκδηλώνουν έντονη επιθυμία για τη μητέρα τους. Έπειτα μπορεί να υπάρξει πληθώρα συναισθημάτων: έντονη προσκόλληση και όταν η μητέρα απομακρύνεται από το παιδί έστω και για λίγο, οξύ άγχος και οργή. (Martin Herbert, 1998).

4.ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Μετά από έρευνες προέκυψαν κάποιοι παράγοντες που έχουν καθοριστικό ρόλο στη μακροχρόνια προσαρμογή των παιδιών στο διαζύγιο. Αυτοί είναι οι εξής:

- Ø Ο γονέας που έχει την επιμέλεια του παιδιού, να έχει σχετικά μικρές οικονομικές επιπτώσεις.
- Ø Οι καβγάδες, οι εντάσεις και η εχθρότητα μεταξύ του ζευγαριού να αποφεύγονται πριν και μετά το διαζύγιο.
- Ø Οι γονείς θα πρέπει να είναι σε θέση να καλύπτουν τις συναισθηματικές ανάγκες των παιδιών καθώς και να διατηρούν την ισορροπία στη μεταξύ τους σχέση τόσο πριν όσο και μετά το διαζύγιο.
- Ø Το παιδί να έχει τη δυνατότητα να προσαρμόζεται και να θέτει σε λειτουργία τους κατάλληλους μηχανισμούς για προσαρμογή στο νέο περιβάλλον.
- Ø Οι γονείς οφείλουν να είναι συνεπείς στα παιδιά τους ως προς την επιμέλεια, την ανατροφή, και τη σωστή διαπαιδαγώγηση τους.
- Ø Οι γονείς θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτικοί με τα παιδιά και να επιλέγουν κατάλληλες μεθόδους ανατροφής και διαπαιδαγώγησης. Να συζητούν με τα παιδιά τους, να τους παρέχουν ποιοτική επικοινωνία και να καλύπτουν όλες τις συναισθηματικές τους ανάγκες. Να τους θέτουν σταθερά όρια και προσδοκίες. Επίσης, να δείχνουν την αγάπη τους και την τρυφερότητα τους προς αυτά.
- Ø Το παιδί να έχει καλές σχέσεις και με του δύο γονείς.
- Ø Να επικρατεί στην οικογένεια το κλίμα που επιτρέπει στο παιδί να κάνει ερωτήσεις και να εκφράζει τους φόβους και τις ανησυχίες του σχετικά με την κατάσταση που βιώνει.

- Ø Να υπάρχει συχνή επικοινωνία με τον γονέα που δεν έχει την επιμέλεια του παιδιού. Η σχέση αυτή θα πρέπει να είναι συνεπής ως προς την επικοινωνία και την επαφή με το παιδί.
- Ø Ο σχολικός χώρος να έχει κάποια χαρακτηριστικά όπως να έχει μικρό αριθμό παιδιών να έχει οργάνωση, δομή και να μην είναι μακριά από το σπίτι.
- Ø Η διάθεση από άτομα του φιλικού αλλά και συγγενικού περιβάλλοντος να στηρίζουν την οικογένεια με όποιο τρόπο μπορούν καθώς και με τη συμμετοχή τους σε κοινές δραστηριότητες. (Χρυσή Γ. Χατζηχρήστου, 1999).

5. ΣΤΕΝΟΙ ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Οι παππούδες, είναι από τους πιο κοντινούς συγγενείς της οικογένειας. Πολλές φορές φαίνεται πως η παρουσία τους είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα παιδιά χωρισμένων γονέων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι παππούδες είναι συναισθηματικά δεμένοι με τα εγγόνια τους. Οι παππούδες ξέρουν καλά πόσο όμορφη είναι η αγάπη από το παιδί και πόση περηφάνια και ευτυχία μπορεί να σου χαρίσει. Το διάστημα αυτό οι παππούδες φέρνουν στη μνήμη τους τη περίοδο που

ήταν οι ίδιοι γονείς απλά τώρα τη ζουν με ξεγνοιασιά και χωρίς τα άγχη που είχαν τότε. Υπάρχει περίπτωση να μην θέλουν να ανακατευτούν στη ζωή των γονέων ειδικά τώρα που η κατάσταση είναι δύσκολη. Υπάρχει ο φόβος ότι θα τους

κατηγορήσουν πως παίρνουν το μέρος κάποιου άλλου ή ότι θα εκμεταλλευτούν την πρόθεσή τους να βοηθήσουν.

Οι γονείς όμως καλό είναι να τηλεφωνήσουν και να μη διστάσουν να ζητήσουν βοήθεια. Δεν υπάρχουν παππούδες που να μην θέλουν να βρίσκονται κοντά στα εγγόνια τους και πόσο μάλλον όταν αυτά βιώνουν ένα διαζύγιο. Καλό είναι να μην στερηθεί από τους γονείς του συντρόφου να κρατήσουν το παιδί. Η στενή σχέση των παιδιών με τους παππούδες φαίνεται σημαντική για το μέγλωμά τους.

Όταν οι παππούδες ενδιαφερόντουσαν πραγματικά και ήταν κοντά στα παιδιά χωρίς να ανακατεύονται στη σχέση των γονιών τότε η φροντίδα αυτή είχε θετικά αποτελέσματα. Σε αντίθετη περίπτωση, δυσκόλευαν τα πράγματα και επηρέαζαν αρνητικά και τα παιδιά. Είναι πιθανό να χρειαστεί οι γονείς να τους δώσουν κάποιες οδηγίες για την φροντίδα του παιδιού. Οι παππούδες θα πρέπει να είναι ενημερωμένοι για την αντίδραση των παιδιών στο διαζύγιο για να γνωρίζουν τι θα αντιμετωπίσουν.

Άλλα μέλη της οικογένειας που μπορούν να προσφέρουν βοήθεια είναι τα αδέρφια. Τα αδέρφια μπορούν να βοηθούν το ένα το άλλο κατά τη διάρκεια του διαζυγίου αλλά και μετά μειώνοντας έτσι τη μοναξιά που άλλα παιδιά νιώθουν όταν οι γονείς τους είναι απασχολημένοι. Τα παιδιά καταλαβαίνουν τη σύγχυση των μεγάλων.

Γελούν μαζί τους και μοιράζονται τον θυμό τους. Οι γονείς θα πρέπει να ενθαρρύνουν τη φιλία ανάμεσα στα αδέρφια οργανώνοντας δραστηριότητες που παίρνει μέρος όλη η οικογένεια. Να υπενθυμίζουν στα παιδιά τους πόσο σημαντικό είναι να έχουν αδέρφια. Να τους επιβραβεύετε όταν τα πηγαίνουν καλά μεταξύ τους και να τους αποθαρρύνετε όταν τσακώνονται. Αν υπάρχουν συγκρούσεις να

επαναφέρεται την τάξη, μην περιμένετε να περάσει από μόνο του. Η κατάσταση θα χειροτερέψει. Είναι πιθανό το ένα παιδί να ρίχνει ευθύνες στο άλλο για τον χωρισμό των γονιών τους. Επίσης μπορεί το μεγαλύτερο σε ηλικία παιδί να νιώθει πνιγμένο

από τις ευθύνες. Οι γονείς οφείλουν να είναι δίκαιοι προς τα παιδιά τους και να παίρνουν τις απαραίτητες πρωτοβουλίες για τη διατήρηση της ισορροπίας.

Να υπενθυμίζουν οι γονείς στα παιδιά πόσο άσχημα νοιώθουν όταν τα βλέπουν να τσακώνονται. Πρέπει να μάθουν να σέβονται ο ένας τον άλλον. Αν είναι μοναχοπαίδι, μπορεί να μην έχει κάποιον άλλον να μιλήσει για το διαζύγιο. Είναι πιθανόν να νοιώσει απομονωμένο. Σε αυτή τη περίπτωση τη λύση έρχονται να δώσουν τα ξαδέρφια που παίρνουν το ρόλο των αδερφών. Έτσι, οι γονείς θα φροντίσουν να δημιουργήσουν στενές σχέσεις μεταξύ τους εάν συμπίπτουν οι ηλικίες και αν οι χαρακτήρες ταιριάζουν. Τα παιδιά έχουν ανάγκη να παίζουν και γι' αυτό κρίνεται απαραίτητη η επικοινωνία και η επαφή τους με άλλα παιδιά.(Judith S. Wallerstein – Sandra Blakeslee, 2005).

6. ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Παιδί με ειδικές ανάγκες είναι αυτό που αντιμετωπίζει κάποια σωματική ή πνευματική αναπηρία ή ασθένεια. Θα μπορούσε να έχει εγκεφαλική παράλυση, άσθμα, αυτισμό ή σακχαρώδη διαβήτη. Τα παιδιά αυτά πονάνε και επισκέπτονται συχνά γιατρούς. Οι γονείς των παιδιών με ειδικές ανάγκες δυσκολεύονται περισσότερο να ανακοινώσουν στα παιδιά το διαζύγιο από τους υπόλοιπους γονείς. Τα παιδιά αυτά εκτός από το διαζύγιο είναι αντιμετώπιση και με κάποια ασθένεια ή αναπηρία. Έχουν την ανάγκη των γονιών τους κάθε στιγμή της ημέρας.

Τα παιδιά με ειδικές ανάγκες χρειάζονται περισσότερο χρόνο από τα υπόλοιπα παιδιά για να αναπτυχθούν. Οι γονείς θα πρέπει να βρίσκονται δίπλα τους σε κάθε βήμα. Τα παιδιά αυτά βιώνουν την απώλεια με πιο οδυνηρό τρόπο. Ο μεγάλος φόβος αυτών των παιδιών είναι η αλλαγή. Ίσως, μετά το

διαζύγιο χρειαστεί να αλλάξει ορισμένες από τις συνήθειές του όπως σχολείο και σπίτι.

Αρχικά οι γονείς ενημερώνουν τους ειδικούς εκπαιδευτικούς ζητώντας έτσι τη βοήθειά τους. Το βασικό είναι οι γονείς να κινηθούν αργά και να αντιμετωπίζει το παιδί μία αλλαγή κάθε φορά. Αν το διαζύγιο υποχρεώνει τους γονείς να αλλάξουν τα άτομα που το φροντίζουν πρέπει να δοθεί χρόνος για να συνηθίσουν τα παιδιά. Το διαζύγιο καλό είναι να ανακοινωθεί και από τους δυο γονείς μαζί τον κατάλληλο χρόνο και στον κατάλληλο τόπο. Επίσης, οι γονείς οφείλουν να κάνουν το παιδί να νοιώσει σίγουρο για την αγάπη τους και καθόλου υπεύθυνο για τον χωρισμό τους. Δεν πρέπει να αφήσουν περιθώρια στο παιδί να νοιώσει ότι αποτελεί βάρος. Οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει το διαζύγιο σε ένα παιδί με ειδικές ανάγκες είναι η κατάθλιψη, μπορεί να νοιώθει ότι δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στις καταστάσεις με αποτέλεσμα να μην προσπαθεί όσο μπορεί. Οι γονείς θα πρέπει να οπλιστούν με κουράγιο και υπομονή επιβραβεύοντας το σε κάθε επιτυχία. Επιπλέον, μπορούν να πάρουν μέρος σε σεμινάρια για να βοηθηθούν οι ίδιοι και κατά συνέπεια και τα παιδιά τους. Τέλος, οι γονείς θα πρέπει να επικοινωνούν συχνά μεταξύ τους για τυχόν προβλήματα που μπορεί να εμφανιστούν. (Judith S. Wallerstein – Sandra Blakeslee, 2005)

7.ΠΟΤΕ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΒΟΗΘΕΙΑ ΑΠΟ ΚΑΠΟΙΟ ΕΙΔΙΚΟ

Όπως σε κάθε αλλαγή, έτσι και σε αυτή την περίπτωση θα χρειαστούν τόσο οι γονείς όσο και τα παιδιά χρόνο ώστε να μπορέσουν να επεξεργαστούν τα νέα δεδομένα του διαζυγίου. Σιγά-σιγά, με το πέρασμα του χρόνου, θα πρέπει να υπάρξει μια σταδιακή βελτίωση στην διάθεσή και των δυο. Αν διαπιστωθεί πως, μετά από αρκετούς μήνες τα πράγματα δεν καλυτερεύουν αντίθετα γίνονται χειρότερα τότε αυτό μπορεί να είναι ένα σημάδι ότι το παιδί αλλά και οι γονείς μπορεί να χρειαστούν την στήριξη ενός εξειδικευμένου ειδικού.

Ποιά μπορεί να είναι τα σημάδια αυτά:

- Όταν η απόδοση του παιδιού στο σχολείο είναι ασυνήθιστα χαμηλή για περισσότερο από 6 μήνες.
- Όταν το παιδί συμπεριφέρεται παράξενα στους φίλους του: είτε προσκολλάται υπερβολικά πάνω τους είτε απομονώνεται, είτε φέρεται επιθετικά χωρίς κάποιον συγκεκριμένο λόγο.

- Όταν το παιδί παρουσιάζει συχνά έντονες εκρήξεις οργής ή αντιδρά υπερβολικά χωρίς εμφανή λόγο.
- Όταν το παιδί παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις στη διάθεσή του.
- Όταν παρόλο που έχει περάσει κάποιο χρονικό διάστημα (περίπου ένας χρόνος) το παιδί δεν καταφέρνει να προσαρμοστεί στη νέα πραγματικότητα και φαίνεται δυστυχισμένο.
- Όταν τα παιδιά εκφράζουν απόγνωση: «Ίσως θα έπρεπε απλά να σκοτωθώ, ώστε να μην μαλώνετε εξαιτίας μου».
- Όταν τα παιδιά γίνονται περισσότερο επιρρεπή σε ατυχήματα από ότι συνήθως.
- Αν αρχίσουν να μοιράζουν τα πράγματά τους σε άλλους, σαν να πρόκειται να φύγουν.
- Αν αρχίσουν να αποσύρονται σε σημείο απομόνωσης
- Αν εμφανίσουν εκτεταμένες αλλαγές στις συνήθειες του ύπνου και / ή στην διατροφή τους.

- Σημαντική απώλεια ή αύξηση βάρους σώματος
- Συχνοί εφιάλτες.
- Έντονη ενασχόληση με την πιθανότητα να αρρωστήσουν τα ίδια ή / και κάποιος άλλος.
- Προβλήματα στο σχολείο, ενώ πριν τα πηγαίνανε καλά.
- Να λένε ψέματα.
- Να καταστρέφουν πράγματα δικά τους ή άλλων.
- Σημαντική αλλαγή στον χαρακτήρα τους (πχ ένα πολύ ήσυχο παιδί γίνεται υπερκινητικό ή ένα πρόσχαρο γίνεται αποσυρμένο).
- Άρνηση να μείνουν με ενήλικες τους οποίους εμπιστεύονταν και τους άρεσε η συντροφιά τους.
- Εκρηκτική συμπεριφορά (φωνές, καυγάδες, ασυγκράτητες εκρήξεις θυμού).
- Αν αρχίσουν να φεύγουν από το σπίτι χωρίς την άδεια των γονιών τους.
- Συχνές ενοχλήσεις σε σχέση με την υγεία τους (πονοκέφαλοι, στομαχόπονοι, διάρροιες, δυσκοιλιότητα κλπ).

- Έντονοι φόβοι.
- Όταν υπάρχει επαναλαμβανόμενη προβληματική συμπεριφορά.

Σε γενικές γραμμές, όταν οι συνηθισμένες αντιδράσεις κρατάνε για ασυνήθιστο χρόνο ή χειροτερεύουν με το πέρασμα του χρόνου. Το διαζύγιο, ειδικά στην αρχή είναι μια επίπονη διαδικασία για όλους. Εάν όμως υπάρχει καλή συνεργασία μεταξύ των γονέων ίσως να είναι λιγότερο επιβλαβές για την ψυχική υγεία των παιδιών απ' ό,τι θα ήταν η ανατροφή τους σε ένα περιβάλλον απλής συνύπαρξης γεμάτο καυγάδες και εντάσεις.(www.proseggisi.gr).

7.1ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΕΙΔΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΜΑΛΟΤΕΡΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.

Είναι σημαντικό να μιλήσουν και οι δυο γονείς στο παιδί όσες φορές χρειαστεί. Πρέπει να του εξηγήσουν πως η μαμά και ο μπαμπάς δεν τα πάνε καλά και πως εκείνο δε φέρει καμία ευθύνη για τις διαφορές τους. Επίσης, ότι δεν μπορεί να κάνει τίποτα για να αλλάξει αυτό, αφού οι «μεγάλοι» έχουν πάρει την απόφασή τους. Είναι βασικό να του τονίσετε πως ανεξάρτητα με το διαζύγιο, εσείς θα συνεχίσετε να το αγαπάτε για πάντα, δε θα το εγκαταλείψετε ποτέ και θα είστε πάντα μια οικογένεια. Η μόνη διαφορά θα είναι πως θα έχει δύο σπίτια.

Ενημερώστε το για τις νέες αλλαγές στη ζωή του. Για μια μετακόμιση, για ένα νέο γάμο ενός απ' τους δυο γονείς, για ένα νέο ετεροθαλές αδελφάκι, οτιδήποτε καινούριο που θα πρέπει ν' αποδεχθεί.

Συνήθως τα μικρότερα παιδιά, δυσκολεύονται ν' αποδεχθούν την κατάσταση. Σε παιδιά ηλικίας 3-5 ετών, δε χρειάζεται να εξηγείτε τα πάντα. Αρκεί μια σύντομη απάντηση.

Να έχετε πάντοτε κατά νου ότι η αντίδραση του παιδιού σας μπορεί να είναι έντονη. Μπορεί να χρειαστεί καιρό για να συνειδητοποιήσει τι συμβαίνει. Το ρητό «ο χρόνος είναι ο καλύτερος γιατρός» ίσως είναι η καλύτερη λύση για να ξεπεραστούν τα προβλήματα ενός διαζυγίου. Η στήριξη από αγαπημένα πρόσωπα, μπορεί να είναι

ωφέλιμη για τα παιδιά, όπως συμβουλεύουν οι παιδοψυχολόγοι. Οι φίλοι, οι συγγενείς, μπορούν να βοηθήσουν εσάς και το παιδί σας να προσαρμοστείτε στη νέα ζωή σας. Σημαντική είναι συνήθως και η συναναστροφή με άτομα, γονείς ή παιδιά, που βιώνουν ανάλογες καταστάσεις. Με αυτόν τον τρόπο, μπορούν να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και γιατί όχι, να μοιραστούν το βάρος της στενοχώριας. Για το λόγο αυτό, έχουν ιδρυθεί και ανάλογοι σύλλογοι, τόσο στο εξωτερικό, όσο και στην Ελλάδα, όπου μπορούν να στραφούν οι διαζευγμένοι γονείς με τα παιδιά τους. Ακόμη και αν συμβεί κάτω απ' τις καλύτερες, ένα διαζύγιο είναι πάντα επώδυνο. Δεν έχει σημασία ποιος φέρει την ευθύνη, ούτε υπάρχουν μαγικές συνταγές για την κατάλληλη αντιμετώπιση του θέματος. Το παν, είναι με πόση ωριμότητα θα χειριστούν το θέμα οι γονείς. Όσο πιο ειρηνικά επέλθει ο χωρισμός, τόσο πιο ανώδυνα θα αντιμετωπίσει το παιδί την κατάσταση. Αυτό που είναι σημαντικό να γνωρίζει σε κάθε περίπτωση, είναι πως οι γονείς του θα το αγαπούν και θα το συντροφεύουν για μια ζωή αφού θα είναι για πάντα κομμάτι του εαυτού τους. (www.0-6.gr).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΜΙΑΩΝΤΑΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Πως μπορούν να ανακοινώσουν οι γονείς με το καλύτερο τρόπο στα παιδιά τους ότι επρόκειτο να χωρίσουν; Ότι οι γονείς θα εξακολουθούν να βρίσκονται κοντά τους και να καλύπτουν τις ανάγκες τους αλλά δεν θα ζουν πια όλοι μαζί; Για τους περισσότερους γονείς αλλά και για μερικά παιδιά ο χωρισμός λειτουργεί ευεργετικά γιατί έτσι θα σταματήσουν πλέον οι καβγάδες και οι διαμάχες μεταξύ των γονέων και πιθανόν και η βία.

1. ΠΩΣ ΝΑ ΤΟ ΠΕΙΤΕ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ

Η πρώτη και η πιο δύσκολη δοκιμασία του διαζυγίου, είναι η ανακοίνωση του στα παιδιά. Όταν οι γονείς έρθουν σε αυτήν την δυσάρεστη θέση νοιώθουν αποτυχημένοι μπροστά στα παιδιά τους που τα έχουν αγαπήσει και τα έχουν λατρέψει όσο τίποτα άλλο. Νοιώθουν ότι τα απογοητεύουν όχι μόνο για το γάμο τους που έφτασε στο χωρισμό αλλά και γιατί δεν μπόρεσαν να τους χαρίσουν αυτό που είναι δικαίωμα του κάθε παιδιού, ευτυχισμένα παιδικά χρόνια.

Η ανακοίνωση του διαζυγίου ίσως είναι η πρώτη φορά που οι γονείς νοιώθουν ότι δεν προστάτεψαν το παιδί τους.

Επειδή οι γονείς ανησυχούν και φοβούνται να το ανακοινώσουν στα παιδιά τους συνεχώς το αναβάλλουν. Όμως είναι κάτι που πρέπει να γίνει και θα γίνει γι' αυτό καλό είναι να μην το καθυστερούμε γιατί έτσι τα πράγματα γίνονται πιο δύσκολα. Μέσα από την συζήτηση αυτή το παιδί θα καταλάβει τι πρόκειται να ακολουθήσει.

Ο τρόπος με τον οποίο οι γονείς θα έρθουν κοντά στα παιδιά και θα κουβεντιάσουν μαζί τους εξαρτάται από πολλούς παράγοντες όπως την ηλικία των παιδιών, τη συνθήκες του χωρισμού τη σχέση των δύο πρώην συντρόφων. Κάτι που θα βοηθήσει

πολύ τα παιδιά είναι η κουβέντα αυτή να γίνει και με τους δύο γονείς παρόντες, να λένε συγκεκριμένα πράγματα, και να δώσουν στο παιδί να καταλάβει πόσο θα επηρεαστεί ο τρόπος ζωής τους και η επαφή με τους γονείς τους.

Είναι πολλά αυτά που έχουν να κάνουν οι γονείς. Ωστόσο πολλά είναι και τα λάθη που μπορούν να κάνουν. Έτσι, ο σωστός χειρισμός

της κατάστασης αυτής απαιτεί συναισθηματική πειθαρχία και αυτογνωσία για να μην γίνουν τα πιο συχνά αλλά πολύ σημαντικά λάθη για τη μετέπειτα ζωή του παιδιού.

Η ανακοίνωση του διαζυγίου στα παιδιά αποτελεί την πρώτη εμπειρία για να μάθουν οι γονείς να έχουν τον έλεγχο των συναισθημάτων τους, να μπορούν να δουν το διαζύγιο μέσα από τα παιδιά τους και έτσι στο να οδηγηθείτε να κάνετε πράγματα που θα σας βοηθήσουν να νοιώθετε καλά και μετά από πολλά χρόνια μετά το διαζύγιο. Προσπαθήστε να αντιμετωπίσετε την κατάσταση αυτή με ψυχραιμία και αν έχετε έστω και μερική επιτυχία τότε θα μπορείτε να αντιμετωπίσετε αρκετά καλά και μελλοντικά ζητήματα τόσο αυτά που σας έρχονται στο νου όσο και αυτά που δεν γνωρίζετε. Θα έχετε την ικανότητα να τα χειρίζεστε με μερική ευκολία και αυτό θα επιδράσει θετικά όχι μόνο στους γονείς αλλά και στα παιδιά. (Robert E. Emery, 2007)

2.ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΤΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ

Τι είναι καλό λοιπόν, να γνωρίζουν τα παιδιά πριν οι γονείς τους φτάσουν στο διαζύγιο; Μια καλή απάντηση θα ήταν να μην γνωρίζουν πάρα πολλά γιατί οι διαμάχες και τσακωμοί των γονέων βλάπτουν τα παιδιά το ίδιο είτε συμβαίνουν πριν, είτε μετά το διαζύγιο. Πολλοί γονείς κάνουν προσπάθειες για να μην αντιληφθούν τα παιδιά τα προβλήματα στην οικογένεια για να μην τα βλάψουν. Έτσι όταν το διαζύγιο ανακοινωθεί, το παιδί δυσκολεύεται να το συνειδητοποιήσει, στενοχωριέται πάρα πολύ και ειδικά όταν καταλαβαίνει πως όσα ήξερε και καταλάβαινε μέχρι τότε για την οικογένεια του δεν ισχύουν. Δεν είναι λίγες οι φορές που η άγνοια μπορεί να

αποδειχθεί ευλογία . στην περίπτωση αυτή όμως θα ήταν καλύτερο τα παιδιά να είναι έστω και λίγο γνώστες της κατάστασης που επικρατεί στην οικογένεια, των προβλημάτων δηλαδή που αντιμετωπίζουν οι δύο γονείς.

Οι καβγάδες μεταξύ των γονέων μπορούν να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στη ψυχολογία του παιδιού. Αυτό

έχουν διατυπώσει και κοινωνικοί επιστήμονες οι οποίοι μέσα από έρευνες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά ζουν καλύτερα μετά το χωρισμό των γονιών τους όταν ο γάμος τους συνοδεύεται από πολλές συγκρούσεις. Και ας μη ξεχνάμε ότι μετά το χωρισμό οι συγκρούσεις αυτές ρίνα σαφώς λιγότερες.

Πρόσφατες μελέτες, όμως έρχονται να τα αλλάξουν όλα αυτά αφού οι επιστήμονες ισχυρίζονται πως όταν οι διαμάχες των γονέων είναι λίγες τότε τα παιδιά εμφανίζουν περισσότερα προβλήματα μετά το διαζύγιο. Το γεγονός αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι γονείς πρέπει να τσακώνονται συνεχώς. Ας μην ξεχνάμε όμως πως τα παιδιά βλέπουν μια ευτυχισμένη οικογένεια και πιθανόν να ήταν καλύτερα αν οι δύο γονείς

έμεναν μαζί. Όχι, δεν πρέπει να περνάει κάτι τέτοιο από το μυαλό των γονέων γιατί τα παιδιά αντιλαμβάνονται την κατάσταση με τελείως διαφορετικό τρόπο από ότι οι γονείς.

Κάτι άλλο που υποστηρίζει η έρευνα αυτή είναι ότι όταν τα παιδιά έχουν επίγνωση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι γονείς, αυτό μπορεί να δράσει ως εμβόλιο. Μπορούν οι γονείς να κάνουν μία κουβέντα αναφερόμενοι στα προβλήματα τους χωρίς όμως να επεκταθούν σε λεπτομέρειες. Αυτό θα βοηθήσει σημαντικά τα παιδιά. Κι αν η σχέση των γονέων δεν οδηγηθεί στο διαζύγιο τότε τα παιδιά θα έχουν πάρει ένα καλό μάθημα πως δεν υπάρχει το ιδανικό, ότι όλες οι σχέσεις αντιμετωπίζουν προβλήματα όμως παρόλα αυτά θα πρέπει να είμαστε γνώστες των δυσκολιών αυτών και κάθε φορά να βρίσκουμε τις σωστές λύσεις για να τις φέρνουμε εις πέρας. Όταν μιλάμε για χαρούμενα παιδικά χρόνια, δεν εννοούμε απαραίτητα μία ζωή σαν παραμύθι. Οι στιγμές αυτές είναι που δίνουν μαθήματα στα παιδιά και όσο περίεργο κι αν φαίνεται τα παιδιά ξέρουν ότι η ζωή δεν είναι μόνο γέλιο και χαρά. Δεν θα ήταν ευχάριστο οι γονείς να κάνουν προσπάθειες για να παρουσιάσουν στα παιδιά πως όλα είναι εντάξει γιατί η κατάσταση θα αλλάξει και θα αλλάξει πολύ. Αν κάνουν προσπάθειες για κάτι τέτοιο τότε κινδυνεύουν να χάσουν την εμπιστοσύνη των παιδιών τους, κάτι που δύσκολα ξανακερδίζεται.

Όταν φτάσει η ώρα της συζήτησης αυτό που έχουν να κάνουν οι γονείς είναι να παρουσιαστούν ενωμένοι και πολύ περισσότερο όταν θα πρέπει να εξηγήσουν στο παιδί γιατί έφτασαν στο διαζύγιο. Οι γονείς μπορεί να μην συμφωνούν για το που θα μείνει το παιδί και για το πώς θα περνάει το χρόνο του. Το γεγονός αυτό έχει δυσάρεστες συνέπειες για τα παιδιά καθώς βρίσκονται στη μέση μίας κατάστασης που τα ίδια δεν ευθύνονται για τίποτα. (Robert E. Emery, 2007)

3.ΠΟΤΕ ΝΑ ΤΟ ΠΕΙΤΕ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Όπως ήδη έχουμε κάνει γνωστό θα πρέπει οι γονείς να προειδοποιήσουν τα παιδιά τους για τυχόν προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν στο γάμο τους και να απαντούν με ειλικρίνεια στα παιδιά στις ερωτήσεις των παιδιών. Οι γονείς θα πρέπει να διαβεβαιώσουν τα παιδιά πως αν αποφασίσουν να πάρουν διαζύγιο, τα παιδιά θα είναι τα πρώτα που θα το μάθουν.

Ωστόσο αν χωρισμός είναι αναπόφευκτος, τότε μπορούμε να πούμε με σιγουριά πως καλό θα ήταν να δώσουν οι γονείς λίγο χρόνο στον εαυτό τους για να συνειδητοποιήσουν την απόφαση τους και να συνεννοηθούν με τον/την πρώην σύντροφο τους τι θα πουν και πως θα το πουν στα παιδιά. Επειδή όμως, είναι πολλοί οι γονείς που αλλάζουν συνεχώς γνώμη, θα ήταν αναγκαίο η κουβέντα αυτή να πραγματοποιηθεί όταν η απόφαση των γονέων για διαζύγιο θα είναι οριστική.

Επίσης, οι γονείς θα πρέπει να λύσουν και κάποια πρακτικά θέματα πριν αποφασίσουν να γνωστοποιήσουν στο παιδί το διαζύγιο. Να λάβουν αποφάσεις για το που θα μένουν τα παιδιά από εδώ και έπειτα και πότε θα συναντούν τους γονείς τους το καθένα χωριστά. Απαιτείται πολύς χρόνος για να παρθούν αυτές οι αποφάσεις σε σχέση με αυτόν που οι γονείς νομίζουν. Ας μην ξεχνάμε και κάτι άλλο όμως, πως τα παιδιά αντιλαμβάνονται διαφορετικά το χρόνο από τους μεγάλους. Έτσι αν οι γονείς πουν στα παιδιά ότι θα χωρίσουν νωρίτερα από ότι το περίμεναν τότε μπορεί στα παιδιά το διάστημα αυτό θα τους φανεί αρκετά μεγάλο και μπορεί να πιστέψουν πως η σχέση των γονέων τους επανήλθε και ότι εν θα πάρουν διαζύγιο.

Η ανακοίνωση αυτή δηλαδή, στα παιδιά προσχολικής ηλικίας ή και στα μικρότερα παιδιά καλό είναι να γίνει μία ή δύο εβδομάδες πριν το χωρισμό. Τα παιδιά αυτής της ηλικίας δεν έχουν τις γνωστικές ικανότητες να αντιληφθούν το χρόνο, όμως αποτελεί ανάγκη τους να ξέρουν τι γίνεται στη ζωή τους. Έτσι καταλήγουμε ότι είναι καλύτερο ένα τέτοιο γεγονός να το μάθουν αργά και όχι πολύ νωρίς. (Robert E. Emery, 2007)

4. ΑΠΛΟΠΟΙΗΣΤΕ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

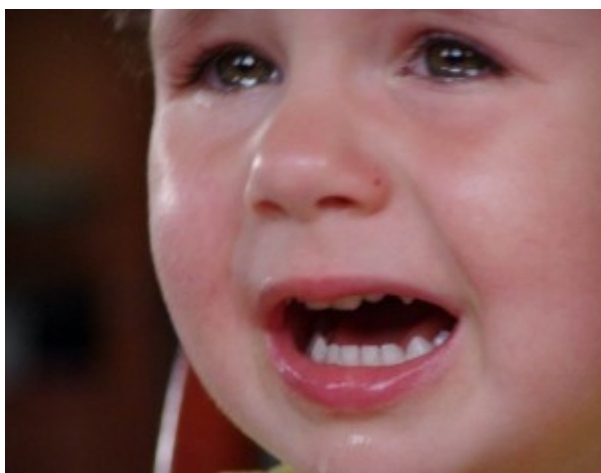
Η ανακοίνωση του διαζυγίου στα παιδιά είναι μία διαδικασία αρκετά δύσκολη. Αυτό που δεν πρέπει να ξεχάσουν οι γονείς όμως είναι να απλοποιήσουν τα πράγματα και να μην μιλήσουν στη «γλώσσα» των παιδιών όμως θα λέγαμε, δίνοντας εξηγήσεις που θα μπορούσαν να τις καταλάβουν.

Θα πρέπει λοιπόν οι γονείς να γνωρίζουν:

- Ø Και οι δύο γονείς θα πρέπει να κάνουν το παιδί να νοιώσει σίγουρο για την αγάπη τους. Αυτή θα είναι η αρχή μιας τόσο σημαντικής και πολύπλοκης συζήτησης.
- Ø Οι γονείς θα αναφερθούν στους λόγους για τους οποίους συμβαίνουν όλα αυτά και για το πώς νοιώθουν οι ίδιοι. Επίσης θα κάνουν προσπάθειες κατανοήσουν και τα συναισθήματα των ίδιων των παιδιών.
- Ø Οι εξηγήσεις που δίνονται στα παιδιά θα πρέπει οι γονείς να φροντίσουν να είναι ανάλογες της ηλικίας τους. Αν υπάρχουν περισσότερα από ένα παιδιά στην οικογένεια οι εξηγήσεις θα πρέπει να είναι κατανοητές και από το μικρότερο παιδί της οικογένειας.
- Ø Το τι λένε οι γονείς στο παιδί είναι εξίσου σημαντικό με το πώς το λένε. Δηλαδή οι κινήσεις που μπορεί να κάνουν, οι μορφασμοί τους και ο τόνος της φωνής τους.
- Ø Δεν πρέπει να αναφερθούν σε λεπτομέρειες αλλά οι εξηγήσεις τους να είναι απλές, κατανοητές και ευθείες.
- Ø Είναι φυσιολογικό και αναμενόμενο το γεγονός ότι τα παιδιά θα χρειαστούν χρόνο για να αφομοιώσουν όλα όσα τους έγιναν γνωστά.
- Ø Είναι σημαντικό τα παιδιά να έχουν τη δυνατότητα να σας κάνουν ερωτήσεις είτε εκείνη τη στιγμή είτε αργότερα χωρίς να τα πιέσετε.
- Ø Ότι πρέπει να είναι συγκεκριμένοι σε αλλαγές που αφορούν τον τρόπο ζωής των παιδιών όπως το που θα μείνουν και με ποιον.
- Ø Να γνωρίζουν ότι οι συζητήσεις αυτές θα γίνουν πολλές φορές και ότι όσο τα παιδιά μεγαλώνουν και αναπτύσσονται σε όλους τους τομείς οι ερωτήσεις θα γίνονται όλο και πιο δύσκολες. (Robert E. Emery, 2007)

5. ΜΙΑΩΝΤΑΣ ΣΕ ΒΡΕΦΗ ΚΑΙ ΣΕ ΝΗΠΙΑ

Τα παιδιά κάτω των τριών ετών δεν μπορούν να καταλάβουν τι σημαίνει χωρισμός. Αυτό που μπορούν να κατανοήσουν είναι πως η μαμά και ο μπαμπάς θα μένουν πια σε ξεχωριστά σπίτια. Ωστόσο, σ' αυτή την ηλικία ακόμη κι αυτές οι πολύ απλές

απαντήσεις θα πρέπει να επαναλαμβάνονται συχνά γιατί το παιδί το παιδί θα ρωτά συνεχώς γιατί ο μπαμπάς δεν είναι σπίτι. Αυτό το γιατί, δεν θα πρέπει να αγχώνει τους γονείς γιατί δεν διαφέρει σε τίποτα με όλα τα υπόλοιπα γιατί της ηλικίας αυτής. Το παιδί απλά προσπαθεί να κατανοήσει τον κόσμο γύρω του.

Τα παιδιά κάτω των τριών ετών δεν μπορούν να καταλάβουν τις συνέπειες ενός χωρισμού παρα μόνο όταν αρχίσουν να ζουν τις αλλαγές αυτές. Έτσι, τα βρέφη και τα νήπια έχουν μεγαλύτερη ανάγκη για σταθερή κατοικία καθώς και πολύ συχνή επαφή με τον άλλο γονέα. Αυτό βοηθά τα παιδιά να διατηρήσουν καλή σχέση και με τους δύο γονείς. Παρόλο' αυτά καλό είναι να ζουν και μικρά χρονικά διαστήματα μακριά από τον καθένα τους. (Robert E. Emery, 2007)

6. ΜΙΑΩΝΤΑΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ(ΤΡΙΩΝ ΕΩΣ ΠΕΝΤΕ ΕΤΩΝ)

Τα παιδιά στη ηλικία αυτή παρουσιάζουν την ανάγκη από ολοκληρωμένες απαντήσεις όσον αφορά το διαζύγιο των γονιών τους. Τα παιδιά από τριών ως πέντε ετών έχουν την δυνατότητα να καταλάβουν και τις επιπτώσεις του διαζυγίου. Έτσι, είναι φυσικό επακόλουθο ότι απαιτείται οι γονείς να τους δώσουν περισσότερες λεπτομέρειες, τόσες που θα τα βοηθήσουν στο να νοιώσουν ασφάλεια για τις αλλαγές που θα βιώσουν. Για παράδειγμα:

« Η μαμά και ο μπαμπάς μαλώνουν πολύ τελευταία και έτσι αποφάσισαν πως θέλουν

να ζούνε σε ξεχωριστά σπίτια. Η μαμά θα μείνει εδώ. Ο μπαμπάς θα μετακομίσει σε καινούργιο σπίτι. Την επόμενη εβδομάδα θα πάτε να σου δείξει το καινούργιο του σπίτι και το καινούργιο σου δωμάτιο στο σπίτι αυτό. Τον περισσότερο καιρό, με την μαμά, αλλά θα μένεις που και που και στο σπίτι του μπαμπά. Έχουμε ήδη σχεδιάσει τα πράγματα έτσι ώστε να μην περνά πολύς καιρός χωρίς να έχεις δει την μαμά η τον μπαμπά.

Θέλουμε επίσης να ξέρεις πως εσύ

δεν έχεις κάνει τίποτα λάθος. Δεν είναι δικό σου το σφάλμα. Αυτά είναι προβλήματα για τους μεγάλους και έχουν να κάνουν μόνο με την μαμά και τον μπαμπά. Θέλουμε να ξέρεις πως λυπούμαστε πολύ για αυτό που έχει συμβεί, αλλά η μαμά και ο μπαμπάς μπορούν να φροντίσουν τον εαυτό τους, Δεν θέλουμε εσύ να προσπαθήσεις να διορθώσεις αυτά τα προβλήματα, και πάλι σου λέμε, είναι για τους μεγάλους. Όσα πρέπει να γίνουν είναι δικιά μας δουλειά. Αυτό που κυρίως θέλουμε να ξέρεις είναι πως και οι δύο σε αγαπάμε πάρα πολύ».

Οι γονείς δεν πρέπει να ξεχνούν πως στη συζήτηση αυτή θα πρέπει να δοθούν στα παιδιά όλες οι πληροφορίες που αφορούν τις πρακτικές αλλαγές στη ζωή τους. Το παράδειγμα αυτό είναι αρκετό απλό και σύντομο. Όμως, υπάρχει πιθανότητα παιδιά που βρίσκονται στην ηλικία τριών ή τεσσάρων να μην το κατανοήσουν πλήρως. Σημαντικό επίσης, είναι να χρησιμοποιηθούν λέξεις που γνωρίζουν τα παιδιά, να ανταποκρίνονται στην ηλικία και στις δυνατότητες τους.

Στη κουβέντα αυτή δεν πρέπει οι γονείς να ξεχνούν πως είναι αναγκαίο να παρατηρούν τις αντιδράσεις των παιδιών. Αυτό θα τους βοηθήσει να βγάλουν κάποια συμπεράσματα για το τι έχει καταλάβει και τι όχι το παιδί. Αν, συναντήσουν στριφογυρίσματα ή ερωτήσεις όπως «να πάω να παίξω τώρα» σημαίνουν ότι το παιδί δεν θέλει να ακούσει άλλα γιατί έχει κουραστεί ή ότι κάτι δεν έχει κατανοήσει. Είναι συχνό φαινόμενο όταν ένα ζευγάρι χωρίζει, τα παιδιά να θεωρούν πως τα ίδια φταίνε. Αυτό συμβαίνει γιατί τα παιδιά σ' αυτές τις ηλικίες είναι εγωκεντρικά και γιατί μπορεί να έχουν δημιουργηθεί καβγάδες μέσα στην οικογένεια με αφορμή τα ίδια. Η αντίδραση του παιδιού προσχολικής ηλικίας μπορεί να είναι πολύ έντονη. Είναι πιθανό να ξεσπάσει σε φωνές πως αυτό φταίει. Οι γονείς απέναντι σε μία τέτοια κατάσταση θα μπορούσαν να ρωτήσουν το παιδί αν καταλαβαίνει για πιο λόγο οι δύο γονείς παίρνουν διαζύγιο έτσι ώστε να γνωρίζουν τι σκέφτεται και να προσπαθήσουν να το χειριστούν με το καλύτερο δυνατό τρόπο. (Robert E. Emery, 2007)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΧΩΡΙΣΜΕΝΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΧΩΡΟ.

1.ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΧΩΡΟ.

Στην αρχή ενός χωρισμού οι αντιδράσεις του παιδιού είναι φανερές τόσο στο σχολείο όσο και στο σπίτι. Δεν είναι λίγες οι φορές που τα παιδιά νοιώθουν μεγάλη ασφάλεια στο σχολικό χώρο και δεν διστάζουν να εκδηλώσουν τα συναισθήματά τους. Συχνά τα παιδιά προσχολικής ηλικίας αυτή τη περίοδο νοιώθουν θλίψη, πόνο, άγχος για τις σχέσεις τους τόσο στο σχολείο όσο και στο σπίτι. Το σύγχρονο σχολείο έρχεται να δώσει την λύση αποσκοπώντας στη γνωστική, κοινωνική, και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών που αντιμετωπίζουν δύσκολες καταστάσεις στην οικογένεια.

Έρευνες έχουν δείξει ότι σημαντικό ρόλο για τη μακροπρόθεσμη προσαρμογή των παιδιών στο διαζύγιο διαδραματίζει ο γονέας που έχει αναλάβει την επιμέλεια ανάλογα με την ανατροφή και τη διαπαιδαγώγηση που θα του δώσει. Θα πρέπει να παρέχει στο παιδί πειθαρχία, να χαρακτηρίζεται από σταθερά όρια, σταθερές προσδοκίες αλλά εκτός απ' όλα αυτά οι γονείς να δείχνουν στα παιδιά την αγάπη τους με εκδηλώσεις φροντίδας, στοργής και επιβράβευσης προς αυτά.

Έτσι, διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν κοινές παράμετροι ανάμεσα στο περιβάλλον του σχολείου και της οικογένειας που έχουν να κάνουν με την καλή επίδοση του παιδιού στο σχολείο και με την καλύτερη ψυχοκοινωνική επάρκεια. Οργάνωση και δομή λοιπόν, στο περιβάλλον τόσο από την πλευρά των όσο και από τη πλευρά του\της βρεφονηπιοκόμου συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην καλύτερη προσαρμογή των παιδιών.

Τα πρώτα δύο χρόνια του χωρισμού είναι αρκετά κρίσιμα όχι μόνο για το παιδί αλλά και για όλη την οικογένεια εφόσον επικρατεί και μία σύγχυση στους γονείς όσον αφορά την φροντίδα και την επιμέλεια του. Στη φάση αυτή όμως, δεν είναι και λίγοι οι γονείς οι οποίοι είναι πιο ελαστικοί με τα παιδιά τους. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφέρουμε πόσο σπουδαίος είναι ο ρόλος του σχολείου που έρχεται να διευκολύνει τη συνεργασία των γονέων με το σχολείο για την εξέλιξη του παιδιού σε όλους τους τομείς ανάπτυξης. Η σταθερότητα, η συνέπεια και η συγκεκριμένη δομή του σχολικού περιβάλλοντος συμπληρώνει το γονεϊκό ρόλο και βοηθάει τα

παιδιά να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. (Χρυσή Γ. Χατζηχρήστου, 1999).

2. ΣΧΕΣΗ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΟΥ - ΠΑΙΔΙΟΥ.

Το σχολείο και η τάξη θα πρέπει να αποτελούν ένα ασφαλές χώρο, σταθερό και οικείο για όλα τα παιδιά. Θα πρέπει να υπάρχει ένα πρόγραμμα έχοντας κάποιες συγκεκριμένες διαδικασίες οι οποίες συμβαίνουν στο χώρο της τάξης. Τα περιβάλλον θα πρέπει να είναι υποστηρικτικό για τα παιδιά που βιώνουν ένα διαζύγιο. Η σχέση αυτή δηλαδή εκπαιδευτικού – παιδιού θα πρέπει να διακρίνεται από ποιοτική επικοινωνία για τη δημιουργία ενός κλίματος αποδοχής, και υποστήριξης σε όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από τα διαφορετικά ατομικά χαρακτηριστικά τους. Ο πλέον συμβουλευτικός ρόλος των παιδαγωγών βοηθά στη συναισθηματική ανάπτυξη των

παιδιών, στην ευκολότερη προσαρμογή του και του δίνονται πολλές ευκαιρίες για μάθηση. Η εκπαίδευση των δασκάλων πάνω σ' αυτό το τομέα συμβάλλει σημαντικά στην καλύτερη και γρηγορότερη προσαρμογή των παιδιών.

Η ποιοτική επικοινωνία δασκάλου – μαθητή χαρακτηρίζεται από ευαισθησία και την αποδοχή. Θα πρέπει ο δάσκαλος να παρέχει στο παιδί κίνητρα για μάθηση ανάλογα με τις ικανότητες και δεξιότητες

που έχει το κάθε παιδί. Οφείλει να επιβραβεύει το παιδί κάθε φορά που κάνει κάτι σωστό να το παροτρύνει και να του προσφέρει απλόχερα φροντίδα και αγάπη. Μόνο αν τα παιδιά νοιώσουν ασφάλεια στο σχολικό χώρο θα εκφράσουν τον πόνο που νοιώθουν για το διαζύγιο. Όταν οι δάσκαλοι αντιδρούν κατάλληλα χωρίς προκαταλήψεις τότε κάνουν πιο εύκολη την προσαρμογή των παιδιών. Ειδικά το πρώτο διάστημα του χωρισμού ο βρεφονηπιοκόμος μπορεί να λειτουργήσει

συμπληρωματικά του γονιού. Είναι πιο εύκολο από τη πλευρά του δασκάλου να δράσει αντικειμενικά γιατί δεν δέχεται ψυχική φόρτιση από τους συγγενείς. Όταν ο εκπαιδευτικός λοιπόν είναι προσιτός προς το παιδί τα παιδιά ανοίγονται μπροστά του εκφράζονται αυθόρμητα και κάνουν περισσότερες συζητήσεις.

Ο εκπαιδευτικός συμβάλλει επίσης, και στη διατήρηση των φιλικών σχέσεων που είχαν τα παιδιά πριν τη κρίση της οικογένειας. Τα παιδιά των γονέων που δεν έχουν χωρίσει πιστεύουν ότι το διαζύγιο αφήνει πίσω του μακροχρόνια προβλήματα σε σχέση με τις απόψεις των παιδιών των χωρισμένων γονέων. Οι απόψεις των παιδιών των μη διαζευγμένων γονέων έχουν αντανάκλαση στις κοινωνικές στάσεις και στα στερεότυπα σημαντικών ατόμων στο περιβάλλον τους, καθώς και των μέσων μαζικής επικοινωνίας που προβάλλουν το διαζύγιο ως πολύ βλαβερό τόσο για τους ενήλικους όσο για τα παιδιά ενώ τις μονογονεϊκές οικογένειες ως παθολογικές. Έτσι, ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι καθοριστικός και ως προς την αλλαγή των αντιλήψεων των παιδιών των μη χωρισμένων γονέων. (Χρυσή Γ. Χατζηχρήστου, 1999).

2.1 ΣΧΕΣΗ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΟΥ - ΓΟΝΕΩΝ.

Η σχέση της βρεφονηπιοκόμου με τους γονείς θα πρέπει να βασίζεται στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και αποδοχής. Έχουν διατυπωθεί πολλές απόψεις από την πλευρά των γονέων για το αν πρέπει ή όχι να ενημερώσουν το σχολείο για τη κατάσταση αυτή. Πολλοί γονείς δεν ενημερώνουν το σχολείο γιατί θεωρούν ότι είναι μία κατάσταση έξω απ' αυτό και ότι δεν το αφορά. Επίσης, πιστεύουν ότι ο χωρισμός τους δεν θα επηρεάσει τη συμπεριφορά του παιδιού στο σχολείο. Δεν είναι λίγοι οι γονείς που θεωρούν το γεγονός αυτό αυστηρά προσωπικό και δεν θέλουν να το κάνουν γνωστό γιατί θεωρούν ότι υπάρχει το ενδεχόμενο συμφιλίωσης. Υπάρχουν κι αυτοί όμως, που θέλουν να κάνουν γνωστό στο σχολείο το διαζύγιο αλλά φοβούνται μήπως δεν αντέξουν να περιγράψουν με ψυχραιμία την κατάσταση και ξεσπάσουν σε κλάματα. Άλλοι, επιθυμούν να ενημερώσουν αλλά νοιώθουν φόβο μήπως το παιδί τους στιγματιστεί. Πολλοί γονείς πιστεύουν ότι ο εκπαιδευτικός δεν θα καταλάβει και ότι η στάση του θα είναι προκατειλημμένη. Τέλος, μερικοί γονείς δεν θέλουν να μιλήσουν στο σχολείο για το γεγονός αυτό θέλοντας έτσι να εξασφαλίσουν ένα περιβάλλον φυσιολογικό για το παιδί τους χωρίς να θέλουν να δώσουν σε κανέναν την ευκαιρία να συμπεριφερθεί στο παιδί τους σαν να είναι κάτι διαφορετικό.

Συνήθως οι γονείς που ενημερώνουν το σχολείο για το διαζύγιο τους είναι αυτοί που έχουν καλή συνεργασία και επικοινωνία με τους βρεφονηπιοκόμους. Έτσι, σε αυτή την περίπτωση ζητούν και έχουν τη βοήθεια, και τη στήριξη τους για την καλύτερη προσαρμογή των παιδιών. Οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα, είναι συχνό φαινόμενο με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται διαφορετικές στάσεις του προσωπικού των σχολείων απέναντι στα παιδιά χωρισμένων γονέων. Σε κάποιες περιπτώσεις, οι βρεφονηπιοκόμοι λυπούνται τα παιδιά αυτά και εκδηλώνουν περισσότερη συμπάθεια επειδή θέλουν να καλύψουν τα κενά του γονιού που λείπει. Σε άλλες περιπτώσεις, οι απαιτήσεις των εκπαιδευτικών στο σχολείο συνεχίζουν να είναι ίδιες χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους το διαζύγιο και τα προβλήματα που μπορεί να φέρει στη σχολική ζωή του παιδιού. Γονείς και δάσκαλοι μερικές φορές εθελοτυφλούν στις επιδράσεις που το διαζύγιο μπορεί να έχει στα παιδιά γιατί φοβούνται οι ίδιοι ότι δεν μπορούν να το φέρουν εις πέρας. Δεν είναι λίγοι οι δάσκαλοι που αποδίδουν ευθύνες στον γονέα που έχει την επιμέλεια του παιδιού όταν αυτό παρουσιάζει μελαγχολία, θλίψη, ονειροπόληση, έλλειψη συγκέντρωσης και επιθετικότητα. Χαρακτηρίσουν τον γονέα ως ανεύθυνο ότι δεν ασχολείται με τα παιδιά και δεν συνεργάζεται.

Έτσι έρχεται ένα κλίμα έντασης μεταξύ των δύο πλευρών που η μία κατηγορεί την άλλη. Το δυσάρεστο στην κατάσταση αυτή είναι ότι έχει επίδραση στη ψυχική υγεία του παιδιού. Όσα περισσότερα προβλήματα εμφανίζει το παιδί στη συμπεριφορά του τόσο περισσότερα παράπονα εκφράζονται στο σχολείο και όσο περισσότερα είναι τα παράπονα από το σχολικό περιβάλλον του παιδιού τόσο περισσότερο ο γονέας δυσανασχετεί με το σχολείο. Όσο η κατάσταση αυτή συνεχίζεται το παιδί βρίσκεται στη μέση, ανάμεσα στο σχολείο και στο γονέα, και οι δύο το αντιμετωπίζουν σαν «πρόβλημα», και οι δύο πλευρές θεωρούν ότι η λύση βρίσκεται όχι σε αυτούς αλλά στην αντίθετη πλευρά. Είναι σημαντικό να υπάρχει καλή σχέση και συνεργασία ανάμεσα στους γονείς και τον εκπαιδευτικό για την υποστήριξη και των υπολοίπων μελών της οικογένειας. Είναι σημαντικό ο εκπαιδευτικός να συνειδητοποιήσει προκαταλήψεις που μπορεί να υπάρχουν από την πλευρά του και να τις ξεπεράσει για να αποδεχτεί ότι υπάρχουν και άλλα είδη οικογένειας πέρα της παραδοσιακής. Βάση για την καλύτερη επικοινωνία παιδαγωγών – γονέων αποτελεί ο σωστός χειρισμός από την πλευρά των παιδαγωγών και του σχολείου, η αντιμετώπιση των οικογενειών αυτών ως φυσιολογικών και όχι

ως παθολογικών. Οι βρεφονηπιοκόμοι επιδιώκουν συχνή επικοινωνία με τους γονείς γιατί στη φάση αυτή οι αλλαγές που συμβαίνουν είναι πολλές και αφορούν όλους τους τομείς. Επίσης, οφείλουν να επανεξετάζουν και μόνοι τους τα λεγόμενα των γονέων για τη συμπεριφορά, τις αντιδράσεις και τα συναισθήματα των παιδιών γιατί οι αντιλήψεις τους μπορεί να διαφέρουν απ' αυτές των ίδιων των παιδιών. Η συνεργασία αυτή είναι σημαντικό να χαρακτηρίζεται από σεβασμό, αλληλοενημέρωση και κατανόηση.

Επιπλέον, ο χρόνος που διαθέτουν οι γονείς στα παιδιά τους είναι σημαντικός για τα παιδιά και συμβάλλει και στη βελτίωση των σχέσεων γονέα – παιδιού. Ο συμπληρωματικός ρόλος των βρεφονηπιοκόμων βοηθά σημαντικά στη προσαρμογή του παιδιού. Έτσι οι δάσκαλοι που έχουν σταθερή επικοινωνία με τους γονείς έχουν καλύτερα αποτελέσματα στη εξέλιξη των παιδιών και σ' αυτό συμβάλλουν σημαντικά και οι γονείς από το σπίτι.

Στο σχολείο μπορούν φυσικά να έρθουν και να ενημερωθούν για την πρόοδο των παιδιών τους και οι δύο γονείς καθώς και το σχολείο οφείλει να προσκαλεί και τους δύο σε εκδηλώσεις. Το σχολείο μπορεί να αποτελέσει ένα **πρότυπο επικοινωνίας και συνεργασίας** με τους γονείς έχοντας ως στόχο τη συμμετοχή αλλά και την συνεργασία και των δύο γονέων με το σχολείο και όλα αυτά φυσικά για το ίδιο το παιδί. (Χρυσή Γ. Χατζηχρήστου, 1999).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΓΟΝΕΩΝ – ΠΑΙΔΙΩΝ.

1.Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Τα περισσότερα παιδιά νιώθουν δεμένα και με τους δύο γονείς τους, παρά τις συγκρούσεις. Αυτό που επιθυμούν πραγματικά είναι να σταματήσουν οι καβγάδες ώστε να ζήσουν όλοι ευτυχισμένοι - μαζί ή χώρια.

Οι καβγάδες των γονιών προκαλούν στα παιδιά συναισθήματα άγχους, ενοχών και απελπισίας. Νιώθουν ότι πιέζονται να πάρουν το μέρος του ενός ή του άλλου γονέα. Όταν οι γονείς τσακώνονται, το παιδί νιώθει σαν μπαλάκι του πινγκ πονγκ. Οι γονείς που καθιστούν το παιδί τους αντικείμενο των συγκρούσεών τους βλάπτουν σοβαρά το παιδί. Οι καβγάδες που αφορούν θέματα όπως «Με ποιον θα μείνει το παιδί;» ή «Πόσο συχνά μπορεί να βλέπει τον πρώην σύντροφό σας;» προκαλούν απόγνωση και άγχος στο παιδί. Επιπλέον, οι ψυχοφθόρες και μακροχρόνιες δικαστικές διαδικασίες μπορούν να τραυματίσουν ανεπανόρθωτα το παιδί.

Πάνω από όλα, τα παιδιά θέλουν να πάψουν οι συγκρούσεις μεταξύ των γονιών τους. Αν καταφέρετε να ξεπεράσετε τις διαφορές σας για χάρη του παιδιού σας, θα το βοηθήσετε σημαντικά. Σκεπτόμενοι το όφελος του παιδιού, του προσφέρετε την απαραίτητη στήριξη για να ξεπεράσει πιο εύκολα την κατάσταση και για να μην πληγωθεί ανεπανόρθωτα.

Τα ζευγάρια που χωρίζουν, συχνά θέλουν να ξεχάσουν εντελώς το παρελθόν και να κάνουν μια νέα αρχή στη ζωή τους - ιδιαίτερα αν βίωσαν έντονες συγκρούσεις. Τα παιδιά, όπως και οι ενήλικοι, δεν ξεχνούν έτσι απλά. Χρειάζονται τη βοήθεια και τη στήριξή σας για να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες που προκύπτουν από τη διάλυση της οικογένειας. Τα παιδιά που υποφέρουν από σοβαρά ψυχικά τραύματα, μπορεί μάλιστα να χρειαστούν επαγγελματική βοήθεια.

Ø Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα παιδιά ξεπερνούν ευκολότερα την κατάσταση όταν διατηρούν επαφή και με τους δύο γονείς τους μετά το χωρισμό. Τα παιδιά ωφελούνται πολύ από την τακτική επαφή και με τους δύο γονείς. Το παιδί που νιώθει ότι δέχεται την αγάπη και τη φροντίδα και των δυο γονέων, θα αισθάνεται πιο ασφαλές και θα διαθέτει μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση. Ένα τέτοιο παιδί είναι ικανό να χαρεί τη ζωή του, να δημιουργήσει φιλίες και, αργότερα, να χτίσει υγιείς σχέσεις.

Η τακτική επαφή βοηθάει τα μικρότερα παιδιά να νιώθουν ασφαλή και τα μεγαλύτερα να αναπτύξουν σταθερές σχέσεις με τους γονείς τους. (Φανί Κοέν Ερλέμ ,2006)

2.ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΚΑΙ ΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ

Τι να κάνετε:

- Ø Μην κρύψετε την αλήθεια από το παιδί. Ανακοινώστε την και οι δύο μαζί.
- Ø Ενθαρρύνετε τα να εκφράσουν τα συναισθήματά τους.
- Ø Μην κρύψετε τα δικά σας αισθήματα.
- Ø Ενημερώστε το σχολείο του.
- Ø Μην κατηγορείτε τον άλλο γονέα.
- Ø Μην καταφεύγετε σε υλικά ανταλλάγματα.
- Ø Θυμηθείτε ότι τα παιδιά χρειάζονται να αγαπάνε και τους δύο γονείς τους.
- Ø Ενθαρρύνετε τα παιδιά να ρωτάνε και δώστε τους ξεκάθαρες απαντήσεις.
- Ø Έχετε υπομονή μαζί τους.
- Ø Πείτε τους την αλήθεια σχετικά με το διαζύγιο όσο αυτό είναι δυνατόν, μην μπείτε όμως σε προσωπικές λεπτομέρειες.
- Ø Ενθαρρύνετε τα να εκφράζουν τα αισθήματά τους, όποια και αν είναι αυτά. Αν αντιστέκονται μαζί σας δώστε του να καταλάβει ότι έχει την υποστήριξη και από άλλους (φίλους, παππού-γιαγιά, δασκάλα/ο, κοντινούς συγγενείς).
- Ø Δώστε τους παρηγοριά στοργή και υποστήριξη.

- Ø Διαβεβαιώστε τα παιδιά ότι το διαζύγιο είναι πρόβλημα των μεγάλων και ότι δεν το προκάλεσαν αυτά.
- Ø Διαβεβαιώστε τα παιδιά ότι θα είστε οι γονείς τους για πάντα.
- Ø Τα παιδιά ρωτούν συχνά και απαιτούν να μαθαίνουν λεπτομέρειες για το τι συμβαίνει και για τις συνέπειες που θα έχουν επάνω τους οι εξελίξεις. Είναι σημαντικό οι πληροφορίες που παίρνουν από τους δύο γονείς να είναι εναρμονισμένες και όχι αλληλοσυγκρουόμενες.
- Ø Προσέξτε τον εαυτό σας και την υγεία σας και ζητήστε βοήθεια αν αισθάνεστε πως δυσκολεύεστε.
- Ø Κρατήστε τις καθημερινές ρουτίνες και κάνετε όσο πιο λίγες αλλαγές γίνεται.
- Ø Προσπαθήστε να διατηρείτε παρόμοιους κανόνες και ρουτίνες και στα δύο νέα σπίτια.
- Ø Χρησιμοποιείστε την υποστήριξη που μπορεί να πάρετε από φίλους, συγγενείς, άλλους χωρισμένους γονείς.
- Ø Έχετε κατά νου τις φυσιολογικές αντιδράσεις των παιδιών σε σχέση με το διαζύγιο.
- Ø Ενημερώστε τους σημαντικούς άλλους (δάσκαλοι, γιατροί, οικιακές βοηθοί, φίλοι, συγγενείς κλπ) για το διαζύγιο. Κάποιες ερωτήσεις τους μπορεί να βάλουν τα παιδιά σας σε πολύ δύσκολη θέση. (Φανί Κοέν Ερλέμ ,2006)

Τι να μην κάνετε:

- Ø Μην στέλνετε μηνύματα στην/στον πρώην σας διαμέσου των παιδιών.
- Ø Μην ζητάτε από τα παιδιά να κρατάνε μυστικά από τον/την πρώην σύντροφο / σύζυγο.
- Ø Μην χρησιμοποιείτε τα παιδιά ως ‘μοχλούς’ σε ‘παιχνίδια δύναμης’ με την/τον πρώην.
- Ø Μην υποτιμάτε τον/την άλλο/η γονέα μπροστά στα παιδιά..
- Ø Μην ζητάτε από τα παιδιά να παίρνουνε το μέρος σας (ή αν σας αγαπάνε περισσότερο από τον/την πρώην σας).

- Ø Μην χρησιμοποιείτε τα παιδιά ως έμπιστους ενήλικες ή ως υποκατάστατα της/του πρώην ή φίλων.
- Ø Μην συγκρίνετε τα συναισθήματά σας με αυτά των παιδιών σας.
- Ø Μην μπλοκάρτε την επιθυμία των παιδιών σας να μιλάνε και να ρωτάνε για το διαζύγιο και τις αλλαγές που φέρνει.
- Ø Μη βάζετε τα παιδιά εν μέσω συγκρούσεων που μπορεί να έχετε με την/τον πρώην σας. (Φανί Κοέν Ερλέμ ,2006)

3. ΠΟΣΟ ΕΠΙΒΑΡΥΝΟΝΤΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΩΛΕΙΑ ΕΠΑΦΗΣ ΜΕ ΕΝΑ ΓΟΝΕΑ

Εξαρτάται από τη σχέση τους με το γονέα πριν από το χωρισμό. Το παιδί θα συνεχίσει να θυμάται και να σκέφτεται το γονιό του, ακόμα κι αν δε διατηρήσουν επαφή. Οι δεσμοί που συνδέουν τα παιδιά με τους γονείς είναι μοναδικοί και ιδιαίτεροι. Είναι σημαντικό να θυμάστε και να σέβεστε αυτό το γεγονός. Συχνά, όταν ένα παιδί δε μαθαίνει νέα από το γονιό που λείπει, καλύπτει το κενό με φαντασιώσεις. Έτσι το παιδί μπορεί να διαμορφώσει μια νοερή εικόνα του απόντα γονιού, που δεν είναι πάντα ρεαλιστική.

Αν δεν υπάρχει κανένα είδος επαφής με τον απόντα γονέα, το παιδί μπορεί να βιώνει έντονα αρνητικά συναισθήματα. Για παράδειγμα, ίσως:

- νιώθει ότι το απορρίπτουν και ότι το έχουν εγκαταλείψει
- κατηγορεί τον εαυτό του και ανησυχεί ότι δε φέρεται σωστά
- κλειστεί στον εαυτό του και εκδηλώσει κατάθλιψη
- νιώθει ανασφάλεια
- αισθάνεται ότι η απόρριψη είναι άδικη και κατηγορεί τους άλλους
- εκφράζει το θυμό του καβγαδίζοντας στο σπίτι ή στο σχολείο
- γίνει αντιδραστικό και αντικοινωνικό
- θέτει σε κίνδυνο ή τραυματίζει τον εαυτό του
- αντιμετωπίζει δυσκολίες στη δημιουργία ευτυχισμένων και σταθερών σχέσεων όταν μεγαλώσει. (Bacus A. 2005).

4.ΑΝ Η ΕΠΑΦΗ ΑΝΑΣΤΑΤΩΝΕΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Παρόλο που η επαφή με τον απόντα γονέα ωφελεί το παιδί, ορισμένες φορές μπορεί να του προκαλεί και αναστάτωση. Πριν από τις επισκέψεις του γονιού, τα παιδιά είναι συχνά ανήσυχα και νευρικά. Η αναμονή του αποχωρισμού από τον ένα γονέα και της επανεύρεσης με τον άλλον, μπορεί να προκαλεί αισθήματα «διχασμού» στο παιδί. Μετά τη συνάντηση, το παιδί μπορεί να νιώθει θλίψη, θυμό και ανασφάλεια - και να ξεσπάει πάνω σας.

Μπορείτε να βοηθήσετε το παιδί σας διατηρώντας την ψυχραιμία σας, ακούγοντας τις ανησυχίες του και αντιμετωπίζοντας τις εκρήξεις του με αποφασιστικό αλλά τρυφερό τρόπο.

Αν δε λαμβάνετε υπόψη σας τις ανάγκες του παιδιού κατά τους διακανονισμούς για τις συναντήσεις, μπορεί να πυροδοτήσετε ακόμα εντονότερα αισθήματα αναστάτωσης. Μην ξεχνάτε ότι οι διακανονισμοί αυτοί ίσως χρειάζεται να αλλάζουν καθώς το παιδί μεγαλώνει. Κατά καιρούς, είναι σημαντικό να του θέτετε ερωτήσεις όπως:

- *Μήπως οι συναντήσεις διαρκούν πολλή/λίγη ώρα;*
- *Μήπως τα διαστήματα ανάμεσα στις συναντήσεις είναι πολύ μικρά/μεγάλα;*
- *Μήπως το παιδί δε λαμβάνει τη φροντίδα και την προστασία που χρειάζεται;*
- *Μήπως οι συγκρούσεις μεταξύ των γονέων δυσκολεύουν τη ζωή του παιδιού;*

Αν το παιδί σας εξακολουθεί να εκδηλώνει συμπεριφορές που μαρτυρούν ότι αναστατώνεται πολύ, ίσως χρειαστεί να αναζητήσετε επαγγελματική βοήθεια. Ο οικογενειακός γιατρός σας ή ο παιδίατρος μπορούν να σας συστήσουν κάποιον παιδοψυχολόγο. (Bacus A. 2005).

5. ΤΙ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΟΤΑΝ Ο ΑΠΩΝ ΓΟΝΕΑΣ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΤΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΠΟΥ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Ένας γονέας μπορεί να είναι τόσο πολυάσχολος, άρρωστος ή επικίνδυνος, ώστε να μην μπορεί να καλύψει μόνος του τις ανάγκες του παιδιού του. Αυτός ο γονιός ίσως χρειάζεται σημαντική πρακτική βοήθεια και στήριξη.

Αν ανησυχείτε ότι ο πρώην σύντροφός σας μπορεί να εκδηλώσει ανάρμοστη ή βίαιη συμπεριφορά απέναντι σε εσάς ή το παιδί σας, ίσως μπορείτε να κανονίζετε τις συναντήσεις σε κάποιο ασφαλές μέρος, και κατά προτίμηση με την παρουσία ενός υπεύθυνου ενήλικου ατόμου. Αν δεν υπάρχει άλλη λύση, το δικαστήριο ίσως χρειαστεί να αποφασίσει τι είναι καλύτερο για το παιδί σας.

Αν είναι αδύνατον να πραγματοποιούνται συχνές και τακτικές επισκέψεις, μπορεί να υπάρχει μια πιο αραιή επαφή. Για παράδειγμα, το παιδί σας μπορεί να ωφεληθεί περισσότερο από κάποιες περιστασιακές συναντήσεις παρά από την πλήρη έλλειψη επαφής. Τα τηλεφωνήματα, τα γράμματα και τα δώρα αποτελούν πάντα καλούς τρόπους διατήρησης επαφής και αποδεικνύουν στο παιδί ότι ο γονιός του το αγαπάει και το σκέφτεται. (Bacus A. 2005).

6. ΟΤΑΝ Η ΕΠΑΦΗ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΙΑΚΟΠΕΙ

Στην ιδανικότερη περίπτωση, το παιδί πρέπει να έχει επαφή με τον απόντα γονέα - εκτός κι αν η πλήρης έλλειψη επαφής είναι προτιμότερη για το παιδί. Για παράδειγμα, αν κάποιος γονέας κακοποιεί το παιδί ή παρουσιάζει κάποια σοβαρή ψυχική διαταραχή, η επαφή μπορεί να:

- θέσει το παιδί σε κίνδυνο
- αποτελέσει εμπόδιο για την ψυχική ανάπτυξη του παιδιού
- προκαλέσει περαιτέρω ψυχικά τραύματα

Η επαφή ίσως χρειαστεί να διακοπεί και για διάφορους άλλους λόγους. Για παράδειγμα, ένας γονέας μπορεί να μετακομίσει σε κάποια απομακρυσμένη περιοχή, γεγονός που καθιστά τις επισκέψεις δύσκολες και δαπανηρές. Ή μπορεί να μην είναι

δυνατόν για το γονέα -ακόμα και με την ύπαρξη πρακτικής βοήθειας- να προσφέρει στο παιδί τη φροντίδα και την προστασία που χρειάζεται.

Αν η επαφή πρέπει να διακοπεί, οι επισκέψεις ίσως χρειαστεί να μειωθούν σταδιακά, ώστε το παιδί να μπορέσει να κατανοήσει και να αντιμετωπίσει την αλλαγή. Με το πέρασμα του χρόνου, οι ανάγκες και οι αντιλήψεις του παιδιού θα αλλάξουν. Ιδιαίτερα τα μεγαλύτερα παιδιά, ίσως θα μπορούσαν να βοηθηθούν περισσότερο από μια σύντομη επαφή για συγκεκριμένους λόγους, όπως για να ενημερωθούν σχετικά με ένα γονέα ή ένα μέλος της οικογένειας.

Το παιδί μπορεί να μη βλέπει το γονέα του, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι τον έχει ξεχάσει. Να θυμάστε ότι τα παιδιά νιώθουν καλύτερα όταν μπορούν να μιλούν για τον απόντα γονέα, να θέτουν ερωτήσεις γι' αυτόν, να μοιράζονται αναμνήσεις, να κρατούν φωτογραφίες του και άλλα ενθύμια.

Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, είναι φυσιολογικό να θέτουν ερωτήσεις για διάφορα θέματα. Είναι πολύ πιθανόν το παιδί σας να θέλει να μάθει περισσότερα για τον πρώην σύντροφό σας, για τους λόγους που σας έφεραν κοντά και για τις αιτίες που σας οδήγησαν στο χωρισμό. Οι νέοι άνθρωποι νιώθουν συχνά την ανάγκη να γνωρίσουν τις «ρίζες» τους και μπορεί να θελήσουν να εντοπίσουν ένα γονέα που έχει χαθεί από το προσκήνιο εδώ και καιρό.

Τα παιδιά πρέπει να νιώθουν ότι μπορούν να μιλήσουν ελεύθερα σε έναν ενήλικο που θα καταλάβει την άποψή τους και δε θα αναστατωθεί. Θα πρέπει να απαντάτε πάντα με ειλικρίνεια, λαμβάνοντας υπόψη σας το βαθμό κατανόησης του παιδιού σας. Είναι, επίσης, σημαντικό να σέβεστε την ανάγκη του παιδιού σας να διατηρεί μια καλή σχέση και με τους δυο γονείς του, καθώς και με τις δυο πλευρές της οικογένειάς.(Bacus A. 2005).

7. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Κάποια στιγμή ο εκάστοτε γονιός μπορεί να σκεφτεί ότι ήρθε η ώρα να βγει από τη μοναξιά του και να ασχοληθεί περισσότερο με την προσωπική του ζωή. Δεν υπάρχει σωστό και λάθος ως προς την χρονική στιγμή που θα γίνει κάτι τέτοιο

υπάρχει όμως ως προς τη στιγμή που θα προχωρήσει σε δέσμευση. Αν ο γονιός βγαίνει ραντεβού περιστασιακά, μπορεί να γνωρίσει στο παιδί τον άνθρωπο με τον οποίο βγαίνει ραντεβού, ως απλό φίλο. Εάν μιλάμε πιο συγκεκριμένα για την μητέρα του παιδιού, και ο σύντροφος της την αφήσει στην πόρτα ή

έρθει στο σπίτι τότε είναι πιθανό να αναστατωθεί το παιδί μπορεί όμως και όχι. Τα μικρά παιδιά δίνουν λιγότερη σημασία στις σχέσεις απ' ότι οι έφηβοι όμως υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να σας κάνουν διάφορες ερωτήσεις όπως: «Θα είναι ο καινούργιος μας μπαμπάς;» Να είστε σε θέση να δώσετε απαντήσεις στο παιδί όπως «Είναι συνάδελφος μου» ή «Ημασταν συμμαθητές». Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι τα μικρά παιδιά δεν ξέρουν πως μπορεί να εξελίσσονται οι ανθρώπινες σχέσεις, όταν ήρθαν στη ζωή η μαμά και ο μπαμπάς ήταν ήδη παντρεμένοι.

Μερικά παιδιά μπορεί να φερθούν πολιτισμένα κάποια άλλα όχι. Τα μικρά παιδιά τις περισσότερες φορές χαίρονται που θα γνωρίσουν κάποιο ευγενικό κύριο που μπορούν να παίζουν μαζί του, που τους φέρνει δώρα, που μπορούν να διαβάσουν μαζί του ένα παραμύθι και να τα προσέχει. Όμως ένα μικρό παιδί μπορεί να κάνει τα πράγματα δύσκολα με τη συμπεριφορά του. Ένα παιδί στην ηλικία των τριών ετών που είχε μάθει να πηγαίνει τουαλέτα μόνο του, αποφάσισε να τα κάνει πάνω του τη στιγμή που η μητέρα του θα έβγαине ραντεβού. Ένα τετράχρονο παιδί δεν δίστασε να

κλωστήσει το φίλο της μητέρας του φωνάζοντας πως δεν είναι μπαμπάς του Έτσι, μία τέτοια κατάσταση όχι μόνο δεν είναι εύκολη αλλά εξαιρετικά περίπλοκη.

Με την εμφάνιση ενός ενήλικα στη ζωή είτε της μητέρας είτε του πατέρα, το παιδί συνειδητοποιεί ότι ο χωρισμός τους είναι οριστικός και ετοιμάζεται για μεγάλες αλλαγές. Είναι δύσκολο τα παιδιά να αποδεχτούν ότι αγκαλιάζει τη μαμά ένας άλλος άντρας και ότι ο μπαμπάς κρατάει το χέρι μιας άλλης κυρίας και όχι της μαμάς. Είναι σημαντικό οι γονείς να ενημερώνουν τα παιδιά τους για τις εξελίξεις στη προσωπική τους ζωή. Εάν ο κύριος αυτός, έρθει σπίτι για πρώτη γνωριμία με τα παιδιά, η μητέρα θα πρέπει γνωστοποιήσει στο παιδί ότι η συμπεριφορά του θα πρέπει να είναι σωστή και ότι δεν θα ανεχτεί ακραίες συμπεριφορές. Εάν οι συναντήσεις με τον κύριο αυτό είναι όλο και πιο συχνές, ζητήστε από το παιδί σας να γνωρίσει το κύριο αυτό καλύτερα κάτι που χρειάζεται σαφώς αρκετό χρόνο.

Τι μπορούν να κάνουν οι γονείς από τη πλευρά τους για να ηρεμήσουν την κατάσταση ανάμεσα στις δύο πλευρές; Αρχικά, θα πρέπει ο γονιός να ενημερώσει κατάλληλα το σύντροφο του για την ηλικία του παιδιού, ποια είναι τα ενδιαφέροντα του, ποια είναι τα αγαπημένα του παιχνίδια, τι του αρέσει να βλέπει στη τηλεόραση. Επίσης, από τη πλευρά του ο γονιός καλό είναι να μην ξοδέψει πολύ χρόνο φτιάχνοντας την εμφάνιση του παιδιού αλλά να εκμεταλλευτεί το χρόνο αυτό για συζητήσει με το παιδί. Μπορούν να ενημερώσουν το παιδί για τις επιτυχίες του συντρόφου και για τα ενδιαφέροντα του. Αν για παράδειγμα παίζει κάποιο άθλημα μπορεί να ενθουσιαστούν ή αν παίζει κάποιο μουσικό όργανο που ξέρετε ότι αρέσει στα παιδιά μπορείτε να ζητήσετε από το σύντροφο σας να το φέρει μαζί του και να παίζει κάποιο τραγούδι. Παρόλα αυτά στα μάτια των παιδιών ο κύριος αυτός θα είναι εισβολέας όσο ξεχωριστός κι αν είναι. Θυμίστε στα παιδιά ότι δεν είναι υποχρεωμένα να του δείξουν αγάπη, έτσι και ο σύντροφος της μητέρας θα πρέπει να είναι προετοιμασμένος γιατί δεν θα γίνει αμέσως αγαπητός στα παιδιά. Όπως όλες οι φιλίες έτσι κι αυτή με τα παιδιά χρειάζεται το χρόνο της.

Τα παιδιά ωστόσο, συνεχίζουν να έχουν ανησυχίες, αντιλαμβάνονται από τη συμπεριφορά της μητέρας ή του πατέρα αντίστοιχα ότι το πρόσωπο που έχει μπει στη ζωή τους είναι σημαντικό και ότι πλέον δεν υπάρχουν ελπίδες επανασύνδεσης. Σημαντικό είναι να γίνουν όλα σιγά –σιγά. Ο γονιός καλό θα είναι να διαθέτει χρόνο

στο παιδί σεβόμενος πάντα τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του. Αν υπάρχουν παιδιά και από τη πλευρά του συντρόφου, μόλις η σχέση αρχίσει να αποκτά σταθερότητα, το επόμενο βήμα είναι να κανονιστεί μία συνάντηση για να γνωριστούν και τα παιδιά μεταξύ τους. Υπάρχουν ίδιες πιθανότητες τα παιδιά αυτά να γίνουν είτε φίλοι είτε εχθροί.

Όταν έρθει η ώρα για αυτή τη συνάντηση θα μπορούσε να οργανωθεί μια δραστηριότητα που θα μπορούσαν να συμμετέχουν όλοι. Αν τα παιδιά βρίσκονται ηλικιακά κοντά αυτό είναι ευχάριστο γιατί θα έχουν κοινά ενδιαφέροντα, εάν πάλι είναι ένας έφηβος και ένα μικρό παιδί, τότε ο έφηβος θα βρει ενδιαφέρουσα την παρέα του και το μικρό παιδί θα κολακευτεί από τον έφηβο. Δεν πρέπει να ξεχνούν οι γονείς πως την περίοδο αυτή αφήνουν πίσω τους ένα κεφάλαιο που έκλεισε και ανοίγουν ένα άλλο που θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτικοί στις επιλογές τους και να σκεφτούν σοβαρά τα θετικά και τα αρνητικά της κατάστασης αυτής προτού πάρουν τις τελικές αποφάσεις. (Judith S. Wallerstein – Sandra Blakeslee, 2005).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

1. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.

Το διαζύγιο είναι ένα γεγονός το οποίο αναμφισβήτητα κλονίζει τον ψυχικό κόσμο του παιδιού. Αν θα μετατραπεί σε τραυματικό εξαρτάται από τις συνθήκες διαβίωσης πριν από το χωρισμό, από τον τρόπο χειρισμού του διαζυγίου και φυσικά από την προσωπικότητα του παιδιού.

Το διαζύγιο έχει επιβλαβείς επιδράσεις στην ψυχή ενός παιδιού όταν πριν από το χωρισμό βίωνε διάφορες εντάσεις μεταξύ των γονιών του, όταν ο ένας γονιός συμπεριφέρονταν με επιθετικότητα και περιφρόνηση προς τον άλλον.

Επίσης, ψυχολογικά προβλήματα εμφανίζονται στο παιδί όταν γίνεται αντικείμενο διαμάχης προκειμένου οι γονείς του να λύσουν τις προσωπικές τους διαφορές. Η αντιπαλότητα αυτή που υπάρχει μεταξύ των δυο πρώην συζύγων βιώνεται από το παιδί με συναισθήματα άγχους, ανασφάλειας, θλίψης, θυμού και ενοχών.

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας νιώθουν ότι ο κόσμος τους περιστρέφεται γύρω από αυτά και την οικογένειά τους.

Δυσκολεύονται να καταλάβουν ότι οι γονείς τους δεν ζουν μαζί και αδυνατούν να κατανοήσουν τους λόγους του διαζυγίου. Σε αυτή την ηλικία βιώνουν το διαζύγιο ως απόρριψη, εγκατάλειψη, ή ενοχοποιούν τον εαυτό τους ότι ήταν κακά παιδιά.

Λόγω αυτής της αντίληψης είναι συχνό φαινόμενο να λένε στους γονείς ότι 'θα πάψουν να κάνουν αταξίες και θα κάθονται φρόνιμα αρκεί να γυρίσει πίσω ο γονιός.

Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορεί να εμφανίσουν διαταραχές στον ύπνο, διαταραχές στο φαγητό (απώλεια όρεξης ή αυξημένη λήψη τροφής), επιθετικότητα, ενούρηση, τραυλισμό, παλινδρόμηση σε προηγούμενες συμπεριφορές είτε αυξημένη προσκόλληση στον ένα γονέα λόγω φόβου ότι μπορεί και αυτός να το εγκαταλείψει. Η έλλειψη ενός γονιού δημιουργεί προβλήματα στην ανάπτυξη του παιδιού. Αυτές οι

επιβλαβείς επιδράσεις συμβαίνουν όταν η απουσία είναι είτε φυσική είτε συναισθηματική. Αντιθέτως, εάν η παρουσία του είναι αισθητή, το παιδί μπορεί να αναπτύξει μια υγιή προσωπικότητα. (www.iatronet.gr)

2.ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.

Σύμφωνα με το DSM – III, το διαζύγιο, με τις συνακόλουθες απώλειες, πραγματιστικές και συναισθηματικές, ανήκει στην κλίμακα των ιδιαίτερα στρεσογόνων καταστάσεων οι οποίες προκαλούν ή εκλύουν ενίοτε και μείζονος σημασίας ψυχοσυναισθηματικές διαταραχές. Απότοκο αυτής της κατάστασης είναι οι πρώην σύζυγοι να παρουσιάζουν, σε αρκετά μεγάλη συχνότητα, όπως καταδεικνύουν πολλές σχετικές έρευνες, νέες μορφές συμπεριφοράς, που τους καθιστούν λιγότερο λειτουργικούς στην καθημερινότητά τους αλλά και στη διασαφήνιση των προτεραιοτήτων τους.

Επίσης, ένα σχετικό μεγάλο ποσοστό, εμφανίζει χαρακτηριστικά που εμπίπτουν στις κατηγορίες των **διαταραχών προσωπικότητας**, σύμφωνα με την ίδια κλίμακα αλλά και αυτήν της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας. (ICD 10).

Είναι επίσης αυταπόδεικτο ότι, εάν προϋπάρχει οποιαδήποτε μορφής συναισθηματική ή ψυχιατρική διαταραχή, αυτή επιτείνεται και εκδηλώνεται με όλα τα συμπτώματα που την χαρακτηρίζουν

Ο χρόνος, η συχνότητα και η επιδείνωση των διαταραχών, φαίνεται να συνδέονται άμεσα με τις τυπικές διαδικασίες του διαζυγίου, όπως οι δικαστικές πράξεις, οι τυχόν διαμάχες κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την επιμέλεια ή τις περιουσιακές διεκδικήσεις. Το διαζύγιο, λοιπόν, ακόμα και το απολύτως συναινετικό, συνιστά ένα ψυχοτραυματικό γεγονός. Εάν συνοδεύεται και από παρατεταμένες διαμάχες, από αλληλοκατηγορίες πάσης φύσεως, από αμφισβήτηση της ικανότητας του άλλου ως συζύγου ή ως γονιού, από μηνύσεις, συκοφαντίες, συνομωσίες, παράδοξες συμμαχίες και τόσα άλλα που διαδραματίζονται στα δικηγορικά γραφεία και στις δικαστικές αίθουσες, κατανοούμε πόσο επιβαρύνεται η ψυχολογική κατάσταση των ατόμων που εμπλέκονται.

Ο τρόπος που θα ορισθεί και θα συμφωνηθεί η επιμέλεια των παιδιών, οι επισκέψεις, η διαμονή στον άλλο γονέα, η γονεϊκή μέριμνα, οι δραστηριότητες που θα γίνουν, οι οικονομικές υποχρεώσεις που θα προκύψουν και δε θα καλύπτονται από τη συμφωνία της «διατροφής» αλλά και πολλά άλλα, δομούν μια συμφωνία που πρέπει να αποκρυσταλλωθεί και να αποτελέσει ένα σταθερό σημείο αναφοράς για όλους.

Η διαμεσολαβητική συμβουλευτική βοηθά σε όλα αυτά, πάντα βεβαίως σε συνεργασία με το νομικό. Είναι μια σύντομη συμβουλευτική παρέμβαση, με σαφές και επικεντρωμένο σκοπό, ο οποίος συνδυάζει θεραπευτικό και συμβουλευτικό περιεχόμενο και στοχεύει στην εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ των γονέων, ώστε να εγκαταστήσουν μια ικανοποιητική και ασφαλή σχέση με τα παιδιά τους. *Η διαμεσολαβητική συμβουλευτική συνεπώς, απευθύνεται κυρίως σε γονείς που βρίσκονται σε φάση διαζυγίου και αντιμετωπίζουν προσωπικά και συναισθηματικά προβλήματα αλλά και ζητήματα που αφορούν τη γονεϊκή τους ταυτότητα. Στόχος της διαμεσολαβητικής συμβουλευτικής είναι με την παρέμβαση του/των συμβούλων, να αμβλυνθούν οι διαταραχές στη ζωή των εμπλεκομένων καθώς και οι διαμάχες που συνδέονται με το διαζύγιο. Επίσης να βελτιώσει, όπου χρειάζεται, την ποιότητα των σχέσεων γονέων και παιδιών και συνεπώς να απομακρύνει την πιθανότητα εμφάνισης συναισθηματικών προβλημάτων στα παιδιά. Σε πρώτο επίπεδο προσεγγίζονται συμβουλευτικά αισθήματα απαξίωσης, απόρριψης, ταπείνωσης, απελπισίας, φόβου μοναξιάς, έλλειψης εμπιστοσύνης, εριστικότητας ή εκδικητικής διάθεσης, αποξένωσης, κοινωνικής φοβίας κ.α. που συχνά βιώνουν τα άτομα που βρίσκονται σε διαδικασία διαζυγίου. Σε δεύτερο επίπεδο η συμβουλευτική επικεντρώνεται στο περιεχόμενο της γονεϊκής ταυτότητας και στο πως επηρεάζεται από τα παραπάνω αρνητικά συναισθήματα. Η συμβουλευτική παρέμβαση δηλαδή επικεντρώνεται στην προσπάθεια απαγκίστρωσης του ατόμου από αυτά τα δυσλειτουργικά συναισθηματικά φορτία και η εκ νέου συναισθηματική απαρτίωση του με μοχλό το γονεϊκό του ρόλο. Οι φάσεις της διαμεσολαβητικής συμβουλευτικής είναι συνήθως τρεις:*

- Ø Στην πρώτη φάση προετοιμάζεται η επικοινωνία με τον κάθε γονέα ξεχωριστά και διερευνάται το περιεχόμενο της αντιδικίας, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας κάθε γονέα, το περιεχόμενο των σκέψεών του σχετικά με τις ανάγκες του ή των παιδιών καθώς και τα σημεία «δυσπιστίας», ή αμφισβήτησης του άλλου γονέα.
- Ø Κατά τη δεύτερη φάση, γίνεται προσπάθεια διαπραγμάτευσης, στην οποία τίθενται με σειρά προτεραιότητας, τα ανοιχτά θέματα και διερευνώνται οι πιθανές προσεγγίσεις και συμφωνίες, με σεβασμό στις ψυχολογικές και συναισθηματικές ανάγκες του ή των παιδιών.
- Ø Η τρίτη φάση είναι ουσιαστικά αυτή της εφαρμογής των συμφωνιών και των ρυθμίσεων, κατά την οποία ο σύμβουλος είναι δίπλα στους γονείς και βοηθά στην σταθεροποίηση των συμφωνιών καθώς και στην επίλυση όποιων ζητημάτων προκύψουν ή επανέλθουν από τους γονείς. (www.pedikoergastiri.gr)

3. ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΝΑ ΞΕΠΕΡΑΣΤΕΙ ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Το διαζύγιο θέτει στους ενήλικες που έχουν άμεση σχέση μ' αυτό δύο είδη υποχρεώσεων: Η πρώτη είναι να ξαναχτίσουν τη ζωή τους και να μην αφήνουν τις ευκαιρίες να περνούν χωρίς να τις δίνουν καμία σημασία. Η δεύτερη υποχρέωση των γονέων είναι συνεχίσουν να είναι γονείς για τα παιδιά τους και μετά το διαζύγιο και να τα προστατεύουν από τυχόν συγκρούσεις μεταξύ τους. Έτσι τα καθήκοντα των ενηλίκων είναι τα εξής:

- Ø Να δώσουν τέλος στο γάμο.
- Ø Να πενήσουν το τέλος του και την απώλεια που έρχεται μετά το χωρισμό.
- Ø Να κάνουν προσπάθειες να επανέλθουν βρίσκοντας τον εαυτό τους.
- Ø Να κάνουν στην άκρη τα πάθη τους.
- Ø Να βοηθήσουν τα παιδιά τους όσο περισσότερο μπορούν.

Πως μπορούν οι γονείς να βοηθήσουν τα παιδιά:

- Ø Τα παιδιά θα πρέπει να είναι ελεύθερα να εκφράσουν το πόνο τους, τη θλίψη και την λύπη τους για το διαζύγιο.
- Ø Η λογική είναι απαραίτητη για την ηθική ανάπτυξη του παιδιού.

- Ø Είναι σημαντικό τα παιδιά να είναι ενημερωμένα με σαφήνεια για να μην μπαίνουν και επιβαρύνονται άδικα και τα ίδια με προσπάθειες για συμφιλίωση μεταξύ των γονέων.
- Ø Τα παιδιά έχουν ανάγκη να γνωρίζουν ότι οι γονείς είναι δίπλα τους.
- Ø Οι γονείς μπορούν να πουν ότι τα παιδιά τους είναι η μεγαλύτερη χαρά τους στον γάμο τους.
- Ø Κρίνεται απαραίτητο οι γονείς να προετοιμάσουν τα παιδιά για την κατάσταση που θα αντιμετωπίσουν.
- Ø Οι γονείς μπορούν να πουν στα παιδιά τους να φερθούν με θάρρος.
- Ø Καλό είναι επειδή τα παιδιά μπροστά σ' αυτή τη κατάσταση θα νοιώθουν ανήμπορα, οι γονείς να τα προσκαλέσουν να πάρουν μέρος σε συζητήσεις παίρνοντας υπόψη όσα έχουν να πουν.
- Ø Είναι σημαντικό να τονίσουν ότι η σχέσεις μεταξύ γονιού –παιδί θα είναι ίδιες παρόλο που ο ένας γονιός δε θα μένει πια στο σπίτι.
- Ø Τα παιδιά να νοιώθουν άνετα στην εκδήλωση της αγάπης τους και στους δύο γονείς. (Martin Herbert, 1998).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Προσπαθήσαμε μέσα από αυτήν την εργασία να δείξουμε ότι το διαζύγιο μπορεί να αλλάξει τη ζωή ενός ζευγαριού, τόσο προς το καλό όσο και προς το κακό. Είναι μία διαδικασία που δεν έχει τέλος και θα χρειαστεί οι γονείς να την αντιμετωπίσουν ακόμα και αν περάσουν πολλά χρόνια μετά την ενηλικίωση των παιδιών τους.

Η έκδοση ενός διαζυγίου είναι μόνο το πρώτο βήμα. Το διαζύγιο δεν είναι εύκολο για κανέναν και μία νέα αρχή πρέπει να γίνει μόλις εκδοθεί η απόφαση. Οι γονείς οφείλουν να αντιμετωπίσουν τη νέα αυτή κατάσταση με θάρρος και γνώση για να μην δημιουργήσουν νέα προβλήματα.

Έχουμε προτείνει πολλούς τρόπους για ένα επιτυχημένο διαζύγιο, οι οποίοι θα έχουν ως αποτέλεσμα την εκκίνηση μια νέας ζωής. Οι γονείς σταδιακά αλλάζουν και αποκτούν δύναμη και σοφία, παρόλο που η μητρότητα ή η πατρότητα αντίστοιχα αποκτά έναν δυσκολότερο ρόλο.

Τα παιδιά διαθέτουν ένα ισχυρό όπλο την παρατηρητικότητα τους. Έχουν τα μάτια τους στραμμένα πάνω στους γονείς τους και παρουσιάζουν την ανάγκη για συνεχή καθοδήγηση εφόσον έχουν κλονιστεί από το διαζύγιο καθώς έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους στις ανθρώπινες σχέσεις. Είναι σημαντικό οι γονείς να τονίζουν ότι η αγάπη μπορεί να κρατήσει για πάντα και πως οι ίδιοι θα στέκονται πάντα στο πλευρό των παιδιών τους. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε πόσο σπουδαίο είναι να διδάξουμε στα παιδιά να έχουν κουράγιο για να ξεκινούν από την αρχή, να διορθώνουν τα λάθη τους και να συγχωρούν. Δε θα αργήσει η μέρα που τα παιδιά θα εκτιμήσουν όσα οι γονείς τους έχουν προσφέρει.

Πρότυπο όλων των παιδιών αποτελούν οι γονείς τους. Γι' αυτό χρειάζεται ακόμη να τα διδάξουμε ότι ένα διαζύγιο δεν αποτελεί ένα τυχαίο γεγονός αλλά είναι αποτέλεσμα ανθρώπινων πράξεων και πιο συγκεκριμένα ανθρώπινων λαθών, τα οποία κάλλιστα μπορούν να αποφευχθούν. Τέλος, χρειάζονται μία ψήφο εμπιστοσύνης από τους γονείς τους για να αποκτήσουν ελπίδα για το μέλλον τους και για την εξέλιξη του σε ένα υγιές και αισιόδοξο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Robert, E. Emery (2007). Όλη η αλήθεια για τα παιδιά και το διαζύγιο. (Μτφ. Εύα Καλισκάμη).Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη.
- Σπυριδάκης, Μ.Ι.(2006). Διατροφή μετά το διαζύγιο. Αθήνα. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Σπυριδάκης, Ι.Σ.(2006). Το διαζύγιο. Αθήνα. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Judith, S. Wallerstein- Sandra Blakeslee (2005). Παιδιά και διαζύγιο. Οδηγός αντιμετώπισης του διαζυγίου ανά ηλικιακή φάση των παιδιών.(Μτφ. Μύρνα Καλονά). Αθήνα. Εκδόσεις Μίνωας.
- Χρυσή Γ. Χατζηχρήστου (1999). Ο χωρισμός των γονέων, το διαζύγιο και τα παιδιά. Αθήνα. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Martin Herbert(1998). Χωρισμός και Διαζύγιο: βοηθώντας τα παιδιά να το αντιμετωπίσουν.(Μτφ. Γεωργία Μωραιτη).Αθήνα. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Δήμητρα Κογκίδου(1995). Μονογονεϊκές οικογένειες. Πραγματικότητα- Προοπτικές- Κοινωνική πολιτική. Αθήνα. Εκδόσεις Λιβάνη.
- Φανί Κοέν Ερλέμ (2006) Διαζύγιο: Απαντώντας στις ερωτήσεις των παιδιών. Αθήνα: Lector. (Μτφ. Παίζη Μαρία)
- Bacus A. (2005). Οι Γονείς Ρωτούν Οι Ψυχολόγοι Απαντούν. Αθήνα: Lector. (Μτφ. Κισκήρα Σάντυ)

ΑΠΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Ευστράτιος Παπάνης, (Παρασκευή, 7 Σεπτεμβρίου 2007) Παιδαγωγική, Ψυχολογική και Κοινωνιολογική Έρευνα, [Η ΑΥΤΟΕΚΤΙΜΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΠΟ ΧΩΡΙΣΜΕΝΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ](http://penthileus.blogspot.com), <http://penthileus.blogspot.com>

Μενέλαος Κανάκης,(30 Αυγούστου 2011) [ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ](http://www.wordpress.gr), www.wordpress.gr

Σφήκα Δήμητρα, (10 Οκτωβρίου 2006), [Οι συνήθειες αντιδράσεις των παιδιών στο διαζύγιο](http://www.iatronet.gr), www.iatronet.gr

Ειρήνη Μάντη,(Οκτώβριος 2010), [Διαζύγιο και Παιδί](http://www.proseggisi.gr), www.proseggisi.gr

Αποστολία Ντέκοβα. (20 Μαρτίου 2009), *Οι επιπτώσεις του διαζυγίου στα παιδιά*, www.iatronet.gr

Μαρία Βουλγαρίδου, (17 Νοεμβρίου 2011), *Η συμβουλευτική στο διαζύγιο*, www.pedikiergastiri.gr

Άγνωστος Αρθρογράφος 08 Μαΐου 2012, *Ποιές είναι οι συνέπειες περιουσιακής φύσης για μένα με το διαζύγιο*, www.διαζύγιο.gr

Βοηθείστε το παιδί να ξεπεράσει το διαζύγιο, <http://www.0-6.gr/gr/articles.html>

Μίνα Μουστάκα,(9 Δεκεμβρίου 2011) , *Διαζύγια εζπρές καθιερώνει ο Υπουργός Δικαιοσύνης*, www.tanea.gr

Αστικός Κώδικας, www.fa3.gr